

**Ne Europos
Sąjungos piliečių
poreikių analizė:**
Klaipėdos miesto
savivaldybės
ataskaita

Ataskaitos autorės:

dr. Giedrė Blažytė,
Akvilė Kriščiūnaitė

Tyrimą įgyvendino:

dr. Giedrė Blažytė,
Akvilė Kriščiūnaitė,
Mažvydas Karalius,
Ugnė Litvinaitė,
Indrė Bielevičiūtė,
Greta Gustytė

© Diversity Development
Group

© Socialinių paslaugų
priežiūros departamentas
prie Socialinės apsaugos ir
darbo ministerijos

Integracija – tai dinamiškas kompleksinis procesas, veikiamas socialinių, ekonominių, politinių, kultūrinių, aplinkybių ir lemiantis migracijos ir integracijos procesuose dalyvaujančių žmonių sėkmingą adaptaciją juos priimančios valstybės sociokultūrinėje aplinkoje, visuomenėje. Integracijos proceso kompleksiskumas daro įtaką valstybės ir savivaldybių teikiamų socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos, švietimo ir kultūros ir kt. paslaugų transformacijos poreikiui tam, kad jos būtų prieinamos ne tik Lietuvos Respublikos piliečiams, bet ir žmonėms atvykstantiems į Lietuvą iš trečiųjų šalių su tikslu sėkmingai integruotis į valstybės, visuomenės gyvenimą, čia gyventi, dirbti, augti, tobulėti.

Ši ataskaita yra projekto „Savivaldybių kompetencijų didinimas teikiant paslaugas trečiųjų šalių piliečiams“ dalis. Projekto tikslas – stiprinti integracijos paslaugų trečiųjų šalių piliečiams teikimą Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių miestų, Jonavos bei Akmenės rajonų savivaldybėse. Projektas finansuojamas Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo lėšomis.

Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kaip šio projekto vykdytojas, dėkoja projekto partneriams – VŠĮ Diversity Development Group už atliktą išsamų plačios apimties tyrimą, kurio dėka pristatoma ši ataskaita, taip pat Klaipėdos miesto savivaldybės administracijai už glaudų bendradarbiavimą ir pagalbą atliekant tyrimą, už suteiktą informaciją, pasidalinimą patirtimis, įžvalgomis ir idėjomis.

Socialinių paslaugų priežiūros departamento
prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktorius

Alvydas Masiulis

Turinys

Ne ES šalių piliečių integracijos profilis: Klaipėdos miesto savivaldybė	5
1. Ne ES piliečių populiacija Klaipėdos miesto savivaldybėje (2010-2020 metais)	14
2. Ne ES piliečių integracijos patirtys ir poreikiai	18
2.1 Tyrimo dalyvių (ne ES piliečių) sociodemografinės charakteristikos	19
2.2 Atvykimo aplinkybės ir priežastys	20
2.3 Savivaldybės pasirinkimo priežastys	22
2.4 Pirmieji iššūkiai ir sunkumai bei pagalbos ir informacijos šaltiniai atvykus gyventi į Lietuvą.	23
2.5 Gyvenimo savivaldybėje patirtys	28
2.5.1 Lietuvių kalbos gebėjimai ir jų svarba integracijai	28
2.5.2 Užimtumas	37
2.5.3 Sveikatos priežiūros paslaugos.	45
2.5.4 Socialinės paslaugos ir būstas	50
2.5.5 Vaikų švietimas.	54
2.5.6 Kultūra	58
2.5.7 Politinis ir pilietinis dalyvavimas	60
2.5.8 Diskriminacijos atvejai ir patirtys	63
2.5.9 Socialiniai ryšiai Lietuvoje ir santykiai su vietos bendruomene	65
2.5.10 Moterų migrančių integracijos patirtys	66
2.6 Gyvenimo savivaldybėje vertinimas ir (ateities) perspektyvos	71
2.6.1 Gautų paslaugų vertinimas: galimybės ir trūkumai.	71
2.6.2 Paslaugų savivaldybėje trūkumas ir poreikis	73
2.6.3 Tyrimo dalyvių gyvenimo Lietuvoje ateities perspektyvos	75
3. Ne ES piliečių integracijos galimybės savivaldybėje:	76
paslaugų, paslaugų infrastruktūros ir miesto atvirumo vertinimas	76
3.1 Migracijos situacija savivaldybėje ir užsieniečių integracijos aktualumas	77
3.2 Paslaugų planavimas ir prieinamumas ne ES piliečiams.	80
3.3 Paslaugų ir paslaugų infrastruktūros pritaikymas ne ES piliečiams	82
3.4 Savivaldybės stiprybės ir silpnybės planuojant ir teikiant paslaugas ne ES piliečiams	87
3.5 Antidiskriminacijos politika savivaldybėje.	89
3.6 Tarpkultūrinis miestas: kur esama ir kur link (turėtų būti) einama	90
PRIEDAI: 1 lentelė. Informantų sociodemografinės charakteristikos	94

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ INTEGRACIJOS PROFILIS: KLAIPĖDOS Miesto SAVIVALDYBĖ

UŽSIENIEČIŲ, GYVENANČIŲ
LIETUVOS RESPUBLIKOJE, SKAIČIUS:

73 751

(2020 METŲ PRADŽIOJE)¹

2,64%

VISŲ ŠALIES
GYVENTOJŲ

KLAIPĖDOS Miesto GYVENTOJŲ
SKAIČIUS:

149 116

(2020 METŲ PRADŽIOJE)²

UŽSIENIEČIŲ, GYVENANČIŲ
KLAIPĖDOS Mieste, SKAIČIUS:

6 770

(2020 METŲ PRADŽIOJE)³

7,4%

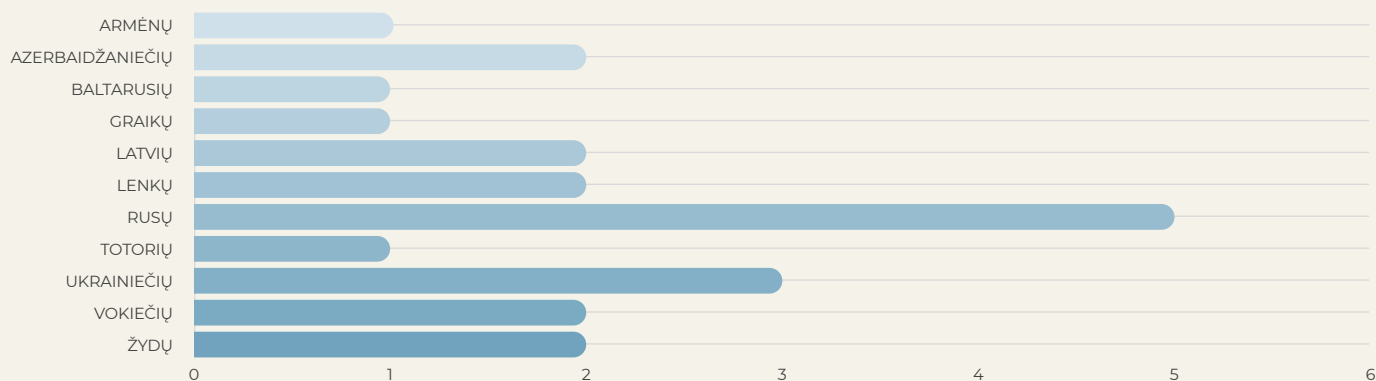
VISŲ ŠALIES
GYVENTOJŲ

NVO, TEIKIANČIOS
INTEGRACIJOS PASLAUGAS
UŽSIENIEČIAMS:

**LIETUVOS
RAUDONOJO KRYŽIAUS
DRAUGIJA**

TAUTINIŲ BENDRUOMENIŲ NVO⁴

(2018 METŲ DUOMENIMIS)

¹ Lietuvos gyventojai (2020 m. leidimas), <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2020/salies-gyventojai/gyventoju-skaicius-ir-sudetis>.

² Migracijos metraštis 2019, [https://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/Migracijos%20metra%C5%A0is_2019%20\(1\).pdf](https://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/Migracijos%20metra%C5%A0is_2019%20(1).pdf).

³ Laisva valia iniciatyvių piliečių įkurtos organizacijos, kurios siekia išsaugoti ir puoselėti savo kalbą, kultūrą, tradicijas. Lietuvoje nevyriausybinėmis organizacijomis laikomos asociacijos, labdaros ir paramos fondai bei dauguma viešųjų įstaigų. (Tautinių mažumų departamentas, 2018).

⁴ Tautinių mažumų departamentas (2018). Tautinės bendruomenės Lietuvoje (2018), <https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/Tautines%20bendruomenes%20Lietuvoje2019-01-21a.pdf>; tautinės bendrijos, <http://www.tbn.lt/id-tinginiai.html>.

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ
INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI:
PROBLEMOS IR
POREIKIAI

SUNKUMAI IR IŠŠŪKIAI:

☐ teisiniai barjerai gaunant leidimą gyventi šalyje;

☐ kalbos barjeras;

☐ psichologiniai išgyvenimai;

☐ visuomenės nuostatos;

☐ darbo paieška ir įsidarbinimas;

☐ lyčių nelygybė;

☐ informacijos apie paslaugas trūkumas.

GYVENIMO ŠALYJE PRADŽIOJE SVARBU NE ES PILIEČIUS:

☐ tinkamai informuoti apie savivaldybėje, kurioje gyvena, teikiamas paslaugas (skirtas bendrai miesto gyventojams ir kryptingai su užsieniečių integracija susijusias paslaugas) bei užtikrinti šių paslaugų prieinamumą;

☐ užtikrinti galimybes ugdyti lietuvių kalbos įgūdžius tik atvykus gyventi į savivaldybę;

☐ įvairiomis priemonėmis skatinti užsieniečių įsitraukimą į vietos bendruomenės gyvenimą.

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI: PROBLEMOS IR POREIKIAI

LIETUVIŲ KALBA

LIETUVIŲ KALBOS GEBĖJIMŲ STOKA:

- ☐ apsunkina priėjimą prie reikiamų paslaugų;
- ☐ apriboja bendravimą su vietos bendruomene ir socialinių ryšių rato plėtrą;
- ☐ turi įtakos neigiamoms visuomenės ir paslaugas teikiančių specialistų nuostatoms lietuvių kalba nekalbančių užsieniečių atžvilgiu;
- ☐ apriboja įsidarbinimo galimybes ir lemia mažesnes aukštesnės kvalifikacijos bei geriau mokamo darbo perspektyvas ateityje;
- ☐ sukelia sunkumų susirandant gyvenamąją vietą.

APLINKYBĖS, KURIOS LABIAUSIAI SUNKINA LIETUVIŲ KALBOS MOKYMĄSI:

- ☐ kalbos kursų ir darbo derinimas;
- ☐ kalbos kursų ir gyvenimo / rūpinimosi šeimos nariais derinimas;
- ☐ ribotas lietuvių kalba kalbančių pažįstamų ratas.

Pabėgėlių priėmimo centre (PPC) organizuojamų kursų nepakanka, kad **prieglobsčio prašytojai ir jo gavėjai** pasiruoštų savarankiškam gyvenimui pasibaigus integracijos laikotarpiui PPC (mokymų laikotarpis yra per trumpas, kvestionuojama mokymų kokybė, jos pritaikymas skirtingus gebėjimus ir galimybes turintiems ne ES piliečiams).

Valandų skaičiaus, numatyto nemokamiems lietuvių kalbos kursams **prieglobsčio gavėjams**, tęsiant integraciją savivaldybėse, nepakanka; kursai organizuojami pagal projektus, skiriamas finansavimas neužtikrina kursų kokybės ir tęstinumo. Taip pat pasigendama bendros skirtingus / individualius ne ES piliečių gebėjimus atliepančios lietuvių kalbų kursų metodologijos, keliamas klausimas, ar egzaminas, kurį turi laikyti nemokamus kursus išklause ne ES piliečiai, atskleidžia jų tikrąsias žinias ir lietuvių kalbos gebėjimus.

Gerosios patirtys: lietuvių kalbos mokymo(si) ne ES piliečių iniciatyvos – tarptautinės platformos „[Speak](#)“ pritaikymas, lietuvių kalbos mokymosi priemonės „[Flyent](#)“ sukūrimas.

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ
INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI:
PROBLEMOS IR
POREIKIAI

UŽIMTUMAS

NEDALYVAVIMO DARBO RINKOJE PRIEŽASTYS:

- ☐ šeimos ir darbo derinimas;
- ☐ sunkumai persikvalifikuojant/ pripažįstant kilmės šalyje įgytą specialybę Lietuvoje;
- ☐ sveikatos problemos;
- ☐ lietuvių kalbos barjeras.

APLINKYBĖS, KURIOS LABIAUSIAI APSUNKINA INTEGRACIJĄ Į DARBO RINKĄ:

- ☐ lietuvių kalbos barjeras;
- ☐ biurokratinės kliūtys;
- ☐ ilgai trunkanti leidimo dirbti suteikimo tvarka;
- ☐ sunkumai keičiant darbdavį (dėl sudėtingų reikalavimų, kuriuos turi patenkinti, norėdami pakeisti darbdavį, yra linkę susitaikyti su darbdavio keliamomis sąlygomis ir atsiduria (labiau) pažeidžiamoje padėtyje);
- ☐ neigiamos darbdavių nuostatos;
- ☐ informacijos apie įsidarbinimo ar darbo vietos susikūrimo galimybes trūkumas.

Dėl lietuvių kalbos žinių trūkumo (prieglobsčio gavėjai taip pat ir dėl visuomenės nuostatų) ne ES piliečiai, o **ypač prieglobsčio gavėjai ir moterys migrantės, dirba žemesnės kvalifikacijos ir lietuvių kalbos nereikalaujančius darbus**. Aplinkybė, kad užsieniečiai yra priversti dirbti žemesnės kvalifikacijos darbus nei jų turima profesinės kvalifikacija ir sukaupta darbo patirtis kilmės šalyje, turi įtakos jų psichologinei būklei ir savivertei.

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ
INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI:
PROBLEMOS IR
POREIKIAI

SVEIKATOS PRIEŽIŪRA

APLINKYBĖS, KURIOS LABIAUSIAI APSUNKINA SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ PRIEINAMUMĄ:

- ☐ lietuvių kalbos barjeras (ypač psichinės sveikatos priežiūros ir akušerių-ginekologų teikiamų paslaugų);
- ☐ neigiamos nuostatos;
- ☐ teisinis statusas;
- ☐ finansinių lėšų trūkumas gauti paslaugas privačiose sveikatos priežiūros įstaigose (pvz., psichologo ar psichoterapeuto konsultacijas).

SOCIALINĖ APSAUGA IR BŪSTAS

APLINKYBĖS, KURIOS LABIAUSIAI APSUNKINA SOCIALINIŲ PASLAUGŲ IR BŪSTO PRIEINAMUMĄ:

- ☐ ribotos žinios apie teises gauti socialinę paramą ir socialines paslaugas;
- ☐ visuomenės nuostatos;
- ☐ kalbos barjeras;
- ☐ gyvenamosios vietos deklaravimas;
- ☐ **prieglobsčio gavėjai** nepriskiriami atskirai pažeidžiamai grupei, kuri galėtų gauti socialinį būstą lengvesnėmis sąlygomis.

VAIKŲ ŠVIETIMAS

APLINKYBĖS, KURIOS LABIAUSIAI APSUNKINA ŠVIETIMO PASLAUGŲ PRIEINAMUMĄ:

- ☐ lietuvių kalbos barjeras (ribotos galimybės ieškoti informacijos apie formaliojo ir neformaliojo ugdymo įstaigas ir registruoti vaikus į jas; lietuvių kalba nekalbantiems tėvams dalyvauti ir stebėti vaikų ugdymo procesą ir kt.);
- ☐ visuomenės nuostatos.

Lietuvos švietimo sistemos infrastruktūra netinkamai pasirengusi priimti užsieniečius vaikus – nėra aiškaus, valstybiniu lygiu priimto vaikų gebėjimų vertinimo mechanizmo, mokyklos nepasirengusios priimti lietuvių kalba negančių kalbėti užsieniečių vaikų, nepriimta priemonių, kurios padėtų mokyklos bendruomenei pasiruošti priimti ir padėti užsieniečiui vaikui pereinamuoju laikotarpiu.

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI: PROBLEMOS IR POREIKIAI

KULTŪRA

Ne ES piliečiai kultūros paslaugomis nesinaudoja arba naudojami labai retai. Dažniausiai tai susiję su šeimomis aplinkybėmis, rečiau - su galimybėmis gauti informaciją apie įvairias kultūros paslaugas ir prienamumą prie šių paslaugų užsieniečiui suprantama kalba.

POLITINIS IR PILIETINIS DALYVAVIMAS

APLINKYBĖS, KURIOS RIBOJA POLITINĮ IR PILIETINĮ DALYVAVIMĄ:

- ☐ ribotos žinios apie teisę dalyvauti rinkimuose (nors dalyvavimą rinkimuose laiko svarbiu veiksmu, padedančiu jaustis visaverčiais šalies gyventojais);
- ☐ ribotos galimybės dalyvauti konsultacijose dėl sprendimų, susijusių su klausimais, aktualiais savivaldybėje gyvenantiems užsienio šalių piliečiams ir bendrai visiems savivaldybės ir (arba) seniūnaitijos gyventojams.

MOTERŲ MIGRANČIŲ PATIRTYS

MOTERYS MIGRANTĖS DAŽIAU NEI VYRAI MIGRANTAI:

- ☐ patiria (ar yra patyrusios) priklausomybę nuo sutuoktinio / partnerio (tai riboja jų socialinę ir lingvistinę adaptaciją);
- ☐ susiduria su sunkumais derinant šeimos gyvenimą ir integraciją į darbo rinką;
- ☐ atsiduria nemaloniųose situacijose dėl kultūrinių ir religinių skirtumų;
- ☐ susiduria su sunkumais norėdamos persikvalifikuoti ar įgyti profesinę kvalifikaciją;
- ☐ dėl šiuo metu Lietuvoje galiojančių teisinių nuostatų bijodamos prarasti teisinį statusą, turi taikstyti su smurtu artimoje aplinkoje.

PASLAUGŲ, TEIKIAMŲ SAVIVALDYBĖJE, VERTINIMAS

PASLAUGŲ PLANAVIMAS IR PRIEINAMUMAS

- Savivaldybei planuojant paslaugas miesto gyventojams steigiamos darbo grupės, kuriose turi galimybę dalyvauti ir NVO bei kitų organizacijų, atstovaujančių tam tikras miesto gyventojų grupes, atstovai. **TACIAU** sprendžiant miesto gyventojų bei užsieniečių integracijos ir su ja susijusių paslaugų klausimus ne ES piliečiams integracijos paslaugas teikiančios NVO, ne ES piliečių organizacijos ar bendruomenės į tokį procesą nėra įtraukiamos.
- Klaipėdos miesto savivaldybė nėra paskyrusi asmens, kuris būtų atsakingas už užsieniečių integracijos klausimus savivaldybėje, taip pat kuris teiktų tikslines konsultacijas ir informaciją apie mieste prieinamas paslaugas miesto gyventojams, integracijos paslaugas užsieniečiams teikiančias organizacijas ar kitą aktualią informaciją (naujai) į miestą gyventi atvykusiems užsieniečiams.
- Užsienio šalių piliečių integracijos klausimas nėra tinkamai sprendžiamas, nes paslaugas planuojantys savivaldybės administracijos darbuotojai nėra gerai susipažinę su esama migracijos situacija mieste.

PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS PRITAIKYMAS (SPECIFINIAMS) NE ES PILIEČIŲ POREIKIAMS

- Savivaldybės administracijos atstovų nuomone, savivaldybės ir jai pavaldžiose įstaigose užtikrinama, jog teikiant paslaugas gyventojai gautų tokios pat kokybės aptarnavimą, nesvarbu, kokia jų etninė kilmė, religija ar kt. **TACIAU** praktikoje yra susiduriama su darbuotojų nekompetencijomis aptarnauti užsienio šalių piliečius, suteikti jiems informaciją ir paslaugas jiems suprantama kalba.
- Be to, užsienio šalių piliečiai susiduria su informacijos apie įvairias paslaugas, prieinamas Klaipėdos miesto gyventojams, trūkumu. Savivaldybės internetinis puslapis nėra tinkamai pritaikytas lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams. Be to, neatsižvelgiama, kad nors didesnę miesto gyventojų dalį sudaro rusakalbiai, informacija skelbiama tik lietuvių ir dalis jos – anglų kalbomis.
- Klaipėdos miesto savivaldybė nėra numačiusi biudžeto, kuris būtų skirtas ne ES piliečių integracijai ir savivaldybės bei jai pavaldžių institucijų infrastruktūros pritaikymui prie specifinių užsieniečių poreikių (pvz., asmenims, nekalbantiems valstybine kalba). Finansavimas taip pat nėra skiriamas ir tarpkultūrinio dialogo skatinimo iniciatyvoms. Tačiau savivaldybė skiria lėšų Klaipėdos mieste veikiančioms tautinėms bendruomenėms ir jų veiklų palaikymui.

SAVIVALDYBĖS STIPRYBĖS IR SILPNYBĖS

STIPRYBĖS

- Pastangos planuojant ir teikiant paslaugas aukštos kvalifikacijos darbuotojams, verslą Klaipėdos mieste įsteigusiems ar ketinantiems steigti užsieniečiams („Klaipėda ID“ praktika).
- Savivaldybės skiriamas finansavimas Klaipėdos mieste veikiančioms tautinėms bendruomenių veiklai palaikyti.

SILPNYBĖS

- Trūksta **aiškios paslaugų teikimo užsienio piliečiams sistemos ir vaidmenų tarp skirtingų institucijų pasiskirstymo** – dauguma su užsieniečių integracija susijusių klausimų yra paliekama NVO atsakomybei (informavimo ir konsultavimo, vertimo, kalbos mokymo ir kt.), tačiau neužtikrinamas pastovus ir pakankamas finansavimas šioms veikloms įgyvendinti, trūksta tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir vaidmenų tarp skirtingiems sektoriams atstovaujančių valstybinių ir savivaldybei pavaldžių įstaigų pasiskirstymo.
- Tarpinstitucinio bendradarbiavimo, ypač tarp Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos, jai pavaldžių įstaigų ir mieste užsienio šalių piliečiams integracijos paslaugas teikiančių organizacijų.
- Žinių apie savivaldybėje gyvenančius užsieniečius ir jų poreikius trūkumas.
- Kvotų taikymas prieglobsčio gavėjams, tęsiantiems socialinę integraciją Klaipėdos mieste.
- Klaipėdos miesto savivaldybė yra pasiruošusi dirbti su aukštos kvalifikacijos užsieniečiais, tačiau dar trūksta patirties dirbant su labiau pažeidžiamomis grupėmis, tokiomis kaip moterys migrantės, žemesnės kvalifikacijos darbo migrantai, prieglobsčio gavėjai.
- Savivaldybė galėtų priimti aktyvesnį vaidmenį organizuodama lietuvių kalbos kursus ir vertimo paslaugas savivaldybei pavaldžiose įstaigose.
- Ne ES piliečiai ir jiems atstovaujanti organizacija neturi galimybių dalyvauti teikiant konsultacijas sprendimams, susijusiems su klausimais, aktualiais savivaldybėje gyvenantiems užsienio šalių piliečiams ir bendrai visiems savivaldybės gyventojams.
- Antidiskriminacinės politikos klausimas nėra įtrauktas į strateginius savivaldybės planus.
- Asmenys, susidūrę su diskriminacijos ir (arba) netinkamo elgesio su jais dėl kilmės, religijos ar kitų pagrindų atvejais, turi ribotą prieigą prie pagalbos resursų. Abejojama savivaldybėje teikiamos pirminės teisinės pagalbos kokybe ir efektyvumu.
- Tarpkultūrinių mokymų savivaldybės administracijos ir jai pavaldžių įstaigų darbuotojams trūkumas.
- Trūksta iniciatyvų, kuriomis būtų skatinamas savivaldybėje gyvenančių užsieniečių ir vietos bendruomenės bendradarbiavimas.

SAVIVALDYBĖS STIPRYBĖS IR SILPNYBĖS

TRŪKSTAMŲ PASLAUGŲ POREIKIS

- Informavimo ir konsultavimo paslaugos naujai į savivaldybę atvykusiems gyventi ne ES piliečiams (ypač užimtumo, socialinių paslaugų, vaikų švietimo, sveikatos priežiūros, kultūrinės veiklos, įvairių teisių (pvz., politinio dalyvavimo) klausimais) (**visose savivaldybėse**).
- Nemokami (tęstiniai) lietuvių kalbos kursai, kurie būtų pritaikyti prie skirtingų ne ES piliečių galimybių ir poreikių ir informavimo apie tokių kursų organizavimą (Akmenės rajone, Jonavos rajone, **Klaipėdos mieste**, Šiaulių mieste).
- Vertimo paslaugos savivaldybei pavaldžiose ir valstybinėse institucijose (ypač sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas teikiančiose įstaigose, užimtumo ir migracijos skyriuose) (**visose savivaldybėse**).
- Paslaugos, susijusios su psichinės sveikatos gerove (**visose savivaldybėse**).
- Labiau pritaikyta ugdymo įstaigų infrastruktūra lietuvių kalba nekalbantiems nepilnamečiams ir jų tėvams bei priemonės, skirtos mokyklos bendruomenės paruošimui priimti užsieniečius vaikus (**visose savivaldybėse**).
- Tarpkultūrinio pažinimo ir dialogo iniciatyvos, skatinančios didesnę migrantų įsitraukimą į vietos bendruomenės gyvenimą ir skatinančios visuomenės nuostatų kaitą migrantų, ypač prieglobsčio gavėjų, musulmonų, tamsesnės odos spalvos asmenų, atžvilgiu (**visose savivaldybėse**).
- Specifinės informavimo ir konsultavimo paslaugos moterims migrantėms (apie savivaldybėje moterims teikiamas paslaugas, apie moterų teises Lietuvoje) (**visose savivaldybėse**).
- Specifinės paslaugos ir iniciatyvos, skirtos moterims migrantėms, auginančioms vaikus, siekiant didesnio jų įsitraukimo į bendruomenės gyvenimą, lingvistinės integracijos ir užimtumo (**visose savivaldybėse**).

GEROSIOS PRAKTIKOS

- „Klaipėda ID“ specialistų konsultacijos aukštos kvalifikacijos darbuotojams, verslą Klaipėdos mieste įsteigusiems ar ketinantiems steigti užsieniečiams relokacijos, darbo rinkos ir vaikų švietimo klausimais.
- Lietuvos Raudonojo Kryžiaus Infocentro ir Tautinių kultūrų centro veikla ne ES piliečių integracijos srityje Klaipėdos mieste.

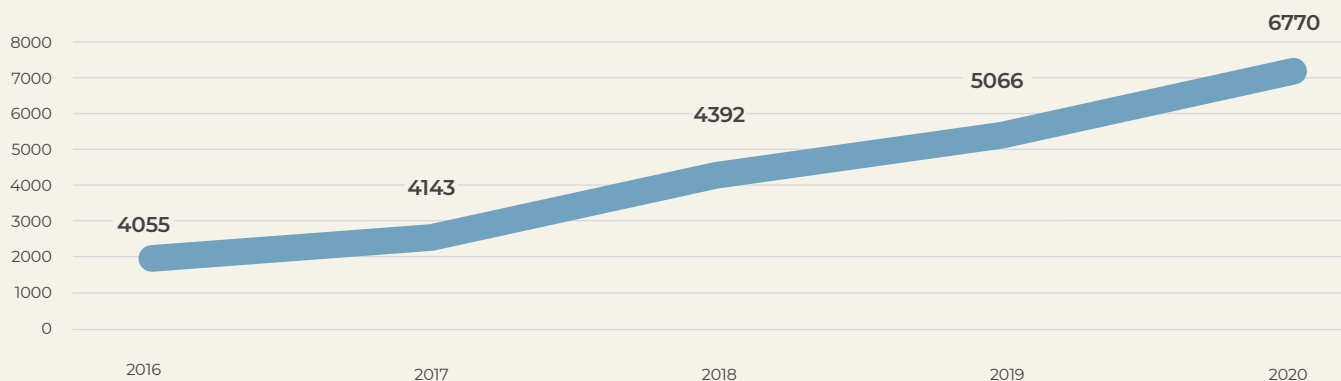
1.

Ne ES piliečių populiacija Klaipėdos miesto savivaldybėje

(2010-2020 METAIS)

Migracijos departamento duomenimis, užsieniečių, deklaravusių gyvenamąją vietą Klaipėdos mieste per pastaruosius penkerius metus, **skaičius išaugo daugiau nei trečdaliu (40 proc.)**⁵. Užsieniečiai, gyvenantys Klaipėdos mieste, sudaro apie 9 proc. visų Lietuvoje gyvenančių užsienio šalių piliečių.

UŽSIENIEČIAI, DEKLARAVĘ GYVENAMĄJĄ VIETĄ KLAIPĖDOS MIESTE 2016-2020 M.

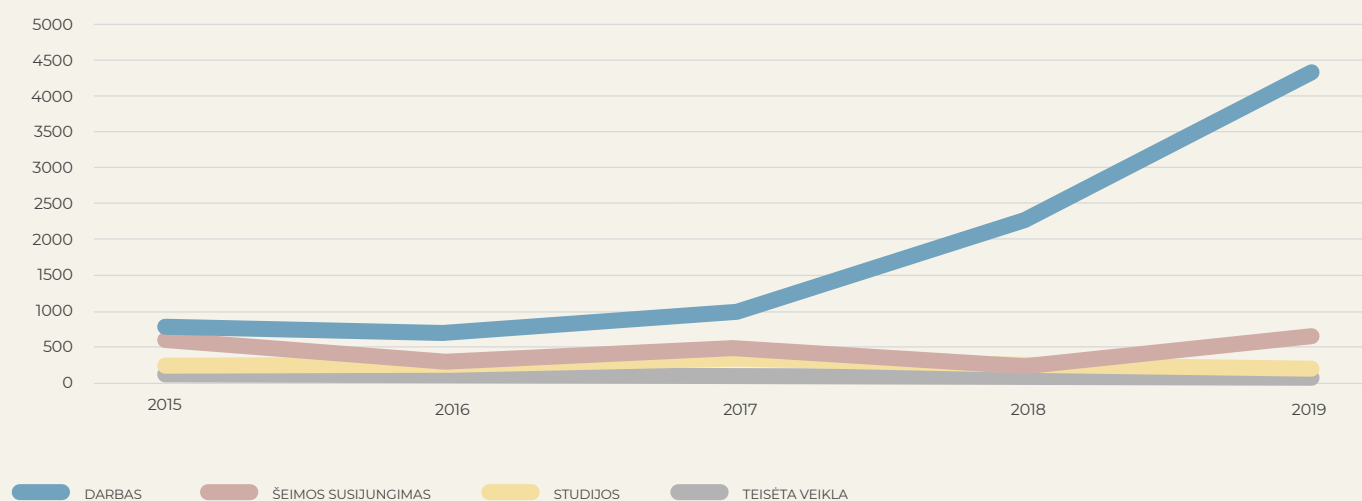

ŠALTINIS: MIGRACIJOS DEPARTAMENTAS⁶

Per pastaruosius dešimt metų – nuo 2010 iki 2020 metų pirmojo pusmečio – Klaipėdos mieste buvo išduoti arba pratęsti 23 897 leidimai laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje. Dažniausiai leidimai laikinai gyventi buvo išduodami darbo (63 proc.), šeimos susijungimo (22 proc.), studijų (11 proc.), teisėtos veiklos (3 proc.) atvejais⁷.

Pastebima, kad pastaruosius ketverius metus ypač auga leidimų laikinai gyventi darbo pagrindais išdavimo ir pratęsimo skaičius (nuo 711 leidimų 2017 metais iki 4 402 leidimų 2019 metais).

LEIDIMO LAIKINAI GYVENTI LIETUVOS RESPUBLIKOJE IŠDAVIMAS IR KEITIMAS PAGAL TOP4 PRIEŽASTIS 2015–2019 KLAIPĖDOS M. SAV.

ŠALTINIS: MIGRACIJOS DEPARTAMENTAS⁸

⁵ Migracijos metraščiai 2015–2020 m., <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/migracijos-metrasciai>.

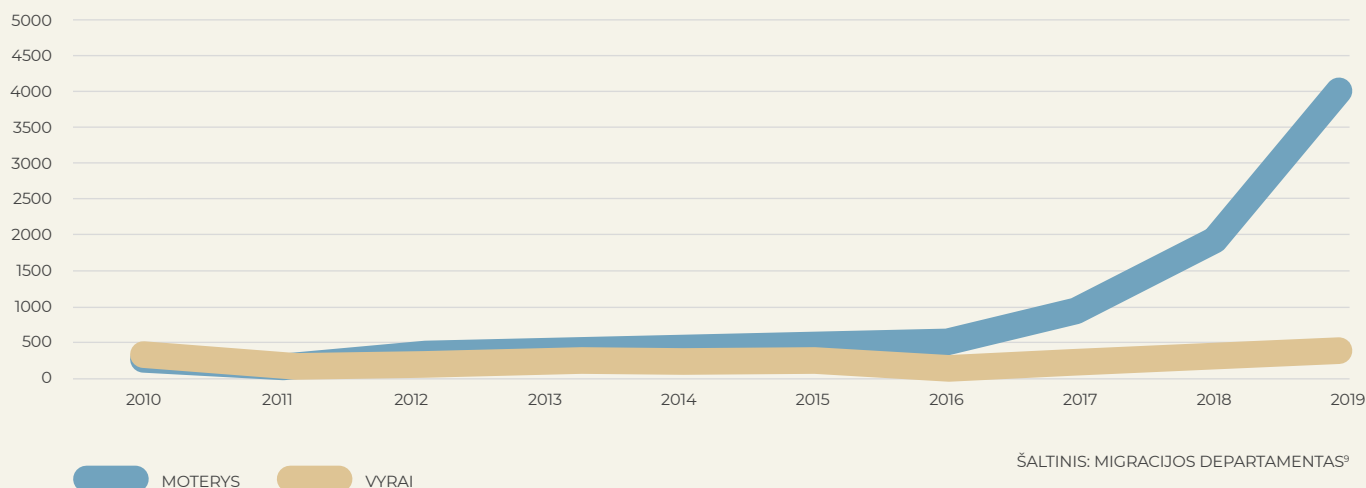
⁶ Ten pat

⁷ Komunikacija su Migracijos departamentu, 2020 m. liepos 28 d.

⁸ Ten pat.

Iš visų 2010–2020 metų pirmąjį pusmetį Klaipėdos miesto savivaldybėje išduotų ir pakeistų leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje 79 proc. jų buvo išduoti arba pakeisti vyrams, 21 proc. – moterims. Žvelgdami į pirmą kartą išduodamus laikinuosius leidimus gyventi Lietuvos Respublikoje, matome, kad nuo 2018 metų kasmet laikinieji leidimai gyventi šalyje buvo išduoti žymiai daugiau vyrų nei moterų. Tai galima paaiškinti besikeičiančiomis atvykimo į šalį aplinkybių tendencijomis.

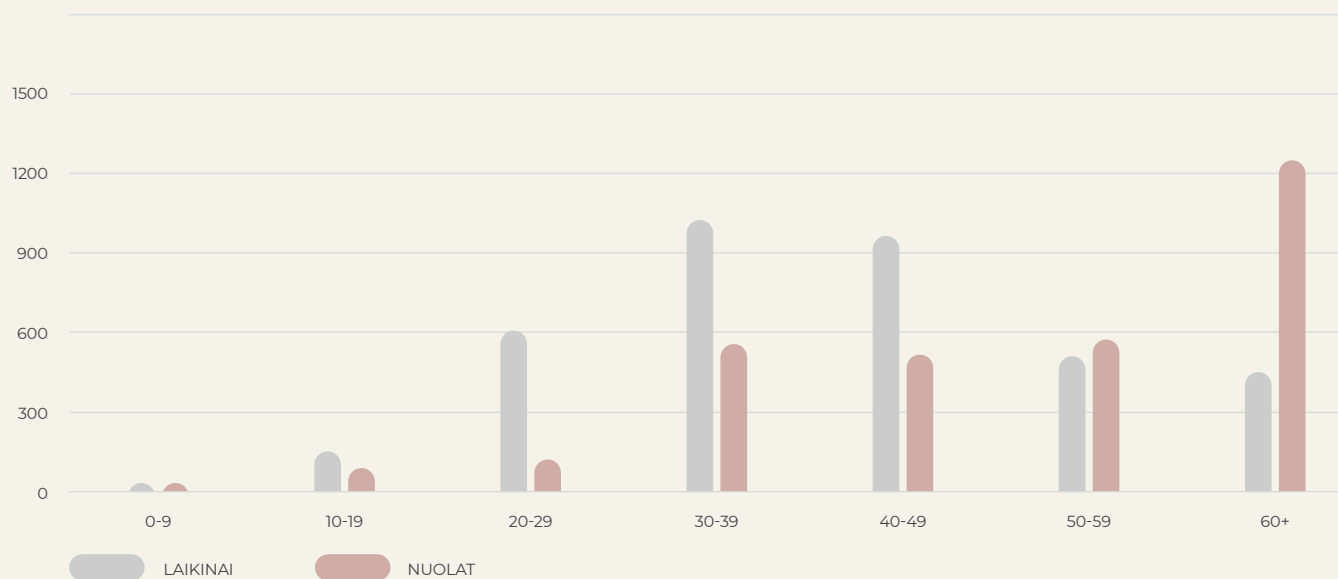
IŠDUOTI LEIDIMAI LAIKINAI GYVENTI LIETUVOS RESPUBLIKOJE KLAIPĖDOS M. SAV. PAGAL LYTĮ 2010-2019

2010–2020 metų pirmąjį pusmetį vyrai dažniau nei moterys kreipėsi dėl leidimų laikinai gyventi išdavimo darbo ir teisėtos veiklos atvejais, moterys – dėl studijų ir šeimos susijungimo. Reikėtų pastebėti, kad dėl šeimos susijungimo ir studijų moterims ir vyrams išduodamų leidimų laikinai gyventi skaičius yra labai panašus (atitinkamai dėl šeimos susijungimo 54 proc. leidimų laikinai gyventi buvo išduota moterims, 46 proc. išduota vyrams; studijų atveju – 56 proc. moterims ir 44 proc. vyrams) ir nesiskiria taip ryškiai kaip darbo atvejais (98 proc. vyrams, 2 proc. moterims).

2010–2020 metų pirmąjį pusmetį daugiausia leidimų laikinai gyventi buvo išduota 30–39 metų amžiaus grupėse.

IŠDUOTI LEIDIMAI LAIKINAI GYVENTI LIETUVOS RESPUBLIKOJE KLAIPĖDOS M. SAV. PAGAL AMŽIAUS GRUPĘ 2010-2020 M. I PUSM., N=6 281

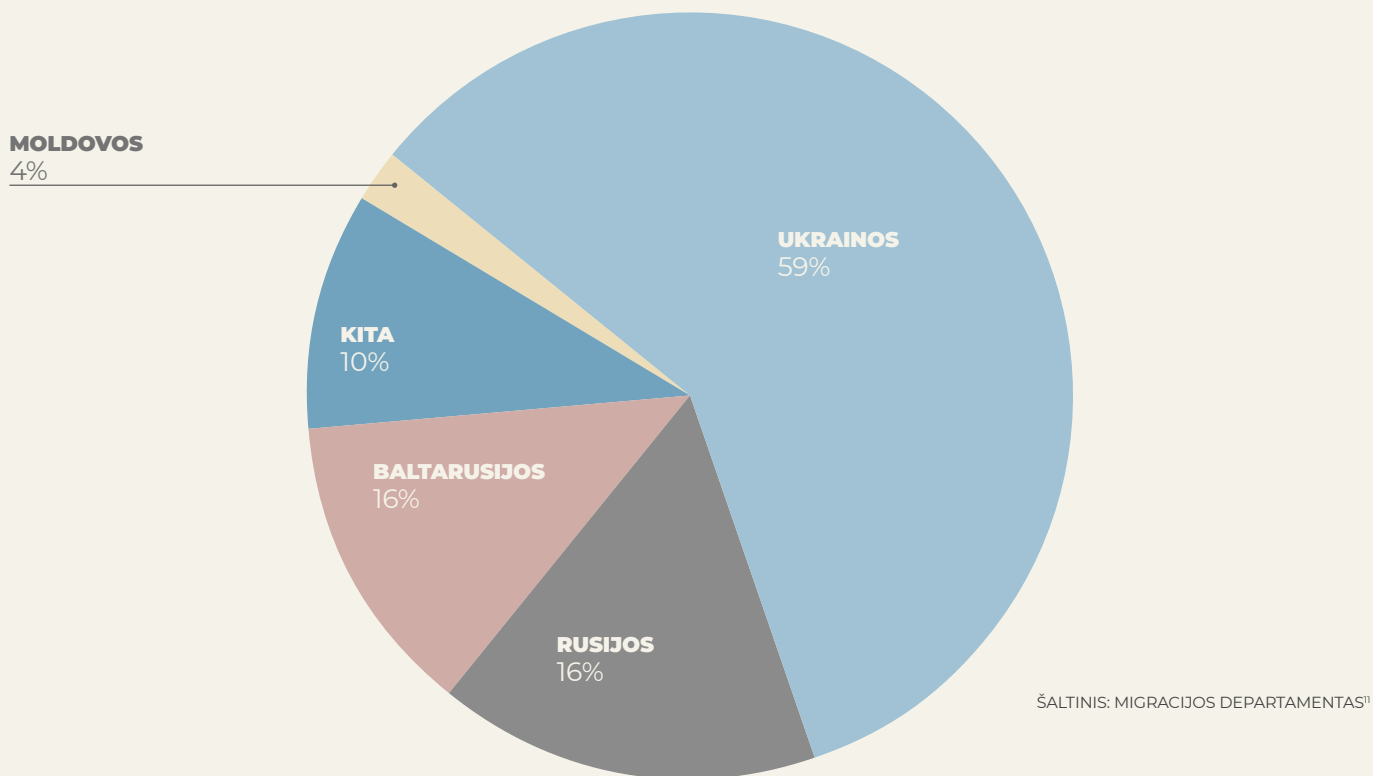

⁹ Komunikacija su Migracijos departamentu, 2020 m. liepos 28 d.

¹⁰ Komunikacija su Registrų centru, 2020 m. liepos 14 d.

2010–2020 metų pirmąjį pusmetį daugiausia leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje buvo išduota arba pakeista Ukrainos (59 proc.), Rusijos (16 proc.) ir Baltarusijos (10 proc.), taip pat Moldovos (2 proc.) piliečiams. Nuo 2010 iki 2020 pirmojo pusmečio dėl darbo ir studijų priežasčių daugiausia leidimų gyventi buvo išduota Ukrainos piliečiams; dėl šeimos susijungimo ir teisėtos veiklos – Rusijos piliečiams; dėl akademinės veiklos – JAV piliečiams.

IŠDUOTI LEIDIMAI LAIKINAI GYVENTI LIETUVOS RESPUBLIKOJE KLAIPĖDOS M. SAV. PAGAL PILIETYBĘ 2010-2020 M. I PUSM., N = 23 897

¹¹ Komunikacija su Migracijos departamentu, 2020 m. liepos 28 d.

2.

**Ne ES piliečių integracijos
patirtys ir poreikiai**

Šioje ataskaitos dalyje yra apžvelgiamos tyrime dalyvavusių ne ES piliečių gyvenimo savivaldybėje ir (ar) Lietuvoje patirtys ir poreikiai skirtingose integracijos srityse, išskiriant probleminius aspektus ir galimybes. Užsieniečių pasidalinta patirtis yra papildyta tyrime dalyvavusių ekspertų įžvalgomis.

2.1 Tyrimo dalyvių (ne ES piliečių) sociodemografinės charakteristikos

Tyrime (visose šešiose savivaldybėse) dalyvavo 52 ne ES piliečiai iš 21 šalies, daugiausia iš Ukrainos (23 proc. informantų), Rusijos ir Sirijos (po 12 proc. informantų) bei Baltarusijos (10 proc. informantų)¹². 38 proc. tyrimo dalyvių sudarė vyrai, 62 proc. – moterys.

Informantai pagal gyvenimo šalyje trukmę pasiskirstė labai panašiai: 29 proc. tyrimo dalyvių interviu metu šalyje gyveno 1–2 metus, 33 proc. – 3–4 metus, tokia pati dalis tyrimo dalyvių įvardijo, kad šalyje gyvena ilgiau nei 5 metus. 58 proc. tyrimo dalyvių buvo išduotas leidimas laikinai gyventi šalyje, 31 proc. – leidimas nuolat gyventi. 2 informantai buvo Lietuvos Respublikos piliečiai (1 pilietybę įgijo LR pilietybės atkūrimo, kitas – natūralizacijos tvarka).

Tyrimo dalyviai dažniausiai įvardijo, kad jiems leidimas gyventi šalyje išduotas studijų (11 informantų, daugiausia **Klaipėdos mieste** ir Vilniaus mieste), šeimos susijungimo (11 informantų, daugiausia **Klaipėdos mieste**) ir ketinimo dirbti Lietuvoje pagrindais (6 informantai, 3 iš jų Kauno mieste). 15 informantų įvardijo, kad turi prieglobsčio gavėjo statusą (papildomą apsaugą – 2, pabėgėlio statusą – 13 informantų) (daugelis jų gyvena Jonavos rajone).

Daugelis kalbintų informantų tyrimo laikotarpiu buvo 18–30 metų amžiaus (39 proc. informantų) ir 30–40 metų amžiaus (30 proc. informantų). 40–50 metų amžiaus tyrimo dalyviai sudarė 17 proc., vyresni nei 50 metų amžiaus – 13 proc. tyrimo dalyvių. 58 proc. informantų įvardijo, kad yra aktyvūs darbo rinkoje, 14 proc. studijavo. Didžioji dalis informantų (67 proc.) yra vedę (ištekęsios) arba gyvena su partneriu (-e) (plačiau žr. Priedai, 1 lentelė).

¹² Tai atspindi migracijos kontekstą Lietuvoje – daugelio į šalį atvykstančių migrantų kilmės šalys yra Baltarusija, Ukraina ir Rusija (2020 m. duomenimis, migrantai iš šių šalių sudarė 45 proc. visų užsieniečių, imigravusių į Lietuvą 2019 m.). O pastaruosius ketverius metus prieglobsčio gavėjo statusas Lietuvos Respublikoje dažniausiai buvo išduodamas Sirijos piliečiams (2016–2020 m. Sirijos piliečiai sudarė 68 proc. visų prieglobsčio gavėjų šalyje). (Šaltiniai: Migracijos metraštis, 2019, <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/migracijos-metrasciai>; Prieglobstis Lietuvoje 2016–2019 m., <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/prieglobscio-skyriaus-statistika/ataskaitos>).

2.2 Atvykimo aplinkybės ir priežastys

Tyrime dalyvavę ne ES piliečiai dažniausiai įvardijo, kad į Lietuvą atvyko dėl galimybių studijuoti, aplinkybių, susijusių su darbu ir šeimos susijungimu, karo / neramumų kilmės šalyje ir pigaus pragyvenimo Lietuvoje.

Dauguma informantų įvardijo, kad prieš atvykdami į Lietuvą neturėjo jokių lūkesčių, kai kuriuos jų lydėjo nerimas, baimė ir abejonės nusprendus gyventi Lietuvoje. Tai dažniausiai susiję su aplinkybe, kad tyrimo dalyviai prieš atvykdami į Lietuvą apie šalį turėjo mažai (neretai ir jokios) informacijos, o turimos žinios dažniausiai buvo susijusios su negatyviomis nuogirdomis ir neigiamomis ankstesnėmis asmeninėmis patirtimis:

„Pradėjau domėtis Lietuva 2018 m. rugpjūtį <...> prieš tai išnagrinėjęs 46 skirtingus [šalių – aut. past.] variantus. Lietuva buvo mano keturiasdešimt septintas variantas.“ (Kl-9V)

„<...> kai mano vyras man pasakė, kad jis yra iš Lietuvos, aš pasakiau „kur po galais tai yra?“ Žinoma, mes turėjome geografijos pamokas, kai buvome jaunesni, bet kažkaip visai neprisiminiau Lietuvos.“ (Vln-2M)

Turėjusieji lūkesčių juos dažniausiai siejo su geresnėmis gyvenimo perspektyvomis, ypač su didesnėmis galimybėmis darbo rinkoje ir geresnėmis finansinėmis galimybėmis, taip pat su kokybiškesniu vaikų išsilavinimu. Iš karo nuniokotų šalių atvykę tyrimo dalyviai dažniausiai kaip vieną didžiausių lūkesčių minėjo jų ir šeimos narių saugumą:

„Aš tai sąžiningai pasakysiu, kai mes išvykome, galvoj iš tikrųjų nieko nebuvo, mūsų buvo tiesiog noras pasislėpti, pasislėpti nuo to karo ir tiesiog, kad niekas nieko nešaudytų. <...>, kad nieks nebombarduotų ir kad būtų kur gyventi, ir būtų darbas.“ (J-1M)

2.3 Savivaldybės pasirinkimo priežastys

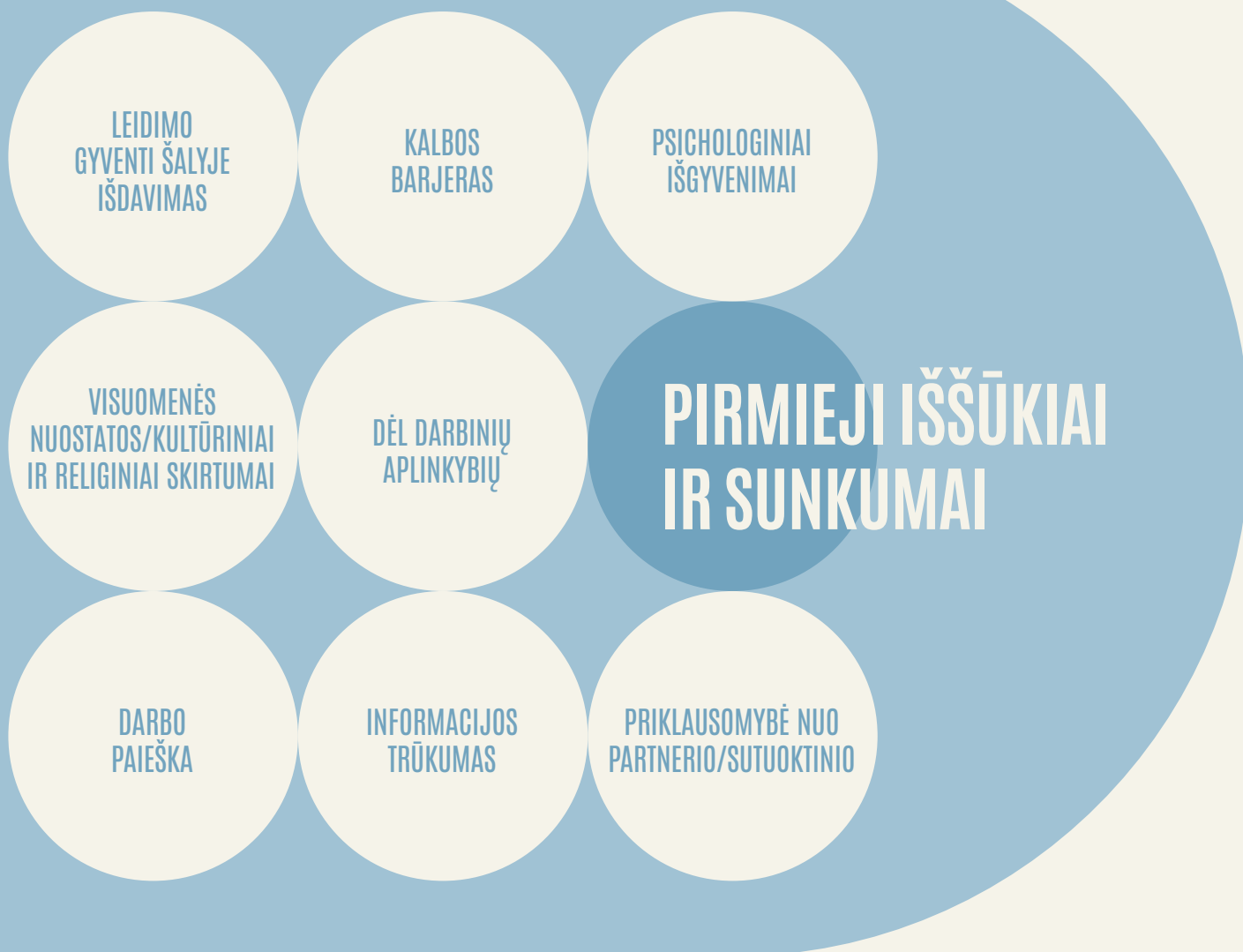
Apžvelgiant tyrimo dalyvių pasirinkimo gyventi vienoje ar kitoje šalies savivaldybėje priežastis, būtų galima išskirti keletą populiariausių informantų pateiktų atsakymų. Visų pirma, didieji miestai (Vilnius, Kaunas ir **Klaipėda**) dažniausiai buvo pasirenkami dėl didesnių galimybių įsidarbinti, studijų (paprastai anglų kalba) ir tuose miestuose jau gyvenančių šeimos narių (sutuoktinių / partnerių).

Pastarosios aplinkybės (įsidarbinimo galimybės, studijos anglų kalba ir šeimos nariai, gyvenantys pasirinktame mieste) buvo dažniausiai minimos kaip pasirinkimo gyventi Klaipėdos mieste priežastys. Viena iš informančių taip pat įvardijo, kad sprendimą lėmė ir studijų kaina, nes ji buvo mažesnė nei kitame mieste.

„Mes planavome gyventi Ukrainoje, bet kadangi vyras yra jūreivis, jam čia vyksta visokios atestacijos ir jos vyksta tikrai čia, Lietuvoje. Todėl nusprendėme atvažiuoti į Lietuvą ir tęsti toliau gyvenimą Lietuvoje.“ (Kl-1M)

„Patikrinus internete radau slaugos studijas Kaune, bet jos buvo labai brangios. Tada radau studijas Klaipėdoje. <...>. Jos buvo nebrangios, tuo metu 2 100 eurų. Na, gerai. Aš jų paklausiau, ar studijos vyks anglų kalba, jie sakė: „Taip, anglų kalba.“ Dauguma studentų universitete yra iš skirtingų šalių.“ (Kl-8M)

Vilniaus mieste pasirinkimą taip pat lėmė didesnės galimybės susikalbėti rusų ir anglų kalbomis. Pasirinkimą gyventi Šiaulių mieste ir Akmenės rajone lėmė mažesnės būsto įsigijimo ir nuomos kainos, patogi infrastruktūra auginti vaikus. Labiausiai iš visų miestų išsiskyrė Jonavos miestas; jį rinkosi daugiausia dėl to, kad yra arčiausiai Pabėgėlių priėmimo centro Rukloje, tad leidimus gyventi šalyje gavę užsieniečiai kitų variantų dažniausiai net nesvarstė. Kaip įvardijo Jonavos mieste kalbinti informantai, galutinį sprendimą pasilikti gyventi šiame mieste lėmė atsiradusios galimybės įsidarbinti, mažesnės, palyginti su didžiais šalies miestais, būsto nuomos kainos ir didesnė tikimybė būstą išsinuomoti gausesnei šeimai. Svarbus veiksnys buvo ir mieste jau turimi socialiniai ryšiai.

2.4 Pirmieji iššūkiai ir sunkumai bei pagalbos ir informacijos šaltiniai atvykus gyventi į Lietuvą

Pirmieji iššūkiai ir sunkumai

Tyrimo dalyviai dažniausiai įvardijo, kad pirmieji sunkumai ir iššūkiai, atvykus gyventi į Lietuvą, buvo susiję su:

3. sunkumais gauti leidimą gyventi šalyje;
4. kalbos barjeru;
5. psichologiniais išgyvenimais;
6. priimančiosios visuomenės nuostatomis;
7. iššūkiais, susijusiais su darbo paieška ir įsidarbinimu;
8. priklausomybe nuo partnerio /sutuoktinio;
9. informacijos trūkumu.

Informantai, kalbėdami apie pirmuosius sunkumus ir iššūkius, su kuriais susidūrė gyvenimo šalyje pradžioje, dažniausiai minėjo **sunkumus tvarkant formalumus dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo**. Paprastai jie buvo susiję su komplikuota ir ilgai truncančia leidimų gyventi išdavimo procedūra ir reikiamos informacijos trūkumu, kurį informantai buvo linkę sieti su Migracijos skyriuose dirbančių specialistų nekompetencija aptarnauti užsieniečius.

„Žmonės šiuose biuruose nelinkę suteikti daug informacijos. Jei jų klausi ko nors konkrečiau, jie tau tiesiog pateiks tiesmuką atsakymą. Tačiau labiau nei šitaip jie tau nepagelbės. Kur gali rasti alternatyvų? Kokias procedūras gali atlikti? Kokios mano opcijos? Tokių dalykų jie tau nepasakys.“ (Kl-9V)

Sunkumai gaunant leidimus gyventi taip pat buvo susiję ir su kai kuriomis leidimų gyventi išdavimo ir pratęsimo sąlygomis. Informantai dažniausiai įvardijo, kad ypač daug iššūkių jiems kėlė reikalavimas nurodyti, jog turima pakankamai ir reguliarių pajamų pragyventi Lietuvos Respublikoje¹³. Su šia sąlyga susijusi ir kita problema – sunkumai atsidaryti banko sąskaitą Lietuvoje, kol neišduotas leidimas laikinai gyventi.

„Iš pradžių laikiną leidimą išduodavo metams, reikėjo, kad sąskaitoje būtų du minimumai pragyvenimui. Turėjom sunkumų, nes negalėjome tos sumos parodyti, vyrui dalį algos mokėjo grynaisiais pinigais ir nebuvo kaip įrodyti.“ (Kl-4M)

„Taip pat tam, kad atsidarytum banko sąskaitą, negali jos atsidaryti be leidimo laikinai gyventi. Arba, jei nori ją atsidaryti, turi sumokėti tarsi mokestį, priklauso nuo situacijos, turėti banko sąskaitą gali kainuoti tarp 80-200 eurų. Ir tai yra žmonės, kurie čia persikelia, kai kurie – iš kitos pasaulio pusės, jie vis dar laukia atvykstant pirmųjų savo algalapių ir privalo mokėti tam, kad turėtų banko sąskaitą. Net jei jie turi darbo sutartį, net jei jie turi būstą, visus tuos kitus dalykus. <...> Jautiesi šiek tiek taip, tarsi tave apiplėšinėtų. Nes neturi pasirinkimo. Moki arba sąskaitos neturi.“ (Kn-3M)

Kita informantų dažniausiai minima problema, su kuria susidūrė atvykę gyventi į Lietuvą, buvo susijusi su **lietuvų kalbos įgūdžių stoka**. Kaip plačiau aptariama šios ataskaitos 2.5.1 dalyje, valstybinės kalbos žinios yra svarbus sėkmingos integracijos kriterijus, o šių žinių stoka lemia tokius iššūkius, kaip ribotą priėjimą prie reikiamų paslaugų, menkesnės įsidarbinimo galimybes (plačiau žr. 2.5.2 dalyje), sunkumus susirandant būstą bei plečiant socialinių ryšių ratą.

„Pirmiausia, tai kalbos mokėjimas. Žmonės kaip ir supranta rusiškai, bet būna, kad kartais reikia kažką pasakyti lietuviškai, bet nemoku ir dėl to kyla iššūkiai. Parduotuvėje galima be problemų susikalbėti, bet kai reikia įsidarbinti tada ir kyla problemos.“ (Kl-4M)

Moterims migrantėms lietuvių kalbos žinių stoka gyvenimo šalyje pradžioje dažnai lemia ir **visapusę priklausomybę nuo sutuoktinio / partnerio bei socialinę izoliaciją** (taip pat žr. sk. 2.5.10).

„Tai buvo sudėtingas laikotarpis mums, nes aš turėjau mažą vaiką, aš gyvenau namuose, vyras dažnai būdavo jūroje ir pirmieji metai kažkaip tiesiog kaip pro šalį praėjo, aš pragyvenau namuose. <...> Morališkai buvo šiek tiek sunkoka atvažiuoti į svetimą nepažįstamą šalį ir pabūti be savo vyro kaip navigatoriaus.“ (Kl-1M)

¹³ Pagal šiuo metu Lietuvoje galiojančią tvarką užsieniečiai, norintys gauti / pakeisti leidimą laikinai gyventi, turi nurodyti, kad turi pakankamai ir (arba) gauna reguliarių pajamų pragyventi Lietuvos Respublikoje. Pragyvenimo lėšų dydis yra 1 minimali mėnesinė alga (MMA) per mėnesį, o užsieniečiui, ketinančiam studijuoti, mokytis, stažuotis, kelti kvalifikaciją, ir užsieniečiui, nesulaukusiam 18 metų amžiaus, – 0,5 MMA. Lėšų turi pakakti visam prašomo leidimo laikinai gyventi galiojimo laikotarpiui. (Daugiau informacijos www.migracija.lt/noriu-gauti-pakeisti-leidima-laikinei-gyventi) 2021 m. sausio mėn. duomenimis, MMA sudarė 642 Eur. Vadinas, užsienietis, kuriam, pavyzdžiui, leidimas laikinai gyventi išduodamas vieniems metams, turi nurodyti, kad banko sąskaitoje turi 7 704 Eur, užsienietis, atvykstantis studijuoti, – 3 852 Eur.

Dalis informantų įvardijo, kad atvykę gyventi į Lietuvą susidūrė su **psichologinėmis problemomis**. Dažniausiai jos susijusios su priežastimis, dėl kurių užsieniečiai buvo priversti palikti kilmės šalį (karinė padėtis, patirtas persekiojimas ir pan.), ir aplinkybėmis, kurias lemia pats migracijos procesas (pasikeitusios gyvenimo sąlygos, nauja ir nežinoma kalba, atsiskyrimas nuo artimųjų, patiriama vienatvė ir socialinė izoliacija ir pan.). Pastebima, kad su pastarosiomis dažniau susiduria moterys migrantės, atvykusios į šalį dėl šeimos susijungimo.

„Jis [vyras – aut. past.] važinėja su vilkiku, išvažiuodavo į komandiruotes, nebūdavo savaitę ir ilgiau, tai tokia psichologinė problema ir bendravimo trūkumas, kadangi būdavau viena.“ (Kl- 4M)

Kai kurios informantų išvardytos problemos, su kuriomis šie susidūrė gyvenimo šalyje pradžioje, yra tiesiogiai susijusios su **visuomenės nuostatomis**. Informantai dažniausiai minėjo, kad būtent neigiamas nusistatymas prieš užsieniečius (ir lietuviškai nekalbančius asmenis) apsunkino darbo ir būsto paiešką, lėmė socialinę izoliaciją, riboją reikiamų paslaugų prieinamumą.

„Aš buvau migracijos tarnyboje, <...> kur yra išduodamas leidimas gyventi. Kaip suprantu, jis išduodamas užsieniečiams, kurie nėra lietuviai. Tam jie ten eina. Aš taip pat apsilankiau ten, norėdamas gauti leidimą gyventi <...>. Taigi nuėjau ten, pradėjau kalbėti su ten dirbančia moterimi ir kalbėjau tiek lietuviškai, kiek moku. <...> tada ji pradėjo kalbėti itin greitai ir kritikuoti, o aš to negalėjau suprasti. Taigi, paprašiau jos, kad galbūt ji galėtų kalbėti angliškai, <...> ji atsakė, kad čia nėra Anglija ir, jei noriu kalbėti angliškai, turėčiau vykti į kitą šalį. Čia negalima kalbėti angliškai. Tai privertė mane jaustis bejėgiškai, nes juk esu migracijos tarnyboje.“ (Kl-9V)

Be jau minėtų iššūkių, tyrime dalyvavę ne ES piliečiai įvardijo, kad atvykus gyventi į Lietuvą (savivaldybę, kurioje gyvena) bene labiausiai jiems trūko aiškos, susistemintos ir suprantama kalba pateikiamos **informacijos apie įvairias paslaugas** ir jų prieinamumą (nuo įvairių įstaigų kontaktų iki labai praktinių klausimų, tokių kaip viešojo transporto veikimo tvarka).

„Manau, kad tada man reikėjo žmogaus, kuris man aprodytų tam tikras vietas, išmokytų, kaip važiuoti autobusu, ar parodytų, kas yra Klaipėdos mieste ar kažko panašaus.“ (Kl-8M)

„Niekas niekada mūsų nemokė, kur yra Darbo birža, kur yra <...> Registrų centras. Ir, na, kaip jūs tikėtės, kad užsieniečiai čia atvyks ir įsteigs verslus ar organizacijas, jei jie nežino, kur yra tas Registrų centras. <...> Taip, manau, tokie tarsi maži žingsneliai, kaip aš ką nors darau, tam tikrą dalyką. <...> Bet vėlgi, net, na, išsinagrinėti autobusų sistemą ir kur kuris autobusas važiuoja <...>. Šie, štai tokie juokingi dalykai, suprantate, labai paprasti, bet užtrunka juos perprasti.“ (Kl-10M)

Pirmieji informacijos ir pagalbos šaltiniai

Tyrimas patvirtina socialinių ryšių svarbą gyvenimo šalyje pradžioje. Dažniausiai informantai įvardijo, kad pirmieji, kurie suteikė reikiamą informaciją, atvykus gyventi į Lietuvą, buvo: a) artimieji / šeimos nariai (šeimos susijungimo atvejais dažniausiai sutuoktiniai / partneriai, kurie yra LR piliečiai); b) draugai ir (arba) pažįstami; c) darbdavys ir (arba) bendradarbiai.

„Pirmaisiais metais, kol aš sėdėjau namuose, aš bendravau tik su vyro giminaičiais, niekur neidavau, tiksliai į mokyklą, visus oficialius reikalus spręsdavo vyras ir, kol vaikas buvo mažas, tai neturėjau laiko.“ (Kl-1M)

„Vyras kaip gidas apie viską pasakojo, visur vedžiojo, per pirmą pusmetį jokių problemų nebuvo.“ (Kl-4M)

Kauno, **Klaipėdos** ir Vilniaus miestuose gyvenantys užsieniečiai taip pat paminėjo, kad reikiamą informaciją gavo iš universiteto ir (arba) jiems priskirto universiteto mentorius.

„Taip pat internete ir universitete buvo dalinamos, pavyzdžiui, brošiūros ir panašūs dalykai su medicinos ir kita informacija, kurią turėtų žinoti užsienio studentai.“ (Kl-6M)

„Pirmąjį semestrą jie turi klasę, vadinamą pirmųjų metų seminaru, už kurią nėra skiriami kreditai. Tiesiog gali dalyvauti. Tai kas savaitiniai susitikimai, ten yra kalbama apie tai, kaip veikia tam tikri dalykai Lietuvoje, kaip gauti ISAC kortelę, kaip atidaryti banko sąskaitą, keletą pagrindinių dalykų.“ (Kl-9V)

Vis tik reikėtų pastebėti, kad didžioji dalis informantų akcentavo, jog pirmiausia informacijos ieškojo savarankiškai ir tik vėliau tie, kurie turėjo tokią galimybę, kreipėsi į kitus informacijos šaltinius, pavyzdžiui, pažįstamus ir (arba) panašios patirties turinčius Lietuvoje gyvenančius užsieniečius.

„<...> dažniausiai tai buvo mano draugai lietuviai, kurie padėjo man ar mano seseriai, kuri jau gyveno Lietuvoje. <...> Taip pat turiu rusakalbių draugų. Jie nemoka lietuvių kalbos, bet moka rusiškai, ir daugelis žmonių čia kalba rusiškai, taigi padėjo ir tai.“ (Kl-6M)

Tyrimo dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Kaip pastebi tyrimo dalyvavę ekspertai, tai, kokia yra migrantų gyvenimo naujame mieste pradžia, turi įtakos ir tolesniems integracijos etapams. Tad svarbu, kad jau pačioje pradžioje užsieniečiai būtų **tinkamai informuojami apie savivaldybėje teikiamas paslaugas** (bendrai miesto gyventojams ir kryptingai su užsieniečių integracija susijusias paslaugas) ir būtų užtikrinamas šių paslaugų prieinamumas. Taip pat aktualu užtikrinti galimybes **ugdyti lietuvių kalbos įgūdžius tik atvykus gyventi į savivaldybę** ir įvairiomis priemonėmis **skatinti užsieniečių įsitraukimą į vietos bendruomenės gyvenimą**.

„Atvykau, mokausi kalbos, išlaikau kažkokį tą egzaminą, tą lygį kažkokį pradinį, pagrindinį ir man jau lengviau, ir aš jau daugiau suprantu, ir daugiau galiu integruotis į tą miestą, į tą šalį. O ne tai, kad aš atvykstu, patenku į tą erdvę, kur dirba vien mano tautiečiai, kurie kalba tik mano kalba, iš mūsų vienas žmogus žino ir gali kalbėti lietuviškai ir jis yra mūsų tas laidas tarp pasaulio, o aš pats negaliu.“ (Kl-EKSP-3)

„<...> jeigu atsikraustysi į naują miestą tau yra reikalinga informacija apie viską ar ne ir jeigu ypač tu atsikraustai su antrąja puse arba vaikais, tai tau yra reikalinga visa informacija ir apie mokyklas ir apie darželius ir sakykim kur sakykim ta antra pusė gali darbą susirasti ar jeigu jie nenori dirbti ir turi kažkokių pomėgių kaip įsilieti į visą bendruomenę miesto tai realiai ta informacija jinai yra visiems reikalinga vienoda, tai vienintelė kliūtis yra manau va tokia, tiek lietuvių tiek užsieniečių atsikrausčių į miestą informacija jinai beveik nesiskiria, bet integracinis procesas lietuviui bus daug lengvesnis vien dėl to, kad jisai kalba lietuviškai. O užsieniečiui automatiškai tai yra daug sudėtingiau, nes žmonės labai nu nenoriai tuos užsieniečius priima <...>.“ (Kl-EKSP-5)

2.5 Gyvenimo savivaldybėje patirtys

2.5.1 Lietuvių kalbos gebėjimai ir jų svarba integracijai

Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad lietuvių kalbos žinios yra vienas svarbiausių aspektų sėkmingai užsieniečių integracijai, neatsižvelgiant į jų atvykimo į šalį aplinkybes ir priežastis:

„Mūsų, užsieniečių, problema yra tik viena – kalba. Išsprendus problemą su kalba, su bendravimu, visas kitas problemas išsispręsim mes patys.“ (Akm-4)

„Manau, kad pagrindinė priežastis, kodėl kažkas, kuris nėra iš ES, nenorėtų čia likti, yra dėl kalbos barjero. Žinoma, mums skiria mokymąsi, bet jūs žinote, kad suaugusiajam kalbos išmokimas užtrunka. Suaugusiam žmogui išmokti kalbą nėra taip lengva kaip vaikui.“ (Vln-4M)

Tie tyrimo dalyviai, kurie įvardijo, kad lietuvių kalbos žinios jiems nėra tokios svarbios, paprastai buvo rusakalbiai; jie, kaip atskleidžia tyrimas, dėl šios priežasties daugeliu atveju atsiduria šiek tiek labiau privilegijuotoje padėtyje.

„Aš dar niekur čia nepajutau kalbos barjero. Aš manau, kad visi supranta rusiškai ir aš dabar jau suprantu, kai man sako lietuviškai. Jeigu mes negalime viena kalba kalbėti, tada kalbamės kiekvienas savo kalba.“ (Kl-1M)

„Kartais net nesuprantu, ar aš Lietuvoj ar ne Lietuvoj. Visur rusų kalba.“ (Kl-2V)

Rusakalbiams palankesnės integracijos sąlygas taip pat pastebi ir tyrime kalbinti ekspertai:

„<...> įžvelgiam ir manom, kad bus banga Baltarusijos piliečių, <...> manau, kad jiems gal šiek tiek paprasčiau tas paslaugas gauti, nes rusakalbių pas mus Vilniuje tikrai paslaugas teikiančių asmenų yra daug ir tai yra tikrai supaprastinta.“ (Vln-EKSP-4)

„Rusakalbiams yra gerokai lengviau, nes vyresni asmenys Lietuvoje paprastai nesunkiai kalba; su anglų kalba yra kiek sunkiau gauti paslaugas.“ (Vln-EKSP-7)

Vis tik reikėtų pastebėti, kad jaunimas šia kalba geba susikalbėti vis rečiau, tad lietuvių kalbos poreikis rusų kalba bendraujantiems užsieniečiams yra ne mažiau svarbus.

Lietuvių kalbos žinių stokos taip pat dažniau buvo linkę neįvardyti žemesnės kvalifikacijos ir lietuvių kalbos gebėjimų nereikalaujančius darbus dirbantys užsieniečiai. Tačiau, kaip aptariama plačiau kitame skyriuje (žr. sk. 2.5.2), būtent lietuvių kalbos gebėjimų stoka dažniausiai ir yra priežastis to, kad užsieniečiai priversti dirbti žemesnės kvalifikacijos darbus.

Per tyrimą išryškėjo keletas **probleminių aspektų, kuriems įtakos turėjo ribotos lietuvių kalbos žinios:**

1. **sunksnis priėjimas prie reikiamų paslaugų** (migracijos skyriuose, sveikatos priežiūros ir vaikų ugdymo įstaigose, naudojantis banko paslaugomis, vairavimo kursų ir kt.):

„Čia, universitete, patyriau avariją. Tada nuėjau pas odontologę, bet odontologė nekalbėjo angliškai.“ (Kl-6M)

„Aš taip pat norėjau gauti vairuotojo pažymėjimą, tačiau jokių vairavimo kursų anglų kalba nėra. Nors ne, manau, kad vairavimo teorija bei vairavimo egzaminai anglų kalba yra galimi. Tačiau nėra instruktorių, su kuriais būtų galima daryti pravažiavimus ar panašių dalykų. Taigi, noriu tai padaryti jau kuris laikas.“ (Kl-9V)

„Mes tikimės daugiau informacijos anglų kalba ligoninėje, VMI, Sodroje ir viešumoje, valdžioje, savivaldybėje, mums reikia daugiau informacijos anglų kalba, kad žinotume, į ką kreiptis. Jums, pusiau angliškai šnekantiems žmonėms, šia prasme gerai, bet mums reikia informacijos anglų kalba, net tinklalapyje, kad galėtume nuveikti daugiau, ir telefoninėje linijoje su valdžia jūs neturite angliškai šnekančiųjų, net Regitroje turėjau laukti 45 minutes iki tol, kol galėjau atsilipti į anglišką skambutį.“ (Šiaul-5M)

Tai, kad lietuvių kalbos žinių trūkumas apsunkina prieinamumą prie tam tikrų paslaugų, akcentuoja ir tyrime dalyvavę ekspertai. Dažniausiai jie minėjo sveikatos priežiūros paslaugas, taip pat leidimų gyventi išdavimo procedūras, vairavimo kursus ir paslaugas, susijusias su į(si)darbinimu.

„<...> vėlgi yra ne visur maloniai aptarnaujama dėl to, kad nekalbantis lietuviškai. Užimtumo tarnyboj šiuo metu kažkaip nustojo visi kalbėti rusiškai, kas Klaipėdoj nebuvo problema.“ (Kl-EKSP-2)

„Užsieniečiai paprastai domisi B kategorijos vairuotojo teisėmis, tačiau gauti jas užsienio kalbomis, ypač anglų kalba, sudėtinga.“ (J-EKSP-5)

„Pirmoji problema yra kalba. Manau, ji veikia kiekvieną instituciją, ne tik sveikatos apsaugos, bet ir migracijos pareigūnus <...>. Šioje institucijoje turėtų būti tam tikras žmogus, susigaudantis anglų kalba tam, kad perduotų informaciją angliškai. Tai būtų labai naudinga ir žmonėms būtų paprasčiau pasidalinti savo rūpesčiais.“ (Vln-EKSP-5)

2. **sunkumai bendraujant su vietos bendruomene ir plečiant socialinių ryšių ratą:**

„<...> pradžioje norėjau bendrauti su visais <...> tuo pačiu lygiu, bet pastebėjau, jog vis tiek daugiau bendrauju su užsieniečiais, su užsienio studentais, nes jie mokėjo anglų kalbą, kai kurie mokėjo rusiškai. Taigi, žinote, pradžioje buvo gana sunku kalbėti su lietuviais.“ (Vln-6V)

Kalbinti ekspertai taip pat akcentavo, kad kalbos barjeras gali tapti viena pagrindinių kliūčių užmezgant naujas pažintis ir plečiant turimą socialinių ryšių ratą:

„Dabar, sakykim, kitakalbį, kitatautį apgyvendint būste kažkur tai vienaaukščio, penkiaaukščio būstą tu jam išnuomuok, jis nemoka nei a, nei b, nei z. Sakykim, arabakalbiai, kurie moka tik arabiškai ir kaip jis išėjęs į laiptinę susišnekės. Jam pirmiausia reikia skambinti kuratoriui, kuris duotų vertėją, kad galėtų pabendraut su bet kuo.“ (J-EKSP-4)

„Irgi tai tas vat kalbinis barjeras dažnai žmonėms būna stabdis atrasti ryšius su bendruomenės nariais, irgi dažnai sako, kad galbūt jiems atrodo, kad lietuviai gana šalti yra, ne visada priimantys irgi.“ (Vln-EKSP-2)

3. neigiamos visuomenės ir paslaugas teikiančių specialistų nuostatos lietuvių kalba nekalbančių užsieniečių atžvilgiu

„Atvažiavo greitoji pagalba. Jie užsirašinėjo daug dalykų prieš įkeliant mus į greitosios automobilį. Vienas jų [gydytojas – aut. past.] labai supyko, kad nemokame lietuviškai ir todėl šaukė ant mūsų.“ (Kl-9V)

„Aš jų paklausiau: „Gal galime šnekėti angliškai?“, o jie atsakė: „Ne, tu esi Lietuvoje, turėtum kalbėti lietuviškai.“ Ir jie visą laiką kalbėjosi su manimi kaip niekšai, kitu lygiu. Jie buvo tokie nemalonūs, lyg sakytų „mes neaptarnaujame“. Aš pasakiau: „Aš laukiu tris valandas, sėdžiu ant kėdės ir laukiu, kad gaučiau šią informaciją.“ O jie atsakė: „Mes jūsų neaptarnausime, mūsų darbo valandos baigtos, o jūs nemokate lietuviškai, ateiškite su vertėju, tada mes suteiksime jums tai, ko norite.“ (Kl-10 M)

Apie tokias lietuvių kalba nekalbančių užsieniečių patirtis liudijo ir tautinių bendrijų bei NVO atstovai:

„Mūsų miesto visuomenės nepuošia tai, kad netolerantiškai, kartais net agresyviai yra kalbama. Ir požiūris toks neigiamas į atvykusius, nekalbančius lietuviškai. Juk negalima reikalauti, kad tik atvykęs žmogus kalbėtų lietuviškai, ir pagalba kartais neteikiama.“ (Kl-EKSP-7)

„Jei mes turime žmogų, ar Kaune, ar Vilniuje ir jam reikia poliklinikos, mes prašome kolegų, kad parekomenduotų šeimos gydytoją „fainą“. Kas yra „fainas“ – tai tolerantiškas žmogus, kuris tikrai nesinervuos, kad žmogus kažko nesupranta, jis ten priims, konsultuos ir panašiai. Ir ten tikrai nėra bėda kalba, tiesiog nuostatos tikrai yra labai stiprūs. <...>. Aš ir pati ne kartą keičiau gydytojus, keičiau nes jei ir žmogus negali įeiti ir gydytojas rėkia ant užsieniečio ir ant tavęs, gal tada keliaujam pas kitą. Sudėtinga. Ir jei atsiranda toks gydytojas, kurie irgi sako, ar čia reikia pasiruošimo.“ (Kn-EKSP-2)

4. ribotos įsidarbinimo galimybės ir mažesnės aukštesnės kvalifikacijos bei geriau mokamo darbo perspektyvos ateityje (plačiau žr. sk. 2.5.2)

„<...> tikiu, kad po šitų lietuvių kalbos kursų man padės ir su darbu. Pirmiausia reikia baigti lietuvių kalbos kursus, o tada jau galima toliau kokią profesiją įsigyti.“ (Kl-4M)

„Bandau įsidarbinti, tačiau tai sudėtinga. Turiu išmokti lietuvių kalbą, kaip kalbėti lietuvių kalba, kad galėčiau dirbti slaugytoja. Slaugytojos bendrauja su pacientais, <...> bendravimas yra svarbus. Darbuotojas turi bendrauti, kad suprastų, ko nori pacientas, todėl tai man yra iššūkis.“ (Kl-8M)

Kalbinti ekspertai taip pat akcentavo lietuvių kalbos svarbą norint geriau įsidarbinti ir pastebėjo, kad kalbos įgūdžių stoka dažniausiai yra susijusi su aplinkybe, kodėl užsieniečiai yra linkę rinktis žemesnės kvalifikacijos darbus:

„Didesnį dėmesį reikėtų skirti kalbos kursams, nes darbdaviai nenori įdarbinti migrantų, nekalbančių lietuvių kalba.“ (J-EKSP-5)

„<...> jeigu kalbam apie aukštos kvalifikacijos žmones, atvažiuojančius čia, automatiškai jie gauna geriau apmokamus darbus ir gal jie ir gali investuoti į tokius dalykus, ir gal įmonės, kurios nusamdytų tą žmogų, jos galės netgi ir padengti kaštus šitų mokslų, bet jeigu tai yra žemesnės kvalifikacijos asmuo, jam tai yra ganėtinai sudėtinga, ir gal jisai neturi pakankamai finansų, kad apsimokėti sau tuos kursus <...>.“ (Kl-EKSP-5)

5. sunkumai susirasti gyvenamąją vietą

„<...> jeigu tu be kalbos, tai tu jau visiškai esi izoliacijoje. Ir dėl butų, tarkim, tu skambini be tarpininkų, tu pasisveikini, gerai, jeigu žmogus kontaktuoja rusų kalba, tai gerai. Jeigu ne, tai tada belieka atsiprašyti.“ (Šiaul-7M)

Nors kai kurie tyrimo dalyviai teigė, kad Lietuvoje galima laisvai susikalbėti rusų ar anglų kalbomis, pastebima, kad lietuvių kalbos mokėjimas yra svarbus savarankiško gyvenimo šalyje elementas; jį akcentuoja ir tyrimo dalyviai. Mokymasis valstybinės kalbos yra **siekis būti nepriklausomam nuo artimųjų ir išorinių pagalbos šaltinių**, taip pat **geriau pažinti žmones ir kultūrą šalies, kurioje gyveni**.

„Ta prasme, jeigu aš mokečiaus kalbą ir žinočiau įstatymus, man nereikėtų jokio kito žmogaus pagalbos.“ (J-8V)

„<...> kalbą išmanantis žmogus jaučiasi daug komfortabiliu, tiesiog asmenine prasme, nepriklausomai nuo visų naudingų dalykų. Gali gauti visus tuos tau reikalingus naudingus dalykus, bet vis tiek jautiesi svetimas, jei nesupranti, apie ką žmonės kalba. Negali suprasti kultūros, negali suprasti juokų, negali suprasti, ką žmonės vertina.“ (Vln-7V)

Lietuvių kalbos mokymas(is)

Tyrimo dalyvių dauguma teigė, kad lietuvių kalbos mokosi / mokėsi savarankiškai, jiems padėjo lietuvių kalba kalbantys artimieji, draugai, pažįstami ar bendradarbiai.

„<...> Aš pradėjau dirbti ir gal per kokius penkis ar šešis mėnesius pradėjau kalbėti lietuviškai. Aš pradėjau kalbėti, kaip pats supratau – bent jau kolegoms galėjau duoti nurodymus, pasakyti, ko man reikia. Taigi manau, kad didžiausias dalykas buvo tas, kad supratau, jog visus šiuos žodžius ir informaciją turiu kažkur giliai savyje, vien dėl kalbos klausymo. Taigi manau, kad esu lietuviškos komandos dalis. Pažįstu tris penkiasdešimties metų moteris, kurios visiškai nekalba angliškai. Su jomis turiu kalbėti lietuviškai, kaip kitaip. Tačiau jos mane visuomet taiso ir moko, taip iki šio momento ir išmokau lietuvių kalbos.“ (Kl-10M)

Tačiau tik nedidelė dalis savarankiškai besimokusiųjų ar besimokančiųjų nebuvo išbandžiusi NVO, universitetuose ar privačiose įmonėse organizuojamų kalbos kursų. NVO organizuojami nemokami lietuvių kalbos kursai dažniausiai buvo minimi ne ES piliečių, gyvenančių Jonavos rajone, **Klaipėdos mieste** ir Akmenės rajone¹⁴. Universitetų organizuojamus kursus Kauno ir **Klaipėdos miestuose** dažniausiai rinkosi į juos studijuoti ar dirbti atvykę užsieniečiai.

¹⁴ Tyrimo dalyvių minėti lietuvių kalbos kursai Akmenės raj. buvo trumpalaikiai, organizuojami projekto rėmuose, tyrimo įgyvendinimo laikotarpiu lietuvių kalbos mokymosi galimybių savivaldybėje nebuvo.

„<...> visi LCC universitete turi mokintis pirmo lietuvių kalbos lygio. Tai yra kursas, kuris yra dėstomas pirmaisiais metais. Šiame kurse išmokoma „aš“, „tu“, „labas“, „iki pasimatymo“, „ačiū“ ir kai kuriuos veiksmažodžius. Tai pradinis lygis.“ (Kl-10M)

„Čia [Raudonojo Kryžiaus migrantų centre – aut. past.] tikrai nemokamai pamokos vyksta, ateinu į pamokas nemokamų kursų [lietuvių kalbos – aut. past.].“ (Kl-5M)

Klaipėdos mieste galimybė nemokamai mokytis lietuvių kalbos taip pat suteikiama Tautinių kultūrų centre. Nors kursai orientuoti į tautinėms bendrijoms priklausančius asmenis, juos lankyti gali visi norintys užsieniečiai.

„<...> prioritetas <...>, visų pirma, sudarant grupę <...> bendruomenėms <...>, ir, jeigu matome, kad grupėje yra dar vietų, tai, be abejo, visą laiką kviečiame. Nes mes turime tokius sąrašus norinčiųjų, kurie paskambina, ateina tiesiog arba parašo žinutę, kad „va, norėčiau, ar galėtumėte mane įtraukti į sąrašus?“ <...> ne, neribojame tikrai. Tikrai jeigu galimybė yra, jeigu būna šiaip dvi grupės, pradedančiųjų ir pažengusiųjų, bet vienais metais buvo praktikoje ir trečia grupė sudaroma, nes matėme, kad yra poreikis.“ (Kl-EKSP-3)

Vis tik kalbintas (-a) NVO atstovas (-ė) pažymėjo, kad Tautinių kultūrų centro kursai nėra taip paprastai prieinami visiems norintiesiems. Tai yra susiję su aplinkybe, kad mieste nemokamų lietuvių kalbos kursų poreikis yra daug didesnis nei pasiūla.

„<...> pilnavertiškam gyvenimui visada reikia kalbos, o kalbos kursų nėra realiai. Va, ten kažkokie jeigu organizuojami Tautinių kultūrų centre, tai jie ten savo bendruomenėm vėlgia, o čia taip tiesiog nepapulsi <...>.“ (Kl-EKSP-2)

Šiaulių mieste kalbinti tyrimo dalyviai įvardijo, kad lietuvių kalbos mokėsi nemokamuose kursuose, kuriuos organizavo rusų bendruomenė (Rusų kultūros centras)¹⁵ ir Suaugusiųjų mokykla. Tuo tarpu ne rusakalbiamis nemokamų kursų Šiaulių m. nėra siūloma, tad tenka kalbos mokytis savarankiškai arba kreiptis į privačias įmones.

Jonavos rajone. iš kitų savivaldybių išsiskiria tuo, kad jame lietuvių kalbos kursus organizuoja valstybinės institucijos – Pabėgėlių priėmimo centras ir Jonavos rajono socialinių paslaugų centras. Dauguma šiame rajone kalbintų informantų įvardijo, kad lietuvių kalbos įgūdžių mokėsi šiose įstaigose:

Vilniaus mieste ne ES piliečiai dažniausiai rinkosi privačius (mokamus) lietuvių kalbos kursus. Vieni informantai buvo labiau linkę mokytis kalbos nuotoliniu būdu individualiai, kiti rinkosi Vilniaus universitete siūlomus lietuvių kalbos kursus. Kaip viena iš privačius kursus organizuojančių įstaigų taip pat buvo paminėtas ir Rusų kultūros centras. Informantai, kurie Vilniaus mieste mokėsi lietuvių kalbos nemokamuose kursuose, dažniausiai minėjo NVO, įgyvendinančias užsieniečių integracijos programas. Vienas tyrimo dalyvis kalbos mokėsi lietuvių kalbos kursuose, skirtuose tremtiniais ir jų artimiesiems; šie kursai buvo organizuojami Socialinių paslaugų priežiūros departamento pagal įgyvendintą projektą¹⁶. Informantai taip pat minėjo, kad Vilniaus mieste yra galimybių mokytis kalbos ir neformaliojoje aplinkoje. Interneto ir socialiniuose tinkluose galima rasti bent keletą užsieniečiams skirtų grupių, kur galima susirasti pašnekovą mokytis lietuvių kalbos mainais siūlant kitos užsienio kalbos žinias¹⁷.

¹⁵ Šiuo metu dėl finansavimo trūkumo nėra įgyvendinami.

¹⁶ Daugiau informacijos: <http://www.sppd.lt/lt/naujienos/2017/05/12/vyko-grzusi-nuolat-gyventi-lietuva-politini-kalini/>.

¹⁷ Pavyzdžiui, Vilnius Language Exchange (www.facebook.com/groups/1142503872498984/); Language Exchange in Vilnius (www.mylanguageexchange.com/city/Vilnius_Lithuania.asp).

Kalbant apie **lietuvių kalbos mokymosi galimybes ir erdves**, reikėtų paminėti ir pačių tyrimo dalyvių iniciatyvas, skirtas lietuvių kalbą norintiems išmokti užsieniečiams. Kauno mieste tokios iniciatyvos ėmėsi du pašnekovai. Viena tyrimo dalyvė inicijavo tarptautinės kalbos mokymosi platformos „Speak“ pritaikymą, kitas informantas buvo kalbos mokymosi vakarų iniciatorius Raudonojo Kryžiaus migrantų centre. Vilniuje gyvenantis tyrimo dalyvis, remdamasis savo patirtimi mokantis kalbos ir ieškodamas geriausių būdų ją išmokti, sukūrė lietuvių kalbos mokymosi priemonę „Flyent“.

Atlikus tyrimo duomenų analizę, galima teigti, kad **tai, kaip ne ES piliečiai pasirenka mokytis lietuvių kalbos, priklauso ir nuo atvykimo į šalį aplinkybių**. Pirmiausia prieglobsčio gavėjai kursų išklauso Pabėgėlių priėmimo centre, vėliau juos tęsia integracijos paslaugas teikiančiose NVO. NVO organizuojami nemokami lietuvių kalbos kursai yra populiari ir tarp moterų migrančių, į šalį atvykusių dėl šeimos susijungimo aplinkybių. Šios neretai renkasi ir privačius kursus, kad galėtų lengviau suderinti vaikų priežiūrą ir kalbos mokymąsi. Lietuvoje studijuojantys užsieniečiai dažniausiai lietuvių kalbos mokosi universitetuose. Darbo ir (arba) verslo pagrindais atvykę ne ES piliečiai dažniau renkasi privačius kursus, kuriuos siūlo įvairios įmonės (individualius arba grupėje), taip pat universitetai.

Aplinkybės, kurios labiausiai sunkina lietuvių kalbos mokymąsi, dažniausiai susijusios su **kalbos kursų, darbo ir šeimos gyvenimo / rūpinimosi vaikais derinimu**:

„<...> aš blogai mokausi, nes man su sūnumi sunku. <...> Aš negaliu ir namų užduočių kaip reikiant padaryti. <...> Patys kursai labai patinka. Jeigu pradės vaikas lankyti darželį, turėsiu laiko, kad užsiimti rimtai.“ (Kl-5M)

Taip pat pastebima, kad paprastai dėl finansinių priežasčių renkama dirbti, o ne ugdyti lietuvių kalbos įgūdžius. Tačiau tokie sprendimai gali turėti neigiamų integracijos pasekmių ateityje – riboti galimybes siekti aukštesnės kvalifikacijos ir geriau mokamo darbo, užmegzti ryšius su vietos bendruomene ir pan.

„Raudonojo Kryžiaus organizacijoje lankiau kalbos pamokas, bet tada pradėjau šiek tiek rimčiau ieškoti darbo ir ten, kur lankiau klasę, buvo metų vidurys, o lygis gana pažengęs, buvo sunku suprasti, bet aš vis tiek bandžiau keturias dienas. Galbūt ir vėl nueičiau į šias klases, jei rasiu laisvo laiko, bet dabar esu labai užsiėmęs.“ (Kl-7V)

Tai, kad užsieniečiai linkę prioretizuoti darbą, o ne kalbos mokymąsi, pastebi ir kalbinti ekspertai:

„<...> „gal ir norėčiau mokintis, bet aš neturiu galimybės, nes aš dirbu kiekvieną dieną nuo 8 iki 8 tam, kad uždirbčiau pinigų ir nusiųsčiau savo šeimai.“ (Kl-EKSP-3)

„Yra nacionalinė plėtros agentūra, jie mus pasikvietė, turbūt rašė projektą, gavo lėšų. Jie kvietė mus, kad padaryti kursų nemokamus. Aš pati išverčiau brošiūrėlę į ukrainiečių ir rusų kalbą ir kiek turėjau ukrainiečių pažįstamų, turiu draugių kurios dirba Šiauliuose labai stambiuose įmonėse su tolimųjų reisų vairuotojais, tai bandžiau per jas kažkaip, bet <...>, kad niekam tas neįdomu, niekam tas nerūpi ir neaktualu, kiekvienas savo darbuose lekia. Nieko mes taip ir nesulaukėm.“ (Šiaul-EKSP-3)

Kita informantų įvardyta aplinkybė, kuri sunkina lietuvių kalbos ugdymosi galimybes, **yra menkas lietuvių kalba kalbančių pažįstamų ratas**. Pastebima, kad užsieniečiai atsiduria tarsi užburtame rate – dėl kalbos barjero negali užmegzti naujų pažinčių, o jų neturėdami negali tobulinti (turimų) lietuvių kalbos įgūdžių.

„Reikia ne teoriškai mokytis, bet reikia praktikos, reikia kalbėti. Bijau, kad išmoksiu teoriją, o su kuo kalbėti nebus ir vėl viską pamiršiu.“ (Kl-4M)

„Mes visiškai nebendraujame, netgi su kaimynais, tu pasisveikini su jais, ir kai kurie atsako, o kai kurie neatsako, tad kaip galime pagerinti lietuvių kalbos žinias?“ (Vln-10V)

Paslaugų poreikis

Į klausimą, **kokių paslaugų pasigendama mieste, kuriame gyvenama**, dauguma tyrimo dalyvių įvardijo lietuvių kalbos mokymosi galimybių stoką. Kaip pastebėjo keletas tyrimo dalyvių, informacija apie lietuvių kalbos kursus ir prieinamumas turi būti užtikrinamas visiems į Lietuvą gyventi atvykstantiems užsieniečiams.

„Mano nuomone, pirmas dalykas pabėgėliui – kalba, po to – butas, <...> tiesiog visiems pabėgėliams ta pati problema – kalba ir namai. O paskui, viskas, iš žmonių gausi ir darbą.“ (J-7V)

„Aš siūlyčiau kažkaip organizuoti lietuvių kalbos kursus, nes tai daug kam būtų labai didelis plusas, kad padaryti tą sprendimą parvažiuoti, kaip, pavyzdžiui, <...> nu, tikrai tu žinai, kad tu atvažiuosi ir tau bus kursai. Tau nereikės ieškoti, ten, pavyzdžiui, ne visi turi galimybę normaliai paieškoti ir ne visi gali sužinoti. Nu, žodžiu, kažkokie super tokie pagrindiniai kursai lietuvių kalbos. Aš tokį dalyką daryčiau. Nu, daug kam būtų jau lengviau, ir daug kas turėtų daugiau informacijos parvažiuoti, jeigu išart būtų kažkoks veiksmas.“ (Vln-1M)

Klaipėdos mieste ypač išryškėjo, kad dėl per mažos nemokamų lietuvių kalbos kursų pasiūlos kai kuriems užsieniečiams tenka laukti eilės:

„Tikrai tiek, kad sužinojau, jog vyksta Raudonojo Kryžiaus mokymai čia lietuvių kalbos ir į pirmą grupę nepatekau, bet teko daugiau kaip metus laukti.“ (Kl-3M)

„<...> mes sulaukiame iš užsienio laiškų, ten jie dar sėdi kokioje Ukrainoje ir rašo, ar lietuvių kursai pas jus yra. Kiti sako, aš mokėsiu pinigais, ir mes sakom, kad pas mus nemokamai, bet grupės užpildytos ir dabar jau negalim priimti.“ (Kl-EKSP-2)

Per tyrimą išryškėjo ir **papildomų paslaugų, susijusių su lietuvių kalbos mokymusi, poreikis**. Tyrime dalyvavusios moterys migrantės įvardijo, kad jos matytų **paslaugų, kurios padėtų joms derinti vaikų priežiūrą ir kalbos mokymąsi**, poreikį:

„Jei mama norėtų išmokti kitą kalbą savęs tobulinimo vardan, būtų puiku turėti tokią galimybę. Gali su savimi atsivesti savo vaikus, nesirūpinti dėl auklės samdymo. Čia tai labai brangu. Viena iš mano draugių pasakė: „Norėčiau, kad jie būtų tai pasiūlę anksčiau, kai norėjau išmokti lietuvių kalbą ir su savimi turėjau savo vaikus. Dabar jie vyresni, eina į darželį“. Šiuo metu jai to nebereikia. Nes tuo metu, sakė ji, pasamdyti auklę buvo labai brangu. Tad kalbos kursams būtų gerai, jei ten su savimi galėtum atsivesti savo vaikus, būtų maža biblioteka, kur jie gali žaisti su kitais vaikais, kol pati klausaisi kursų.“ (Vln-2M)

Tyrime dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Per tyrimą kalbinti ekspertai **lietuvių kalbos ugdymą įvardijo kaip vieną svarbiausių paslaugų sėkmingai užsieniečių integracijai**.

„<...> kai kurie tiesiog atvykę iš karto galvoja apie tai, kad reikia kalbos, tikrai reikia tam, kad lengviau įsidarbinti, tam, kad lengviau būti visuomenėje, ir tam, kad lengviau tiesiog integruotis į tą mūsų Klaipėdos miesto visuomenę.“ (Kl-EKSP-3)

Tyrimas atskleidžia nemokamų lietuvių kalbos kursų svarbą kai kurioms, dažniau labiau pažeidžiamoje padėtyje esančioms, ne ES piliečių grupėms, pvz., prieglobsčio gavėjams, atvykusiems dėl šeimos susijungimo. Ekspertai akcentuoja **nemokamų ir prie skirtingų užsieniečių poreikių pritaikytų lietuvių kalbos kursų svarbą ir trūkumą**:

„Trūksta nemokamų lietuvių kalbos kursų užsieniečiams (dabar daugiausia – pabėgėliams). Ne pabėgėliams nebūna jokių galimybių, jei negali sau leisti.“ (Vln-EKSP-4)

„<...> situacija tokia, kursai tik vakare, jei žmogus dirbantis ir popietinė pamaina, jis negali lankyti. Turėtų būti ir ryte ir vakare, kad žmonės galėtų keistis.“ (Šiaul-EKSP-3)

Ypač trūksta nemokamų kursų prieglobsčio gavėjams, pasibaigus integracijos laikotarpiui. Kaip **gerąją praktiką** būtų galima išskirti Vilniaus arkivyskupijos „Caritas“ iniciatyvą organizuoti lietuvių kalbos kursus bendradarbiaujant su viena iš kolegijų ir Vilniaus savivaldybės iniciatyvą finansuoti tokių mokymų organizavimą.

„<...> su „Caritu“ bendravom dėl iššūkių, su kuo jie [ne ES piliečiai – aut. past.] susiduria, tai sakė yra didžiausias iššūkis lietuvių kalbos pamokų trūkumas. Nes tiek, kiek yra integracijos programoje, tai sakė dažniausiai būna kai jie atvažiuoja, jiems ne pirmu reikalu yra ta kalba, jiems yra visi socialiniai draudimai, VMI ir visokios kitos institucijos ir jie tas pamokas arba nelanko, arba perleidžia savo vaikams. Ir kai jau pavyzdžiui atrodo čia metai, du yra daug, bet kad tai baigiasi kaip viena diena, ir sako tik „o pala, aš nemoku lietuvių, o man reikia į darbo rinką“. Ir dabar jie bendradarbiauja su viena iš kolegijų, kuri yra tas neformalus ugdymas, yra tam tikras projektinis, kaip supratau, vyksta, bet vis tiek to nepakanka, nes poreikis yra labai didelis. Tai mes sutarėm, kad jie pasikreips į mus raštu, ir jau ieškosim kažkokių, nežinau, ar konkursų, ar kažką tai bendradarbiaujant su partneriais su kalbom, nes tai yra opi problema.“ (Vln-EKSP-4)

Nemokamų kursų poreikis užsieniečiams, kurių integracija yra pasibaigusi, yra susijusi su kitu probleminiu aspektu, kurį išskyrė tyrime dalyvavę ekspertai. Šiuo metu **numatyta nemokamų lietuvių kalbos kursų trukmė yra nepakankama**, kad paruoštų savarankiškam gyvenimui:

„Labai reikia atsižvelgti į tuos individualius poreikius <...>, jeigu žmogus yra beraštis, tai ką reiškia 190 valandų. Tai aš vis dar juokuosiu, sakau nu gerai, dabar kas nors atsitinka Lietuvoj ir mums reikia bėgti, sakykim aš patenku į kokią Turkiją ir man ten reikia mokytis turkų kalbą, abėcėlę, <...> aš tikrai jos neišmokčiau per 190 valandų, net ir turėdama savo kalbą, anglų kalbą ir rusų kalbą.“ (Kl-EKSP-4)

Be minėtos nepakankamos kursų trukmės, ekspertai įžvelgia ir daugiau probleminių nemokamų lietuvių kalbos kursų aspektų. Vienas (-a) kalbintas (-a) ekspertas (-ė) atkreipė dėmesį, kad šiuo metu nemokami **lietuvių kalbos kursai neturi bendros metodologijos**: „su lietuvių kalba vyksta lygiai taip pat kur, kaip kas moka, taip tas šoka“ (Kn-EKSP-2), o tai turi įtakos organizuojamų mokymų kokybei.

„Kuo skundžiasi mūsų lietuvių kalbos mokytojai, tai kad, taip, yra pirmos kategorijos egzaminas, mes turim orientuotis ir užsieniečiai turi jį laikyti. Tada kyla klausimas – kaip mokyti neraštingus; kaip mokyti nemokančius tarpinės kalbos; kaip mokinti kada yra tarpinė kalba – čia yra milijonas reikalų.“ (Kn-EKSP-2)

Ekspertas (-ė) taip pat pažymėjo, kad reikalavimas išlaikyti pirmos kategorijos valstybinės kalbos egzaminą, kurį turi išpildyti nemokamus kursus lankantys ne ES piliečiai, nepagrįstas, nes jis neatskleidžia tikrųjų kalbos įvaldymo įgūdžių:

„<...> kaip žmogus gali, jei jis neraštingas savo kalba, jam tas lotyniškas raides perimti skaityti, rašyti, suvokti tekstą ir iš vis kaip jis gali tokį egzaminą laikyti? Taip, jis gali turėti individualų progresą, bet valstybinės kalbos tas pirmos kategorijos egzaminas tai ne rodiklis ar jis kalba ar nekalba, čia yra visiškai prasilenkiantys dalykai. Tai mes iš tos [lietuvių kalbos mokymo – aut. past.] metodologijos kūrimo tikimės, kad gal atsirastų kokių pokyčių, nes tas egzaminas neparodo. Mes turim žmonių kurie nėjo laikyti to egzamino, bet jie kalba ta buitine kalba, tad kaip aš sakau, jei egzaminą žmogus nelaikęs, tai tikrai nereiškia, kad jis nemoka.“ (Kn-EKSP-2)

Šiuo metu NVO (kai kuriose savivaldybėse tautinių bendruomenių, Jonavos rajone – Socialinių paslaugų centro) organizuojami (arba anksčiau organizuoti) nemokami lietuvių kalbos kursai įgyvendinami pagal projektus. Kaip atskleidžia tyrimas, jiems skiriamas **finansavimas nepakankamas, kad būtų užtikrinta kursų kokybė, pakankama trukmė ir tęstinumas**.

„Lietuvoje vat tame ir yra dalykas, kad dalis dalykų, kurie prieglobsčio sistemoje susikūrė <...> dėl to, kad buvo europinių pinigų ir kažkokios organizacijos, <...> parašė projektus ir vėliau jau gaunasi taip, kad tokie dalykai kaip ir turėtų būti sistemoje, bet jų prigimtis yra projektinė, ir ne gana to, ne tik prigimtis yra projektinė, bet ir tolimesnis finansavimas yra projektinis.“ (Vln-EKSP-3)

Pavyzdžiui, Klaipėdos mieste lietuvių kalbos kursus anksčiau organizavo Klaipėdos universitetas. Tačiau tyrimo laikotarpiu dėl finansinių aplinkybių mokymų nebuvo:

„Kalbos žinojimas irgi labai svarbus, <...> prie Klaipėdos universiteto buvo organizuojami lietuvių kalbos kursai, kalbos akademija, jie buvo geri, lankomi, bet vat visus šiuos metus jau jų nebėra. Tai vat, pavyzdžiui, tokioms programoms, kurios buvo gal suteikti finansavimą, pratęsti jų gyvavimą.“ (Kl-EKSP-7)

Vienos iš kalbintų NVO atstovo (-ės) nuomone, **lietuvių kalbos kursai savivaldybėse turėtų būti organizuojami centralizuotai ir neturėtų būti priskirti tik NVO atsakomybei**:

„Kur aš matau, kur mums yra per sudėtingas vaidmuo ir tikrai reikia galvoti kaip daryti savivaldybėse – lietuvių kalbos mokymas. Todėl, kad mes čia kamuojamės, ten mokytoją nusamdei, ten mokytoją nusamdei, ar tikrai tai negalėtų būti kažkokia centralizuota, tiesiog tada jau pavedimas kažkaip savivaldybėms, kad jos užsiima mokymu, yra skiriamos lėšos, yra ten patalpos, mokyklos, centrai ar dar kas nors, kuriuose gali žmonės mokytis, šita dalis. <...> Bet tu labai dar daug kur turi nešti ant savo pečių kažkokias sistemines spragas, kurios, aš suprantu, kad jos dėl to, kad žmonių skaičius mažas, bet aš tiesiog nemanau, kad tai turėtų būti NVO reikalas.“ (Vln-EKSP-3)

2.5.2 Užimtumas

Per tyrimą 30 iš 52 tyrimo dalyvių dirbo, 14 informantų nedirbo, 7 tyrimo dalyviai studijavo, o 1 buvo ką tik išėjęs į pensiją. Daugiausia nedirbančių informantų buvo Akmenės rajone (4 iš 5) ir Klaipėdos mieste (4 iš 10). Tai yra susiję su aplinkybe, kad šiuose miestuose dauguma kalbintų tyrimo dalyvių buvo moterys, o jos, kaip atskleidė tyrimas, dažniau nei vyrai yra mažiau aktyvios darbo rinkoje, paprastai dėl atsakomybių šeimoje, susijusių su vaikų ar artimųjų priežiūra.

Darbo vietos, kuri atitiktų lūkesčius, turimas kvalifikacijas ir gebėjimus, susiradimas yra vienas didžiausių iššūkių, su kuriuo susidūrė dauguma tyrime dalyvavusių ne ES piliečių:

„<...> Kreipiausi dėl daugiau nei 55 ar 60 darbų ir gavau maždaug du atsakymus, taip pat vieną tarsi interviu, du atsakymai, tai viskas. Ir tik atmetimai. Be jokio paaiškinimo <...>.“ (Kn-2V)

Informantai išskyrė keletą **nedalyvavimo darbo rinkoje priežasčių**:

1. Šeimos ir darbo derinimas

„<...> mes turime du vaikus, ir aš čia esu tiesiog kaip neoficialiose dekretinėse atostogose, <...> vaikus auginu.“ (Kl-1M)

„Nevisiškai [nepasiteisino lūkesčiai, atvykus į Lietuvą įsidarbinti], buvo didelė problema su vaikų darželiu, niekur negalėjom rasti vietos, dvejus metus <...>.“ (Kl-5M)

2. sunkumai persikvalifikuojant / pripažįstant kilmės šalyje įgytą specialybę Lietuvoje

Kalbinti ne ES piliečiai įvardijo, kad pasigenda lankstumo atsižvelgiant ne tik į baigtų studijų diplomą, bet ir į turimą darbo patirtį.

„Gyvenant, žinoma, Lietuvoje reikia mokėti lietuvių kalbą. Visi darbai, kurie buvo siūlomi pagal mano pagrindinę specialybę – baigė universitetą biologijos specialybę – ir Darbo biržoje buvo siūlomos vakancijos biologijos srityje. Aiškinu, kad nedirbau pagal tą specialybę jau 15 m., bet pasakė, reikia pripažinti diplomą.“ (Kl-3M)

„Aš supratau, kad buhalterė dirbti čia nebus jokios galimybės ir buvau pasiruošusi pakeisti profesiją. Laikas bėga, ateina supratimas, kad nei aš pensijos negausiu ir darbo stažo nėra. Pilna priklausomybė nuo vyro, psichologiškai labai sunku.“ (Kl-4M)

Šią problemą akcentavo ir tyrime dalyvavę ekspertai, ypač pabrėždami prieglobsčio gavėjų patirtis.

„<...> profesinio mokymo, <...> kuris suteiktų galimybę būtent pabėgėliams. Nes tų kursų kaip ir yra, kartais mokamų, kartais galima gauti finansavimą, ir jie kaip ir būtų nemokami, bet tada reikia kokio nors atestato mokyklos baigimo arba galbūt universiteto diplomo, ir net jeigu va ta šeima, jeigu ta moteris baigusi universitetą, baigus mokyklą, dažniausiai arba ta mokykla išvis nebeegzistuoja, ji bėgdama iš savo šalies nuo persekiojimo tikrai nepasiėmė ten akademinę išrašą iš mokyklos, jeigu kažką ir turi, tai greičiausiai yra tadžikų kalba arba kokia kita kalba, ir va tą išsiversti, pripažinti tą atestatą galiojančiu Lietuvoje yra labai sunku. Tai vat kažkokių reiktų, nežinau, profesinio mokymo kursų, kur nebūtų tiek daug reikalavimų.“ (Vln-EKSP-1)

3. Sveikatos problemos (šią problemą kaip vieną dažniausių (riboto) nedarbingumo priežasčių dažniausiai įvardijo tyrime dalyvavę prieglobsčio gavėjai)

„Aš ir ieškojau tokio darbo, kad pusė etato, nes pagal sveikatos būklę negalėčiau dirbti visą dieną.“ (J-4M)

4. lietuvių kalbos barjeras

Viena pagrindinių nedalyvavimo darbo rinkoje priežasčių yra vienaip ar kitaip susijusi su sunkumais įsidarbinti ar ieškant galimybių persikvalifikuoti **dėl lietuvių kalbos žinių trūkumo**.

„Į klausimą, ar yra kokie nors kursai arba persikvalifikavimo kursai, buvo man pasakyta, kad viskas vyksta lietuvių kalba.“ (Kl-3M)

Lietuvių kalbos žinių stoka dažnai lemia aplinkybę, kad **užsieniečiai renkasi pozicijas Lietuvoje įkurtose užsienio įmonėse**, neretai susijusiose su jų kilmės šalimi, arba patys susikuria darbo vietą, dirbami pagal individualią veiklą arba steigdami įmones.

„<...> [pradėjau – aut. past.] individualią veiklą. Tai informacinių paslaugų teikimas ir konsultacijos. [Konsultacijos – aut. past.] italams. Dirba nuotoliniu būdu, [teikia informaciją anglų k. – aut. past.].“ (Kl-3M)

„[Pamačiau – aut. past] šansą sukurti sau darbo vietą, tokią nišą. Be kalbos įsidarbinti kažkur tai neįmanoma. Pati sau sukūriau darbo vietą. Dabar aš direktorė, pardavėja, valytoja, krovikė, viskas aš.“ (Šiaul-7M)

Vis tik dauguma tyrimo dalyvių įvardijo, kad dėl lietuvių kalbos barjero **dirba žemesnės kvalifikacijos ir lietuvių kalbos nereikalaujančius darbus**:

„Dirbau Maskvoje vertimų biure koordinatore, ieškodavau užsakovų. <...> Be lietuvių kalbos būtų labai sudėtinga tokį darbą dirbti. Reikia daug bendravimo įgūdžių, be kalbos tai labai sunku. Netgi kasoje kalbą reikia žinoti.“ (Kl-4M)

„Norėtusi arčiau prie savo specialybės. Suprantu, pagal mano specialybę lietuvių kalba vis tiek reikalinga. O čia nors kažkas, ar kurjeriu kažkur arba pagalbininku kažkur.“ (Kl-5M)

„Aš tiesiog noriu įsidarbinti, kad galėčiau pasakyti, jog po magistro laipsnio pagaliau dirbu kaip profesionalas, o ne virtuvėje. Tai yra normalus dalykas, nes jei maisto industrija būtų mano sritis, dirbti virtuvės šefu būtų nuostabu ir nebūtų jokio nusivylimo, bet ne mano situacijoje.“ (Kl-7V)

Tai, kad užsieniečiai dažniau dirba žemesnės kvalifikacijos darbus, įvardijo ir tyrime dalyvavę ekspertai:

„<...> žmonės atvyksta kartais su tokiais diplomais, kurių jie pritaikyti Lietuvoj dar labai ilgai negalės, nes tam reikia labai gerai kalbą žinoti. Atvyksta aukštos kvalifikacijos žmonės, bet jie eitų į tas institucijas valstybines, kuriose reikia lietuvių kalbos egzamino ir ne tą lygį, kur leidimą nuolat gyventi, tą aukštesnį ir jie to nepasiekia, jie net nevisiems išsina tą kalbą taip lengva išmokti, o realiai galvas turi.“ (Kl-EKSP-2)

„<...> mes kalbame apie labai žemos kvalifikacijos darbus, ar tai bus baldai, ar tai bus žuvies fabrikas, ar tai bus, nežinau, kažkokios kitos organizacijos, ir Maximose pas mus dirba. Šiaip mūsų darbdaviai kaip ir susipažinę su ta tiksline grupe, ten viskas priklauso tiesiog, ar aš noriu priimti ar nenoriu, bet kažkokių tokių išankstinių labai didelių baimių, tai nepastebim, kad būtų.“ (J-EKSP-2)

Kaip atskleidžia tyrimas, aplinkybė, kad užsieniečiai yra priversti dirbti žemesnės kvalifikacijos darbus nei jų turima profesinė kvalifikacija ir sukaupta darbo patirtis kilmės šalyje, turi įtakos jų psichologinei būklei ir savivertei.

„Ieškojau bet kokio darbo. Čia labai psichologiškai sunku, kai turi išsilavinimą, eiti plauti kažkur indų ar laiptines, bet aš ir tam buvau pasiryžusi, bet net ir tokio darbo negavau.“ (Kl-4M)

„<...> dauguma pabėgėlių susiduria su tais pačiais sunkumais su kuriais ir aš susidūriau. Jie nuolat ieško darbo, jie sutinka dirbti bet kokius darbus. Dažniausiai jie yra nepatenkinti tuo, ką dirba, nes su jais yra blogai elgiamasi ar jiems mažiau mokama. Jie neturi stabilaus gyvenimo, o kai neturi stabilaus gyvenimo, tu negali gyventi pilnai ir laimingai, nes prioritetas yra išgyventi, kaip pragyventi.“ (Vln-10V)

Ekspertai pastebi, su tokiomis patirtimis ypač dažnai susiduria moterys, atvykusios dėl šeimos susijungimo, ir prieglobsčio gavėjai.

„<...> pradėti ieškoti darbo, tu buvai banke kažkokiose aukštose pareigose, tu čia gali eiti kažkokia valytoja nebent, nes nu, tu kalbos nemoki. O tai kol kalbos neišmoksta, tol negali jokio kvalifikuoto darbo normalaus ieškoti. Bent kažkiek pramokusios jau gali į pardavėjas eiti per pažįstamus kokioj rusakalbių parduotuvėlėj. Tas labai yra stiprus kartais nėrimas žemyn ir pradėjimas nuo nulio. Ir ten išvis būna aukštas vadovaujančias pareigas, po to eina valo namus, bet kaip ir pačios tos moterys sako, kad pas mus smegenys veikia, mes vistiek kuriam tuos biznio planus, kad mes nu, kažkiek prabūsim, pramoksim kalbą, įstatyminę bazę, sukursim savo firmas, kad ir to pačio cleaning'o. Bet tai va tokia pradžia.“ (Kl-EKSP-2)

„Kita problema dažnai būna užsieniečiai pabėgėliai, kurie savo šalyse dirbo gerai kvalifikuotą darbą, galbūt yra labai išsilavinę, ir būtent dėl kalbos atvykę čia jie negali nieko panašaus susirasti dirbti ir jiems tenka viską pradėti iš naujo, dirbti paprastą nekvalifikuotą darbą ir tada jiems kažkaip morališkai būna nelengvas toks lūžis.“ (Vln-EKSP-1)

KALBOS BARJERAS

BIUROKRATINĖS
KLIŪTYSKVALIFIKACIJOS
TRŪKUMASVISUOMENĖS
NUOSTATOSINFORMACIJOS
TRŪKUMAS**SUNKUMAI
INTEGRUOJANTIS Į
DARBO RINKĄ**

Sunkumai ieškant darbo

Kalbėdami apie priežastis, kurios lėmė sunkumus įsidarbinant, dauguma tyrime dalyvavusių ne ES piliečių pirmiausia įvardijo **lietuvių kalbos barjerą**.

„Per tą laiką tikrai vienas pasiūlymas, nes aš nepakankamai moku lietuviškai. Aš galiu nedaug ir nelabai gerai moku.“ (Kl-1M)

„Pirmiausia reikia baigti lietuvių kalbos kursus, o tada jau galima toliau kokią profesiją įsigyti.“ (Kl-4M)

Lietuvių kalbos žinių trūkumą, kaip vieną pagrindinių iššūkių integruojantis į darbo rinką, išskiria ir per tyrimą kalbinti ekspertai.

„Didesnį dėmesį reikėtų skirti kalbos kursams, nes darbdaviai nenori įdarbinti migrantų, nekalbančių lietuvių kalba.“ (J-EKSP-5)

„Tai svarbiausia yra kalba, nes jeigu mes norim, kad jie integruotųsi, tai reikia kalbos. Jeigu mes norim, kad jie dirbtų ne vien tik tuos juodus kažkokius darbus, su kuriais jau ten jiems pavyko atvykti į Lietuvą vėlgi reikia kalbos. Nu, pilnavertiškam gyvenimui visada reikia kalbos, o kalbos kursų nėra realiai.“ (Kl-EKSP-2)

Biurokratinės kliūtys yra kitas dažniausiai informantų įvardijamas sunkumas, su kuriuo jie susidūrė bandydami įsidarbinti Lietuvoje. Vieniems šios biurokratinės kliūtys yra susijusios su diplomo pripažinimu Lietuvoje, norintiesiems pradėti verslą – su paskolos gavimu, o kitiems darbo galimybes apriboja leidimo gyventi išdavimo pagrindas (Lietuvoje studijuojančių užsieniečių atvejais).

„Turiu daug draugų, kurie baiginėja studijas LLC, taip pat baigiasi ir jų leidimai gyventi. Jie neturi jokios išeities, nes verslui yra per didelė rizika juos samdyti. Verslui tai [įdarbinti užsienietį – aut. past.] gali užtrukti du mėnesius, ši pozicija turi būti atvira ir paskelbta viešai, už ką verslas pats susimoka, o pasamdžius nurodyti, kodėl būtent šis asmuo turi būti priimtas į darbą. Taigi, jie turi pasakyti, kad jiems reikia būtent manęs, nes aš esu kilusi iš X [šalies pavadinimas – aut. past.] ir galiu jiems daryti vertimus X kalba. Tai nesuprantama. Argi neturėtume visiems suteikti lygių galimybių? Turiu omenyje, kad suprantu, jog esame Lietuvoje ir dažniau įdarbinami lietuviai. Bet kas iš to? Jei turite visiškai pajėgų užsienietį, kam įdomi jo tautybė? Verslui, vyriausybei ir visai visuomenei geriausia yra įdarbinti geriau pozicijai tinkantį žmogų. <...> Baigus [studijas], jei esi trečiųjų šalių pilietis, gali pamiršti apie darbo gavimą. Jei nepažįstate kažko, kas jus įdarbins, draugo, kuris jums padės šiame procese, arba jei negalite susimokėti už magistro studijas, kad galėtumėte gauti leidimą gyventi tuo pagrindu, tai iš esmės nėra jokios kitos galimybės.“ (Kl-10M)

Atvejus, kai susiduriama su kliūtimis įsidarbinant, nes nepripažįstama turima kvalifikacija, taip pat paminėjo ir kalbinti NVO atstovai:

„Turim ir dabar mes tokią moterį kuri sako nori būti mokytoja, bet ji nei dokumentų, nieko nepatvirtinusi, niekas nepadaryta ir žmogus pasipiktinęs, nes darbo mokytoja, bet tikriausiai tas darbas nebuvo, kad reikalavo diplomo, buvo galimybės tiesiog, kad tu mokini ir viskas, o pas mus tai čia krūva reikalavimų. Tai ir galvojame, kaip užpildyti tą spragą kada žmogus turi kažkokių gebėjimų, bet kur jam su jais pasidėti.“ (Kl-EKSP-2)

Kai kurie kalbinti užsieniečiai teigė, kad darbdavius įdarbinti ne ES piliečius neretai atbaido **ilgai trunkanti ir daug biurokratinių procedūrų reikalaujanti leidimo dirbti suteikimo tvarka**.

„<...> man nutiko taip, kad netrukus po to, kai baigiau universitetą, turėjau interviu, kuris jiems atvėrė akis. Po dviejų dienų peržiūrėjau savo sutarties pusę ir vos dvi valandos iki jo ji buvo atšaukta, nes jiems būtų reikėję tvarkyti darbo dokumentus ir tarsi gauti man leidimą, kodėl jie nori samdyti užsienietį, ne lietuvį, pataisyti tam tikrus terminus, įrodyti tą vieną bazinį atlyginimą, tad visas tas, sakykim, migracijos darbas, tai pražūtis, ne tik įmonei, bet taip pat ir man. Kiekvienas dirbti norintis užsienietis privalo pereiti visas šias kliūtis, tada jis gali tai pasiekti.“ (Kn-7V)

Tai akcentavo ir tyrime migrantų bendruomenei atstovaujantis (i) ekspertas (-ė).

„Kalbėjau su keletu draugų, dirbančių Lietuvos įmonėse, jie sakė, kad jei norite įdarbinti užsieniečius, teks susidurti su biurokratiniais procesais migracijos biure, taigi tai yra viena iš priežasčių, tai užtrunka labai daug laiko, tai tikrai turėtų būti supaprastinta.“ (Vln-EKSP-6)

Tyrimo dalyviai dalijosi patirtimi, kad darbdaviai nesutinka laukti, kol dokumentai bus sutvarkyti, verčiau renkasi darbo pozicijai LR pilietį (-ę).

„<...> žinote, jie tiesiog nekels klausimų apie tavo kvalifikaciją arba įdarbinimą, pirmiausia susitvarkai su savo migracija, tada apie tai pasižnekėsime. Daug kartų bandžiau kreiptis dėl darbo Vilniuje, taip pat nuėjau į interviu, tačiau, kai jie paklausė, na, ar mums reikia atlikti migracijos darbą, ir aš atsakyčiau, na, jums nereikia, bet aš viską atliksiu pati, jums tiesiog reikia duoti man dokumentus, ir tada tu žinai, koks atsakymas laukia, jis yra ne. Nes tu norėtum parengti jiems dokumentus, bet laukimo laikotarpis, niekas neturi tiek daug laiko, yra du, trys mėnesiai, tiek daug dalykų gali nutikti per du, tris, mėnesius, iki to laiko jie galėtų turėti tiek daug skirtingų žmonių.“ (Kn-7V)

Su biurokratinėmis problemomis susiduriama ir **norint pakeisti darbdavį**. Tokios aplinkybės lemia, kad užsieniečiai, norėdami užsitikrinti bent šioją tokį finansinį stabilumą, yra linkę susitaikyti su darbdavio keliamomis sąlygomis ir atsiduria (labiau) pažeidžiamoje padėtyje.

„<...> pakeisti darbą mums yra labai sudėtinga. Palauksiu, kol turėsiu leidimą nuolat gyventi ir tada pakeisiu, nes dabar tikrai labai sunku. Gali prarasti turimą leidimą gyventi <...> tad aš verčiau pasiliksiu, nurimsiu, per daug dėl to nerimausiu ir tada, kai turėsiu nuolatinį [leidimą gyventi – aut. past.], ieškosiu.“ (Vln-9M)

Su papildomais biurokratiniais įsidarbinimo iššūkiais susiduria ir užsieniečiai studentai:

„<...> didžiausias iššūkis man buvo dėl mano studento statuso. Nepriklausomai nuo įstatymo, leidžiančio man dirbti 20 valandų per savaitę, bet 99 procentai įmonių, aš kreipiausi į daugybę įmonių, <...> pirmiausia, kai jie manęs klausia apie mano statusą Lietuvoje ir atsakau, kad esu studentas, <...> tada jie būna tikrai išsigandę, jie sako: „Ne, ne, ne, ne, mes tavęs nesamdysime.“ Tą pačią minutę, kai pamini, kad esi studentas. Jaučiu tai, tarsi tai man būtų didžiulė kliūtis ieškant darbo. <...> Girdėjau, kad Lietuvoje yra įstatymas, kuris įpareigoja įmones mokėti tuos pačius mokesčius už dirbančiuosius ir puse, ir pilnu etatu. Tikriausiai dėl to mokesčio jos nori samdyti tik dirbančius pilnu etatu.“ (Kn-6V)

Su iššūkiais įdarbinti užsieniečių studentus susidūrė ir **Klaipėdos mieste** kalbintas(-a) ekspertas (-ė):

„<...> ne visi apie juos žino ir nėra labai atviri juos samdyti, <...> šia vasarą susidūrėm su tokia problema, kai yra korona, ir pagrįdė visi šie [užsieniečiai – aut. past.] studentai išvyksta vasaros metu dirbti arba atgal į savo šalis, arba į Ameriką pagal „Work and Travel“ programą, bet šią vasarą to negalėjo padaryti, tai teko likti Lietuvoje ir man teko su jais padirbėti ir pabandyti juos įdarbinti. Tai buvo labai liūdnos žinios, iš tikrųjų, nes, aišku, aš suprantu, kad labai daug kas iš pačių lietuvių prarado darbus ir situacija buvo labai nepavydėtina, bet aš asmeniškai išsiunčiau beveik 200 elektroninių laiškų į skirtingas kompanijas visoje Lietuvoje ir galiu pasakyti, kad atsakymus realiai gavau tikrai iš kokių 20 kompanijų, kurios buvo susidomėjusios samdyti užsieniečius, tai pagrįdė būtų IT arba finansų kompanijos, kelios kompanijos pasiūlė intership'us vadinamus, mokamus arba nemokamus, bet tokio susidomėjimo ar netgi laišką, kurį aš išsiunčiau, jį suformulavau ne taip, kad čia mums reikalinga pagalba, bet iš tos pusės, kad samdyti užsieniečių į savo įmonę yra labai naudinga, nes vis dėlto mes kaip ir daromės visi globalūs ir mūsų įmonės ir kompanijos eina į užsienio rinkas, turėti dirbantį užsieniečių yra kaip ir vertybė, tuo labiau kad šie užsieniečiai nėra kaip ir žemos kvalifikacijos, jie studijuoja universitete, vieni iš jų jau buvo ir bebaigiantys, kiti jau ir net baigę, ir iš tikrųjų mes labai galėtume pasinaudoti tuo vadinamuoju talent pool'u, bet kodėl lietuvių įmonės labai vangiai į visa tai žiūri.“ (Kl-EKSP-5)

Darbdavių nenoras įdarbinti užsieniečius ne visada yra tiesiogiai susijęs tik su biurokratiniais sunkumais, taip pat pastebimos **neigiamos darbdavių nuostatos** migrantų atžvilgiu.

„Pirmasis darbas, kurį bandžiau gauti, buvo Klaipėdos universitetinėje ligoninėje, jiems reikėjo virtuvės pagalbininko. Tada ji [draugė lietuvė iš universiteto – aut. past.] pasakė: „<...> pabandyk paskambinti šiuo numeriu ir galbūt gausi darbą.“ Paskambinau tuo numeriu <...> ir pasakiau: „Atsiprašau, tik šiek tiek kalbu lietuviškai. Atsiprašau, laba diena, aš norėčiau gauti darbą.“ Jie tiesiog paklausė: „Iš kur?“ Aš atsakiau: „Nigerijos.“ „Nigerijos? Ne!“ „<...> Ne, ne, ne, ne, ne, Nigerijos.“ Dieve mano, taigi aš jiems pasakiau: „Gera, jokių problemų.“ Taigi perskambinau savo draugei ir pasakiau, kad deja, susisiečiau su jais, jie man pasakė, kad nenori žmonių iš Nigerijos.“ (Kl-8M)

Darbdavių nuostatos, kaip viena pagrindinių kliūčių įsidarbinant, buvo paminėtos ir tyrime dalyvavusių ekspertų. Jie pastebi, kad su didesniais sunkumais susiduria musulmonai ir / arba tamsesnės odos spalvos užsieniečiai.

„Arba dėl darbo, jeigu ten dar rusakalbiams dėl kalbos, bet tai kartais sako, kad ai tiek to, tegul ateina, vistiek kaip nors. O kai yra juodaodis, jau dėl darbo yra sunkiau. Ir ten visada yra, kad jau ne tik anglų kalba pakiš koją, bet ir spalva.“ (Kl-EKSP-2)

„O dėl užimtumo kitas momentas – vėlgį, stereotipiškai kartais žiūri darbdaviai ir jie <...> baikščiai, nenori įsileisti į savo gamybas, <...>, dažniausiai tai būna gamybos įmonės, nelabai nori įsileisti tų kitataučių, baimių yra įvairių, vėlgį, dėl kultūrinių skirtumų, bet, pavyzdžiui, turim gerų pavyzdžių, kuriuos po to bandom pavišinti, ir tada kažkaip tie kiti darbdaviai užsikabina. Aišku, visi noriai prisiima tuos rusakalbius, ten, pavyzdžiui, ukrainiečiai, ar ne, jie tikrai yra darbštūs žmonės, viskas tvarkoj, ukrainiečiai ar kokie baltarusiai, bet, pavyzdžiui, kur yra musulmonai, tai va čia yra <...> jautriau.“ (J-EKSP-1)

Dar viena tyrimo dalyvių įvardyta problema, susijusi su įsidarbinimu, – **informacijos apie įsidarbinimo arba darbo vietos susikūrimo trūkumas**.

„[Ilgįs laipsnį norėjau susirasti darbą ir pradėjau ieškoti informacijos, ar man leidžiama dirbti puse etato ar ne. Taigi vienas šaltinis teigė, jog man neleidžiama dirbti, nes reikia turėti tinkamą sutartį, pagal kurią vieneriems metams mokama mažiausiai 609 eurai per mėnesį, kartu su kambario nuomos sutartimi. Kiti žmonės teigė, kad viskas gerai, „Darbo birža“ pasakė, kad galiu dirbti puse etato. Taigi kuria informacija turėčiau pasikliauti? Nenorėčiau pakliūti į situaciją, kai kažką darau klaidingai, galvodamas, kad tai yra teisinga, bet tada susikuriu sau nemalonumų. Taigi dabar nebeieškau darbo, nes bijau, nenoriu patekti į bėdą.“ (Kl-7V)

Dauguma tyrimo dalyvių teigė, kad darbą susirado savo pastangomis (dažniausiai jo ieškojo internete arba per socialinius tinklus) arba pasitelkdami Lietuvoje turimus socialinius ryšius (šeimos narius, kitus artimuosius, draugus ir pažįstamus). Svarbų vaidmenį, ieškant įsidarbinimo galimybių, ypač kai kurioms migrančių grupėms, atliko NVO, įgyvendinančios ne ES piliečių integracijos programas (pvz., **Klaipėdos mieste**), ir universitetai (pvz., Vilniaus mieste).

„<...> info centre <...> [socialinė darbuotoja – aut. past] atidžiai išstudijavo mano CV ir tada pradėjo skambinti kompanijoms, susisiekti su darbdaviais, nes kai aš siūsdavau užklausimus į kompanijas, niekas į mano prašymus neatsakydavo, nežinojau ar jie gavo mano užklausimą, ar nesulaukti atsakymo yra geras ar blogas ženklas. Visa da buvau nežinomybėje.“ (Kl-7V)

Dalis informantų įvardijo, kad naudojosi Užimtumo tarnybos arba savivaldybei pavaldžių institucijų paslaugomis. Dažniausiai Užimtumo tarnybos paslaugomis naudojosi tyrime dalyvavę prieglobsčio gavėjai, gyvenantys Jonavos rajone.

Informantai, kurie naudojosi Užimtumo tarnybos paslaugomis, dažniausiai kreipėsi dėl: a) konsultacijų ieškant darbo; b) persikvalifikavimo galimybių; c) darbo užmokesčio subsidijų.

Klaipėdos miesto Užimtumo tarnybos skyriaus paslaugomis naudojęsi tyrimo dalyviai išsakė skirtingas patirtis. Vieni buvo patenkinti gerai organizuotu skyriaus darbu, kiti susidūrė su nemaloniu darbuotojų elgesiu ir skundėsi biurokratišku požiūriu bei reikiamos informacijos trūkumu. Taip pat buvo užsiminta, kad skyriaus darbuotojai negalėjo aptarnauti ne lietuvių kalba.

„Pradžioje, kai buvau registruota darbo biržoje, jokių pasiūlymų nesulaukiau, kad būtų galima mokytis, lankyti kursus, kad būtų galima įgyti profesiją. <...> Aš kai įsiregistruavau darbo biržoje, tai man nei darbo nepasiūlė, nei kokių kursų, iš jų jokios pagalbos nesulaukiau, nei pašalpų, nei mokymų, nei darbo, nieko. <...> Su manim pasikalbėjo viena darbuotoja ir paaiškino, kad negali man padėti susirasti darbo. Vaikščiojau keletą mėnesių, norėjau pagalbos, bet buvo paaiškinta, kad pagalbos negali suteikti. Supratau, kad ateinu ten tik atsižymėti ir viskas.“ (Kl-4M)

„Manau, viskas buvo gerai. <...> Nemanau, kad turėjome sunkumų dėl to, kad kažkas nekalbėjo lietuviškai. Jie mums pateikdavo sąrašą to, kas yra reikalinga, mes tai padarydavome, šis procesas buvo labai gerai suorganizuotas. Taigi manau, kad todėl mums ir buvo šiek tiek lengviau.“ (Kl-10M)

Tarp tyrimo dalyvių taip pat pasitaikė ne ES piliečių, kurie teigė, kad **nėra girdėję apie Užimtumo tarnybą ir joje teikiamas paslaugas**. Dauguma jų Lietuvoje studijuojantys ir dėl šeimos susijungimo atvykę ne ES piliečiai. Tad planuojant informavimą apie tarnybos teikiamas paslaugas svarbu atsižvelgti į šias tikslines migrantų grupes.

2.5.3 Sveikatos priežiūros paslaugos

Tyrimo dalyviai įvardijo keletą **probleminių aspektų**, su kuriais susidūrė norėdami gauti sveikatos priežiūros paslaugas:

1. lietuvių kalbos barjeras

„<...> turėjau nelaimingą atsitikimą su savo dviračiu, negalėjau kreipti į gydytojus būdamas vienas, turėjau pasikviesti draugus ar kažką kitą, nes užsiregistruoti pas gydytoją užsieniečiui yra tikrai sudėtinga. Ir dar turėjau turėti kažką šalia, kas galėtų vertėjauti. Tad tai iš tiesų komplikuota.“ (Kl-6M)

„Dauguma gydytojų nekalba angliškai. Ir jie nuolat keičiasi, turbūt tik vieną žmogų mačiau du kartus. Gal tik vienas gydytojas kalbėjo anglų kalba, bet dauguma ne.“ (Kl-10M)

Kalbos barjerą, kaip vieną pagrindinių kliūčių gauti sveikatos priežiūros paslaugas, įvardija ir kalbinti ekspertai.

„Su kuo aš asmeniškai susiduriu, tai yra gydymo paslaugų prieinamumu. Padėkime nuo to, kad atėjus į registraciją, ne visada kalbama anglų kalba, tai būtų kalbos barjeras.“ (Kn-EKSP-3)

„Situacija yra sudėtinga ir kažkokio vientiso sprendimo nėra, tiesiog kiekvienu atveju bandom išlaviruoti kažkokiu būdu, jeigu yra galimybė – siunčiam vertėją, nu, dažniausiai tie žmonės nekalba lietuviškai, kalba galbūt kai kurie angliškai, kai kurie galbūt rusiškai, jeigu tinka, kad šeimos gydytoja kalba angliškai arba rusiškai, tai valio, bet vėlgi <...> jinai neprivalo, tai tiesiog sutapimas, kad tas darbuotojas moka ir geranoriškai nusiteikęs ir padeda. Jeigu nepadeda arba nemoka kartais siunčiam vertėją kartais surandam kitą pabėgėlį, kuris moka tą kalbą ir gali paversti, siunčiam taip, kartais vertėjas telefonu skambina, bet tada vėlgi būna apsauga, gydytoja ne visada ima tą ragelį į rankas, ne visada sutinka kalbėt, žodžiu, situacija yra labai sudėtinga.“ (Vln-EKSP-1)

Lietuvių kalbos barjeras ypač **apriboja su psichine sveikata susijusias paslaugas** – psichiatrų, psichoterapeutų ar psichologų konsultacijas, **taip pat akušerių-ginekologų teikiamas paslaugas**.

„Tad, kol ieškojau psichologo, taip pat kreipiausi į X [NVO – aut. past.]. Jie man pasakė <...> „Jei nešnekate rusiškai arba lietuviškai, vis tiek galite atvykti ir aplankyti psichologą, po to galite atsivesti savo draugą, kuris galės pavertėjauti, <...> arba mes galime skirti vieną iš savo žmonių, kuris padės jums versti.“ <...> Bet, vienas dalykas, psichoterapija ar psichologinis konsultavimas, kitkas, kas, manau, yra asmeniškai, nepadedą, kai kambaryje turi trečią žmogų, dėl konfidencialumo ir saugumo bei panašių dalykų. Antra, komunikuoti kompleksiškas emocijas per anglakalbį vertėją jai nėra labai gerai, net bendraujant elektroniniu paštu. Iš to, ką supratau, aš varžyčiausi, suprantate, šitaip viešai išreikšti savo pažeidžiamumą, savo psichologinį pažeidžiamumą.“ (Kl-9V)

„Aš tikrai bijau čia gimdyti <...>. Aš nežinau, kaip man bus šioje situacijoje, kai gimdysiu. Ar aš suprasiu lietuviškai? Aš bijau dėl kalbos barjero. <...> Jei pacientas nesupranta lietuvių kalbos, gydytojai yra tokie nemandagūs ir aš nenoriu, kad jie būtų šiurkštūs su manimi, kai esu tokioje situacijoje.“ (Vln-9M)

Pastabų dėl ribotų psichinės sveikatos ir akušerių-ginekologų paslaugų turėjo ir kalbinti ekspertai:

„Dėl psichologo, dėl psichologinės pagalbos turbūt yra dar blogiau, nes kaip tik, kaip taisyklė dažniausiai reikia tiems, kurie nekalba nei rusiškai, nei angliškai, nei lietuviškai, ir iš tikrųjų mes patys neįsivaizduojam ką daryt, aš esu lydėjęs tadžikę moterį pas psichologą, kuri kalba tik tadžikų-persų kalba, tai vat buvo toks vienkartinis pabandymas, bet aš verčiau visą konsultaciją psichologo ir viską ką jinai sako psichologui, buvo keista, nežinau, ar tai geras sprendimo būdas, bet tuo metu, ir vis dar kito sprendimo nėra.“ (Vln-EKSP-1)

„<...> kiek žinau, yra tas pats [kultūriniai skirtumai – aut. past.] sveikatos priežiūros, nes dažniausiai paslaugas pageidaujama, kad teiktų moteris moteriai ir yra problema, tas pats kur kalbėjom, kad dėl tos pačios kalbos ir vertėjo klausimas. Nes kaip tik ir sveikatos skyriaus klausiau, ar yra pasiruošęs pats sveikatos sektorius, tai realiai jam tokios prievolės net nėra turėti tokį specialistą, čia kaip galima įvardinti iš tų gerųjų paskatų, yra verčiama į kitas kalbas.“ (Vln-EKSP-4)

2. aplinkybė, kad užsieniečiai negali susikalbėti lietuvių kalba, neretai iššaukia **neigiamas medikų reakcijas**, pasitaiko atvejų, kai specialistai atsisako aptarnauti lietuvių kalba nekalbančius asmenis

„Kartą gydytojas X ligoninėje taip pat atsisakė su manimi šnekėti angliškai ir jis tiesiog kalbėjo lietuviškai ir sakė, kad jam nerūpi. <...> Aš pasakiau, kad „skauda“, tarsi turiu skausmą savo pilve ir jis tiesiog toliau kalbėjo lietuviškai, nepaaiškindamas, sakykime, kokie buvo simptomai ir, na žinote, tu jauti skausmą ir tuo pačiu metu jauti spaudimą, ir tai siaubinga. Aš tiesiog išbėgau verkdamas, ir nuėjau iki seselės ir pasakiau, prašau, pakeiskite daktarą, nes tai tikrai nepagarbu. Aš jam nieko blogo nepadariau <...>.“ (Vln-9M)

Tiek tyrime dalyvavę ne ES piliečiai, tiek ekspertai pastebi, kad jaunesnė karta geba susikalbėti kita kalba, ne tik lietuvių ar rusų, taip pat yra atviresnė ir tolerantiškesnė užsieniečiams:

„Bet dabar, taip pat šiais metais, keletą kartų aplankiau valstybinę polikliniką ir matau, kad dalis naujų darbuotojų, kurie baigė universitetą ir yra jaunesnės kartos atstovai, linkę daugiau šnekėti angliškai ir yra atviresni. Tarytum, jie atviresni komunikacijoje.“ (Vln-6V)

„<...> džiugina tai, kad kiek žinau, jaunųjų medikų bendruomenės požiūris yra jau šiek tiek kitoks, kad reikia, reikia tobulėti, reikia mokėti, reikia žiūrėti ir panašiai. Nes irgi užklausu, sakau, kaip jeigu moterys pavyzdžiui pageidautų ne vyro, o norėtų kokios moters.“ (Vln-EKSP-4)

Tyrimas atskleidžia, kad **rusų kalba gebantys susikalbėti užsieniečiai turi palankesnes sąlygas gauti sveikatos priežiūros paslaugas:**

„Gydytojai bandė bendrauti rusiškai, čia yra labai svarbi informacija, žmogus turi suprasti esmę, jei apie sveikatą man papasakotų lietuviškai, aš nieko nesuprasčiau. Visi gydytojai stengėsi kalbėti rusiškai.“ (Kl-4M)

„Konsultacijos gali vykti rusų kalba. Jie kalba laisvai. Tikrai, jie nebijo. Turiu omeny medicinos paslaugas. <...> Man buvo atlikta operacija, ir ji buvo baigta poliklinikoje, ir ji buvo tikrai gera, nes gydytojas buvo taip pat labai geras, jis tiesiog pasakė, kad mums reikia padaryti operaciją ir tada viskas bus puiku. Ir aš tiesiog juo pasitikėjau. Žinote, aš tiesiog labai pasitikėjau šia paslauga poliklinikoje. Yra žmonių, pasišventusių savo darbams <...>.“ (Vln-9M)

3. biurokratinės kliūtys, susijusios su teisiniu statusu Lietuvoje

Su šia kliūtimi dažniau susidūrė moterys migrantės, atvykusios į šalį šeimos susijungimo tikslu, niekada čia nedirbusios ir neapsidraudusios privalomuoju sveikatos draudimu.¹⁸

„<...> aš ir vyresnysis sūnus negalėjome <...> gauti oficialaus medicininio draudimo. Bandėme ir per Ligonijų kasas, naudojome laikiną metinį draudimą, mokamą. Buvo toks atvejis su mano vyresniu sūnumi prieš dvejus metus, jis susirgo apendicitu, operacija buvo, <...> draudimas apmokėjo gydymą, operaciją. <...> [T. Gal galite papasakoti, kodėl iš pat pradžių vienam iš jūsų vaikų buvo sunku gauti valstybinį sveikatos draudimą?] Todėl, kad jis nėra mano vyro sūnus, kadangi aš nedirbu oficialiai ir turiu tikrai laikiną leidimą gyventi, pagal Lietuvos įstatymus neišeina.“ (Kl-1M)

„<...> kai buvo blogai su inkstais. Buvo mokamos konsultacijos. Tai tas pats gydytojas, kuris dirba su kitais šeimos nariais, paprašė, kad ir mane priimtų, bet turėjau mokėti už konsultaciją.“ (Kl-4M)

„<...> visi sakė, kad man nieko nebus. Kadangi aš nesu pilietė ir nieko nebus. Man buvo ir dėl vaiko įdomu, aš X [kilmės šalyje – aut. past.] kiekvieną mėnesį pas gydytoją važiuodavau, o čia nei karto. Ir yra medicininis draudimas, bet tai nemokamai ne, tikrai nelaimingu atveju, jeigu įvyks nelaimingas atsitikimas. Tiek vaikui, tiek man nėra nieko nemokamo.“ (Kl-5M)

Kita informantų grupė, susidūrusi su biurokratinėmis kliūtimis, gaunant sveikatos priežiūros paslaugas, tai naujai į šalį atvykę ir vizas turintys ne ES piliečiai, o taip pat ne ES piliečiai gavę leidimus laikinai gyventi.

„Kol turėjau dar laikiną leidimą gyventi, bandžiau užsiregistruoti poliklinikoje, neįmanoma netgi savarankiškai mokėti visas privalomas įmokas draudimui Sodroje, kadangi tas leidimas gyventi laikinas. Visą tą laiką, kol turėjau laikiną leidimą, negalėjau prisiregistruoti poliklinikoje. Ligos atveju neįmanoma apsilankyti pas gydytoją. Aš norėjau savarankiškai tas įmokas mokėti, bet nebuvo galimybės.“ (Kl-4M)

Vilniaus mieste ir Kauno mieste su šia problema teigė susidūrę į Lietuvą studijuoti atvykę užsieniečiai:

¹⁸ Nemokama sveikatos priežiūra yra garantuojama asmenims, kurie yra apdrausti privalomuoju sveikatos draudimu (PSD). Apdraustaisiais PSD laikomi asmenys, kurie patys individualiai moka sveikatos draudimo įmokas; asmenys, už kuriuos privalomojo sveikatos draudimo įmokas moka jų darbdaviai; valstybės lėšomis draudžiami asmenys. Daugiau informacijos: <https://mipas.lt/2017/10/31/sveikatos-prieziura/>.

„<...> Pirmą kartą, kai reikėjo apsilankyti ligoninėje, nuvykau į Antakalnį. <...> Tuo metu aš turėjau <...> vizą D, žinote, užsienio studentams, užsieniečiai turi nacionalines vizas D iš pradžių. <...> Bet jie pasakė, kad neap-tarnauja tų, kurie turi nacionalines vizas D, o tik turinčius leidimą laikinai gyventi ar nuolat gyventi šalyje.“ (Vln-4M)

„Tai iš tikrųjų yra problema. Jeigu esi studentas čia, ir tai tikrai blogai. Kad mes negalime būti prijungti prie Sodros sistemos ir, pavyzdžiui, jei kas nors man pasakytų: „Ar mokėsite 20 Eurų, pavyzdžiui, dabar kokius nors mokesčius universitetui, kad būtume įtraukti į Sodros sistemą“, kad galėtume lankytis, turiu omeny, vietinėse poliklinikose. Bet ne, mes negalime to padaryti, tu turi nusipirkti savo studento draudimą, ir tai yra šiek tiek sudėtinga.“ (Vln-9M)

Biurokratinės kliūtis gauti sveikatos priežiūros paslaugas išskiria ir kalbinti ekspertai. Dažniausiai tai susiję su privalomuoju sveikatos draudimu, kurį turi ne visi naujai į šalį atvykę ir šalyje gyvenantys užsieniečiai. Ypač pa-žeidžiamoje padėtyje atsiduria leidimą laikinai gyventi šalyje turintys ir Lietuvoje nedirbantys ne ES piliečiai.

„Jeigu turi tą laikiną leidimą ir, pavyzdžiui, jų tos žmonos, jos nedirba, tai... O tas draudimas, tai sakau, kad greitoji atvažiuotų jeigu tavo nudaus. Tai kad jie ir eina privačiai. Bet vėlgi prasideda, jeigu ten rusakalbės tai dar, kaip sakant, o angliakalbės vėl reikia ieškoti poliklinikos, kur būtų koks gydytojas, kuris kalbėtų angliškai.“ (Kl-EKSP-2)

„<...> gydytojas pasakė, kad galėčiau jus užregistruoti, turiu paprašyti jūsų asmens kodo, o studentai su vizomis neturi asmens kodo. Buvome su dviem merginomis nigerietėmis, panašiai prieš dvi savaites bandėme užsiregis-truoti Antakalnio poliklinikoje, ir registratorė pasakė, oi, jūs neturite asmens kodo, aš negaliu.“ (Vln-EKSP-6)

Tyrimas atskleidžia, kad su problemomis valstybinėse sveikatos priežiūros įstaigose susidūrę užsieniečiai yra linkę rinktis **privačių sveikatos priežiūros institucijų paslaugas**.

„Jei grįžčiau dar kartą, kreipčiausi į privatų kardiologą, ši paslauga yra vienas iš brangiausių dalykų Žemėje. Taigi, pas nė vieną iš jų nesitikrinau. Bet jei gydytojų paslaugos būtų skirtos ir ne ES piliečiams, tai būtų labai naudinga.“ (Kl-9V)

„<...> viskas priklauso nuo žmogaus medicinos įstaigose. Labai nemėgsta rusiškai kalbančių, tai tu kažką tai dėstai, sakai, gydytojas vis tiek tau atsako lietuviškai. Ne visi, bet pasitaiko. Tai yra nelabai malonu ir po to, po tokios patirties, jau lankosi mokamai, privačiai. Tai jau tada visai normalesnis reikalas.“ (Šiaul-2M)

Tai, kad privačios įstaigos yra atviresnės lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams, pastebi ir kalbinti ekspertai.

„<...> ne visi gydytojai kalba anglų arba rusų kalba, jau nekalbant apie kažkokias kitas kalbas, dėl to mes dažnai studentams siūlome privačias paslaugas, sveikatos centrus, kur žinome, kad tikrai geri specialistai kalba anglų kalba ar rusų, jei tai yra aktualu, bet vėl gi, paslaugos yra mokamos, brangesnės ir tikrai ne visi draudimai nori tą apmokėti.“ (Kn-EKSP-3)

Tiek ekspertai, tiek tyrime dalyvavę ne ES piliečiai akcentuoja, kad, nors gauti medicininės paslaugas sąlygos palankesnės privačiose įstaigose, ne visi užsieniečiai turi tam finansinių galimybių. Tai susiję su dar vienu pro-bleminiu aspektu – finansų trūkumu, kurį įvardijo informantai, kalbėdami apie sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą.

4. **ribotas prieinamumas prie sveikatos priežiūros paslaugų dėl finansų trūkumo** (su šia problema dažniausiai susidūrė užsieniečiai, atvykę į Lietuvą studijuoti arba dėl šeimos susijungimo aplinkybių)

„Prieš metus turėjau problemų su inkstais, buvau peršalusi, jei savarankiškai gulėčiau ligoninėje, labai brangiai kainuoja. Gerai, kad galėjau pasilikti namuose ir gydytis namuose tabletėmis.“ (Kl-4M)

„Taigi tai taip pat yra psichologo, psichoterapeuto ir psichiatro paslaugos. Norėčiau, kad šios psichinės sveikatos paslaugos būtų finansuojamos iš sveikatos draudimo, kuriuo draudžiami ne ES šalių piliečiai, ar bent jau kad būtų didesnis jų pasirinkimas. Tuomet, jei norėčiau mokėti už šias paslaugas, galėčiau rasti tinkamą profesionalą. <...> Čia yra keletas privačių klinikų, kurios teikia paslaugas, tačiau jos yra <...> brangios.“ (Kl-9V)

Paslaugų poreikis

Tyrimo dalyviai **sveikatos priežiūros paslaugų kokybę** vertino nevienareikšmiškai. Tik nedidelė dalis informantų dalijosi teigiamomis patirtimis, susijusiomis su maloniu gydytoju bendravimu ir profesionalumu:

„Mums pasitaikė gydytojas iš Kauno, chirurgas, labai geras ir labai gerai viskas baigėsi. Esu labai dėkinga Lietuvai, kad taip operatyviai viskas įvyko.“ (Kl-1M)

„<...> čia yra skirtingų gydytojų, bet bent jau jautiesi žmogumi, kaip su tam tikru orumu. Praėjusį mėnesį aš praleidau kelias dienas ligoninėje, ir mano žmona prieš mėnesį taip pat praleido keletą dienų ligoninėje Santariškėse ir ten buvo tikrai gera.“ (Vln-7V)

Dauguma tyrimo dalyvių išskyrė gydytojų empatiškumo stoką ir jau anksčiau aptartas ribotas medicininio personalo galimybes aptarnauti lietuvių kalba nekalbančius užsieniečius bei neigiamas nuostatas jų atžvilgiu.

„<...> kaip pirmą kartą [tampi – aut. past.] mama, kai esi toje pažeidžiamoje situacijoje, nesijaučiau lyg manimi rūpintųsi <...>. Tarsi, „gerai, atsipalaiduokite, štai ką planuojame daryti“, žinote, tokio tipo užtikrintumas, kad esi saugi. Nieko. Tai taip nesijautė. Jaučiau, jie su tavimi tvarkėsi taip šiurkščiai. <...> Įlipk į paciento batus. Man šie maži dalykai, neprofesionalu.“ (Vln-2M)

Tyrimo dalyvavę ne ES piliečiai įvardijo, kad **sveikatos priežiūros srityje jiems labiausiai trūko / trūksta**

1. **informacijos**, susijusios su sveikatos priežiūros sistema ir sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumu

„Tam, kad gaučiau leidimą gyventi, aš iforminau draudimą, ten yra būtina sąlyga turėti medicinos draudimą. Išeina taip, kad turiu aš tą draudimą, bet aš neturiu teisės kreiptis į polikliniką. To aš šiek tiek nesuprantu. Kad galėčiau poliklinikoje gauti paslaugas, man reikia arba pačiai dirbti, arba tiesiog mokėti už paslaugas medicinos. Galbūt aš kažko nežinau.“ (Kl-3M)

„<...> dabar jau turiu nuolatinį leidimą gyventi Lietuvoje, bet niekas man nepasakė, neinformavo, kad gavus nuolatinį leidimą gyventi aš būtinai turiu mokėti Sodrai už sveikatos draudimą arba būti registruotam Darbo biržoj. Aš pripratusi, kad už medicinos paslaugas moku pati, einu pas mokamus gydytojus ir t. t. Aš atėjau į banką ir man pasakė, kad aš turiu skolą Sodrai apie 800 eurų, kadangi nemokėjau jokių įmokų, bet niekas nepasakė, neinformavo, turėjo būti kažkoks įspėjimas, kad aš turiu susimokėti. Aš nedirbu, tai neturiu ir iš kur sužinoti, jei man banke nebūtų pasakę, tai galėjo ir tūkstančiai ten susikaupti. Sužinojau tai prieš savaitę ir buvau šoke. <...> Dar kartą noriu akcentuoti, kad gavęs nuolatinį leidimą gyventi žmogus turi būti informuotas, kad jis turi teisę registruotis poliklinikoje ir gauti visas paslaugas nemokamai.“ (Kl-4M)

„Bet tokie dalykai kaip, tarkime, odontologas. <...> matyt, tai mokama paslauga. Taigi, jei noriu eiti pasitikrinti dantų būklę, turiu susimokėti? Aš nežinau.“ (Kl-10M)

2. vertimo paslaugų / informacijos suteikimo užsieniečiui suprantama kalba gydymo įstaigose

„Būdavo sunkumų rasti [rusakalbį gydytoją – aut. past.]. Buvo gydymas neteisingai parinktas, man padarė operaciją, kurios nereikėjo. Aš uždaviau klausimą ginekologui, bet man taip ir neatsakė. Gal čia labiau problemos ne dėl kalbos, bet tiesiog toks gydytojas buvo. Nepavyko man rasti tokio gydytojo, kuris viską iki galo suprastų.“ (Kl-4M)

„Dauguma gydytojų nekalba angliškai. Ir jie visą laiką keitėsi, gal tik vieną darbuotoją mačiau du kartus. Taigi gal tik vienas gydytojas kalbėjo angliškai, bet dauguma jų šios kalbos nemokėjo. <...> Aš turėjau draugą, kuris kartkartėmis ateidavo ir bandydavo man padėti. Kitu atveju jie tiesiog ateidavo ir duodavo man atsigerti kažkokio gėrimo, paklausdavo „Skauda, neskauda?“, „Bolit?“, bandydamas įvairias kalbas, tai buvo siaubinga. <...> [T: Taigi, jei prireiktų, jūs pakviestumėte savo draugą išversti jums visų dalykų?] Taip, taip. Arba paskambinus telefonu, arba su pacientu šalia manęs, jei jis žino kalbą. O taip pat formos, kurias turėjau pasirašyti, nebuvo išverstos į anglų kalbą.“ (Kl-10M)

3. su psichine sveikata susijusių paslaugų

„Ir tai yra kai kas, ko norėčiau, kad būtų daugiau angliškai šnekančių konsultantų, žinote, valstybiniuose centruose, kurie turi draudimą ne ES piliečiams Lietuvoje, kas, atrodo, tarytum neegzistuoja. Tas pats galioja psichologui. Ten esantys psichologai nieko verti telefonu. Tad net karantino metu ar panašiai, niekas neveikia. Tėra vienas angliškai šnekantis psichologas <...> centre, kuriam skambindavau paskutiniuosius du mėnesius.“ (Kl-9V)

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Susidūrę su sveikatos problemomis, informantai pirmiausia buvo linkę kliautis turimais socialiniais ryšiais – šeimos nariais ar kitais artimais giminaičiais, draugais, pažįstamais ar bendradarbiais. Retesniais atvejais pagalbos buvo prašoma NVO, įgyvendinančių integracijos programas.

„Pirmiausia vyras skambina į įvairias organizacijas, kur jis ir pats yra aptarnaujamas.“ (Kl-1M)

„Informaciją gavau iš žmonių kurie lankosi toje poliklinikoje. Mano vyras ir jo tėvai ten lankosi.“ (Kl-4M)

Nė vienas tyrimo dalyvis neįvardijo, kad dėl sveikatos priežiūros klausimų konsultavosi su savivaldybės ar jai pavaldžių institucijų atstovais.

2.5.4 Socialinės paslaugos ir būstas

Tik nedidelė dalis tyrime dalyvavusių ne ES piliečių įvardijo, kad naudojosi socialinėmis paslaugomis. Dažniausiai šios paslaugos buvo susijusios su įvairiomis **socialinėmis pašalpomis**:

„Ir dabar neseniai sutvarkiau dokumentus dėl kompensacijos už šalto ir karšto ir šildymą vandens, ta prasme, už šildymą. Tai aš pirmą mėnesį jau gavau.“ (J-8V)

„Pačioj pradžioj, kadangi mes neturėjom jokių pajamų, mes tada turėjom irgi nuo valstybės tokią pagalbą, ten yra kažkokia, kaip vadinasi, kai nėra jokių pajamų ir tada mokasi nedidelė suma ten, šimtas eurų, man atrodo, žmogui, ir plius, bet kitam žmogui, pavyzdžiui, vyrui šimtas eurų, aš tiksliai neprisimenu, kokia suma, bet apie šimtas eurų, ir plius kitas žmogus, nu aš, žmona, turiu ten aštuoniasdešimt procentų nuo tos sumos ir jeigu būtų vaikai – jie turėtų dar. Tai kažkokia tokia buvo socialinė pagalba. Nu ir mums tai buvo visai, nu, reikėjo tada tos pagalbos, nes mes nedirbome.“ (Vln-1M)

Viena dažniausiai tyrimo dalyvių įvardytų priežasčių, kodėl nesinaudoja (-o) su socialine apsauga susijusiomis paslaugomis, yra **informacijos apie galimybę gauti tokias paslaugas stoka**.

„<...> tokių paslaugų neturėjom, nes nebuvo net informacijos, kur tokias paslaugas gauti.“ (Kl-4M)

„Bet ar jie išvis žino, kaip gauti? Nemanau, kad kas nors žino, kaip gauti, na, užsieniečiai. Nemanau, kad užsieniečiai žino.“ (Kl-10M)

Informantai, kurie naudojo tokio pobūdžio paslaugomis, teigė, kad informaciją apie tokias paslaugas susirado savarankiškai arba apie tokią galimybę juos informavo šeimos nariai ir/ ar draugai/pažįstami (neretai patys turintys panašios patirties). NVO, teikiančios integracijos paslaugas ne ES piliečiams, taip pat buvo įvardintas kaip vienas iš informacijos šaltinių.

Tuo tarpu **paslaugos, susijusios su būstu**, kuriomis dažniausiai naudojo tyrimo dalyvavę ne ES piliečiai buvo susiję su a) gyvenamosios vietos paieška; b) bendrabučio suteikimu (Kauno mieste, **Klaipėdos mieste** ir Vilniaus mieste); c) socialinio būsto gavimu; d) gyvenamosios vietos deklaracija.

Per tyrimą dauguma informantų gyvenamąją vietą nuomavosi arba gyveno bendrabučiuose. Tik nedidelė dalis informantų įvardijo, kad gyvena nuosavame ar bendrame šeimos būste. Keli informantai iš Jonavos raj. minėjo, kad gyvena savivaldybės suteiktame socialiniame būste.

Tyrimo dalyviai išskyrė keletą **probleminių aspektų**, susijusių su būstu:

1. **sunku rasti (tinkamą) gyvenamąją vietą** (kuri atitiktų finansines galimybes, patogumą gyventi gausenei šeimai ir pan.)

Informantai taip pat dalijosi patirtimi, kad problemų kyla ir dėl to, jog būsto nuomos / pardavimo skelbimai dažniausiai pateikiami lietuvių kalba, o būsimi nuomininkai ne visada yra linkę bendrauti ne lietuvių kalba.

„Nemanau, kad anglų kalba rasti bet ką yra lengva. Net paskambinęs nesu tikras, paprastai agentai nekalba angliškai. Na, o dabar tai padaryti sunku net ir lietuviams. Kai kuriems vyresnio amžiaus žmonėms sako: „Mokestis yra 50 Eurų“, nesvarbu, jūs nuomositės butą ar ne. Ką gi tu nori pasakyti? Aš mokėsiu 50 eurų už pusvalandį, kad man parodytų butą? Aišku ne, ar žmonės išprotėjo? Taigi nežinau. Tikrai manau, kad skambinant ir ieškant vietos gyventi jums tikrai prireiks lietuvių ar kito žmogaus, kuris kalbėtų lietuvių kalba.“ (Kl-10M)

2. Sunkumai susirasti būstą dažnai yra susiję su kitu probleminiu aspektu – **neigiamomis visuomenės nuostatomis**. Pastebima, kad su didesniais iššūkiais susiduria prieglobsčio gavėjai, musulmonai ar tamsesnės odos spalvos asmenys.

„Bet kodėl aš galiausiai neišsinuomojau tos vietos, nes visas gražias vietas, kurias mačiau internete ir bandžiau gauti, kai tik jie sužinodavo, kad esu užsienietis, tikriausiai juodaodis, jie tiesiog atsitraukdavo, neatsakydavo į mano pakartotines užklausas. <...> vienas iš pirmųjų klausimų būdavo „Iš kur tu? <...> Taigi, kai tik pasakai, iš kur esi, tai tampa problema, jie tiesiog nebebendruoja daugiau. Taigi, <...> turėjau tą iššūkį.“ (Vln-4M)

„<...> mums buvo ištis labai sunku susirasti butą, sunku buvo Kaune, sunku buvo ir Vilniuje, nes jie sutinka, kad ieško žmonių, kad išnuomotų savo butus, bet kai mes pasakome, kad esame iš Tadžikistano ir esame musulmonai, jie atsisakė <...> vienas malonus vaikiną mus priėmė, žinoma, jis buvo labai skeptiškas ir šiek tiek bijojo, bet pasakė, kad jam reikia susisiekti su dviem ankstesniais savininkais, tada buvo viskas gerai, neturime problemų. Manau, kad yra labai atsargaus požiūrio tipas, netgi neapykanta musulmonams, musulmonams pabėgėliams, jie dvigubai atsargesni su musulmonais.“ (Vln-10V)

Neigiamas nuostatas, kaip vieną didžiausių problemų, su kuria susiduria užsieniečiai, ieškantys būsto, išskiria ir kalbinti ekspertai:

„<...> iššūkis yra juodaodžiui surasti, padėt išsinuomot butą. Pokalbis nutrūksta, kai yra pasakoma, kad žmogus nekalba lietuviškai, tada klausimas, jis iš kur ir turi pasakyti šalį ir tai akivaizdu, kad jau juodaodis bus ir tada sako, kad nenuomosim.“ (Kl-EKSP-2)

„<...> jauti, kad žmonės nenuomoja ne dėl dydžio šeimos, o būtent dėl nuostatų, nuostatų arabakalbių, nuostatų musulmonų atžvilgiu, nuostatų pabėgėlių atžvilgiu.“ (Vln-EKSP-3)

3. Gyvenamosios vietos deklaracija

Su gyvenamosios vietos deklaravimo problema susidūrė dauguma informantų. Įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ numato, kad užsienietis, pateikiantis prašymą išduoti leidimą gyventi šalyje, turi nurodyti gyvenamąją vietą, kurią ketina deklaruoti¹⁹. Tačiau užsieniečiui deklaruoti gyvenamąją vietą nuomojamame būste dažniausiai tampa iššūkiu. Kaip rodo tyrimo dalyvių patirtis, tik nedidelė dalis būstų savininkų sutinka, kad nuomininkai deklaruotų gyvenamąją vietą jų nuosavybėje, o kai kurie jų naudojami tokiais reikalavimais ir kelia būsto nuomos kainą arba kelia įvairias papildomas sąlygas.

„Kelis kartus teko būti tokioje situacijoje, susijusioje su Migracija [Migracijos skyrius – aut. past.]. <...> Taigi mano nuolatiniame gyvenamajame adresu mano draugas turėjo pasirašyti, kad aš gyvenu jų namuose, kad procesas būtų paprastesnis. Jie man nesuteikė tikslios informacijos. Tam mes nuėjome su vienu iš jų, o jie susilaukė kūdikio, ji buvo vienerių metų amžiaus, mažiau nei vienerių. Mes atėjome su vienu iš draugų: „Mums reikia kitų duomenų.“ Mes atėjome antrą kartą: „Ak, ne, iš tikrųjų tai pasirašyti turi du namo savininkai, jums reikia, kad jie abu būtų čia.“ Ar galite įsivaizduoti? Du žmonės su kūdikiu. Aš net negaliu ateiti su jų asmens tapatybės dokumento kopija ar pan. Ne, jūs turite čia atvykti gyvai, jūs visi trys kartu, ir jūs turite pasirašyti čia. Tai kvaila. Ką jūs turite omenyje? Tai žmonės su kūdikiu, visų laikas yra brangus. Be to, pasiekiamas susitikimų laikas 7 valandą ryto, ir aš turiu priversti ką nors, kas nemiegojo visą naktį, pabusti 7 valandą ir ateiti pasirašyti dokumentų.“ (Kl-10M)

Gyvenamosios vietos deklaravimo problemą išskiria ir kalbinti ekspertai:

„Problematiška. Problematiška jeigu tu esi juodaodis, angliakalbis. Problematiška jeigu tu nori su registracija, nes daug kas nuomoja, nedeklaruoja to, kad nereikėtų mokėti mokesčių, o tada jie nenori deklaruoti, problematiška.“ (Kl-NVO-1)

„Apskritai iššūkis yra didelis, todėl, kad labai sudėtinga rasti savininką, kuris nori, sutinka, sakykim, rizikuoti, išnuomoti ir taipogi, kaip ir minėjau, mūsų klientams dažniausiai reikalinga ta oficiali, legali nuoma. Vadinasi, savininkas turėtų turėti verslo liudijimą ir mokėti mokesčius. Ir dažniausiai taip nebūna.“ (Vln-EKSP-1)

¹⁹ 2021 m. kovo 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimams užsienietis gali pasirinkti, kuriuo metu deklaruos gyvenamąją vietą Lietuvoje – Migracijos departamente pateikiant prašymą išduoti leidimą gyventi ar seniūnijoje jau atsiėmus leidimą gyventi. (Daugiau informacijos www.migracija.lt/-/gyvenamosios-vietos-deklaravimas-u%C5%BEEsienie%C4%8Di-ams-bus-paprastesnis)

4. socialinis būstas

Socialinio būsto klausimas yra itin aktualus prieglobsčio gavėjams, kurie daugeliu atvejų yra labiau pažeidžiamoje padėtyje nei dėl kitų priežasčių atvykstantys užsieniečiai. Tačiau prieglobsčio gavėjai neišskiriami kaip atskira pažeidžiama grupė ir neturi jokių privilegijų ir nuolaidų gaunant socialinį būstą.

„Pačioj pradžioj kai pabėgeliai atvyksta jiems būna labai sudėtinga, nes tai yra nauja šalis ir viskas yra kitaip. Ir kai kreipiesi į savivaldybę, tai yra ta bendra eilė ir tada tave stato į bendrą eilę kartu su vietiniais. Ir būtų va toks prašymas, kad jeigu būtų, kad pabėgėliams arba būtų sukurta atskira eilė, kur būtų galima į atskirą eilę eiti, arba juo toj pačioj eilėj statyti kažkaip ir prastumti į priekį. Nes čia reikia ne vienerius metu laukti.“ (J-3M)

Kaip gerąjį pavyzdį būtų galima išskirti Jonavos rajono savivaldybę, kurioje socialinio būsto problemą nuspręsta išspręsti nuperkant 5 būstus ir juos paskiriant Jonavoje gyvenantiems prieglobsčio gavėjams, prioritetą teikiant gausioms ir su didesniais sunkumais susirasti tinkamą gyvenamąją vietą susiduriančioms prieglobsčio gavėjų šeimoms. Kaip informavo Jonavos rajono savivaldybės atstovas (-ė), savivaldybė lėšas būstui įsigyti gavo iš Europos banko.

„Rajono savivaldybė dalyvavo tokiame projekte, tiesiogiai iš Europos banko gavom lėšas butų įsigijimui ir tikslas yra lengvatinėmis sąlygomis kaip socialinio būsto principu nuomoti tuos butus pabėgėliams, tie kurie gavę prieglobstį Lietuvoj. Tai jiems tokiu būdu nuomoti tuos butus tol, kol jie gyvena Jonavos rajone. <...> Ir mes tuos butus nuomosime pabėgėliams būtent, tai tikimės, kad tokiu būdu tai bus tokia didelė pagalba jiems, kad jie visgi jau turės ir būstą, ir deklaraciją.“ (J-EKSP-2)

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Tyrimo dalyviai įvardijo, kad būsto dažniausiai ieškojo patys (paprastai per skelbimus internete). Taip pat dažnai susirasti gyvenamąją vietą padėjo draugai arba pažįstami. Keletas informantų paminėjo, kad šiame procese jiems pagelbėjo nekilnojamojo turto brokeriai ir NVO.

Klaipėdos mieste kalbinti informantai dažniausiai minėjo, kad būstą susirado savo pastangomis, ieškodami skelbimuose per specializuotus portalus arba socialiniuose tinkluose arba padėjo pažįstami Lietuvoje. Kaip pagalbos šaltinis buvo paminėta ir NVO, teikianti integracijos paslaugas migrantams **Klaipėdos mieste**.

„Tada aš esu X bažnyčios dalis ir turiu būrį draugų, todėl manau, kad ryšys su ten esančiais žmonėmis labai padėjo. Aš gavau pagalbą būsto klausimais, kai turėjau nurodyti savo nuolatinę adresą ir panašius dalykus.“ (KL-10M)

Paslaugų poreikis

Tyrime dalyvavę ne ES piliečiai įvardijo, kad jiems labiausiai **trūksta informacijos suprantama kalba ir konsultacijų**, kurios apimtų tiek būsto paieškos klausimus, tiek specifinius ir labiau praktinius aspektus, susijusius su būsto nuoma, komunaliniais mokesčiais ar socialine parama, prieinama užsieniečiams, pvz., būsto šildymo ir vandens išlaidų kompensacijas.

„Kas nors man paaiškinkite, kaip tai reikia daryti <...>. Aš nežinau <...> kaip dėl būsto, kokios su būstu, susijusios paslaugos. Arba paaiškinkite, kur turėčiau kreiptis, tiesiog turėti bendrą suvokimą. Dabar lyg paauglys neturintis supratimo.“ (KL-10M)

2.5.5 Vaikų švietimas

Tyrimas atskleidžia, kad kalbinti ne ES piliečiai labiau buvo linkę vaikų ugdymui rinktis **valstybines mokyklas lietuvių kalba**, keletas informantų vaikus leido mokytis į „Vilniaus lietuvių namus“²⁰.

„<...> jie mums patarė išbandyti „Lietuvių namus“. Nes tai yra mokykla imigrantams. Ir ten nuėję pakalbėjome su direktoriumi ir pagalvojome, kad gerai, viskas ten yra gerai. Ir ji ten nuėjo.“ (Vln-7V)

Rusakalbiai informantai buvo linkę leisti vaikus į rusakalbes valstybines mokyklas (taip pat darželius) gyvenimo Lietuvoje pradžioje, tačiau pastebima, kad vėliau vaikai dažniau mokslus tęsia valstybinėse mokyklose lietuvių kalba. Tai galima paaiškinti tuo, kad dėl kalbos barjero gyvenimo šalyje pradžioje tėvams lengviau, kai paslaugos teikiamos suprantama kalba, tačiau galvodami apie vaikų ateitį Lietuvoje priima sprendimą vaikus ugdyti lietuviškose mokyklose.

Tyrimo dalyviai išskyrė du **probleminius aspektus, kurie jiems kėlė daugiausia sunkumų ir iššūkių gaunant švietimo paslaugas**:

1. lietuvių kalbos barjeras

Visų pirma, lietuvių kalbos žinių trūkumas lėmė **sunkumus ieškant informacijos apie savivaldybėje esančias ugdymo įstaigas** (darželius, formaliojo ir neformaliojo vaikų ugdymo įstaigas), taip pat **registruojant vaikus į šias institucijas**.

„Aš labai pergyvenau dėl mokyklos, nežinojau ar yra mokykla, ta prasme, rusų kalba. Negalėjau surasti internete, kad rusų mokykla Šiauliuose, neradom informacijos.“ (Šiaul-7M)

„Tinklapiuose veikia lietuvių kalba, bet, dėkui Dievui už Google, yra vertimas, tad patikrinu tai savo telefone ir tai būna išverčiama. <...>“ (Vln-2M)

Antra, lietuvių kalbos gebėjimų stoka **apriboja tėvų galimybes įsitraukti į vaikų ugdymo procesą** ir dalyvauti vaikų darželio ar mokyklos bendruomenės gyvenime.

„Mano susirūpinimas buvo dėl to, ar gausim angliškai šnekantį mokytoją. Aš tikrai nesitikiu labai amerikietiškos ar britiškos anglų kalbos, bazinė anglų kalba tinka, jei gali man paaiškinti, kas nutiko arba kaip sekasi mano dukrai. Aš ne lietuvė ir mano dukra didžiumą laiko šneka angliškai, ji supranta anglų kalbą. Norėjau žinoti, ar yra mokytojas, kuris gali su manimi šnekėtis <...> šnekėtis apie „darželį“.“ (Vln-2M)

Dalis informantų taip pat jaudinosi, **kaip jų vaikams seksis mokytis lietuvių kalba** ir įsilieti į mokyklos bendruomenės gyvenimą. Ypač su dideliais iššūkiais susiduria vyresni užsieniečių vaikai, kuriems dėl lietuvių kalbos barjero kyla dar didesnių iššūkių.

„Mums baisu dėl dar vieno dalyko, kad ji [duka] gali negauti atestato, nes jie gąsdina mus iš čia esančios mokyklos, jie sako, kad gali negauti atestato, nes tavo lietuvių kalbos lygis nepakankamas <...>“ (Vln-10V)

Tokias patirtis liudijo ir tyrime dalyvavę ekspertai:

²⁰ Daugiau informacijos <http://www.lietuviunamai.vilnius.lm.lt/>.

„Užsieniečiui sunkiausia progimnazija, 5-8 klasės. Pagal statistiką ir patyčių lygis būna pats didžiausias. Turim mes vieną tokią mergaitę 7 klasėje kur ji ten tiesiog kenčia, tiesiog jos kultūra, jos mąstymas su 13-mečiais stipriai skiriasi. Tiesiog nei juokingi tie bajoriai, nei bendravimo nesupranta, kaip jie bendrauja, kaip tas viskas vyksta. Tai yra labai sunku. Pavyzdžiui mokytojai visi labai patenkinti vaiku, kaip dirba, kaip viską, bet ji tiesiog neturi ryšio su vaikais.“ (Kn-EKSP-2)

2. visuomenės nuostatos

Tyrimo dalyviai dalijosi patirtimis, kad su neigiamomis nuostatomis susiduriama tiek iš vaikų, tiek iš pedagogų pusės.

„Bendrai tai normaliai, bet vis dėlto yra tam tikri trukdžiai iš kitų vaikų sunkiai priima mūsų vaiką. <...> Kartais pasakė „ai tu siras, siras, čigonas“. Paprasčiausiai mūsų išvaizda yra tamsesnė, tai ir dėl to taip atrodom panašūs. Bet aš buvau mokykloj, buvau pas direktorių, pakvietėm tuos vaikus, kurie taip vadina mano vaikus, ir kalbėjom apie tai.“ (J-8V)

Skirtingomis patirtimis dalijosi informantas, kurio vaikai mokėsi tiek Kaune, tiek šeimai persikėlus Vilniuje. Nors Kaune informanto dukra su diskriminacijos atvejais, kad dėl religinių nuostatų dėvi galvos apdangalus, nesusidūrė, Vilniuje mokyklos vadovams tokios aplinkybės sukėlė nerimo:

„Pradžioje ji buvo labai išsigandusi, nes ji pasakė: „Jie iš manęs juoksis, nes aš nešneku rusiškai. Aš turiu kitokius drabužius, pavyzdžiui, skarą“, bet taip nenutiko, nes jai daug padėjo mokytoja, ji buvo labai maloni moteris ir ji bandė ją paremti ir ji jautėsi tikrai gerai. Viskas pasikeitė, kai persikėlėme į Vilnių, <...> kai nuėjau į mokyklą paklausti, ar gerai su dokumentais, ar mano dukrai bus gerai čia mokytis, nes tai arčiausia nuo mūsų rusiška mokykla, pirmas klausimas buvo, ar ji dėvi skarą. Pasakiau, taip, nes mano žmona ją dėvi ir ji dėvi. Ji paklausė, ar įmanoma, kad ji neateitų dėvėdama sukneles ir skaras. Pasakiau, nemanau. Kodėl nenorėtumėt mokinių su skirtingomis suknėlėmis, žinoma, ji paiso taisyklių ir turi mėlyną sijoną ir kitką, bet vis tiek nesijaučiau labai laimingas, kad ji(s) [mokyklos vadovas (-ė) – aut. past.] tai pasakė. Žinoma, ji (s) tai pasakė labai draugiškai, bet tai kišimasis į tavo gyvenimą, tai tavo laisvės ribojimas, to nesitikėjau, nes visada galvojau, kad Europa yra laisvesnė vieta.“ (Vln-10V)

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Tyrimo dalyviai įvardijo, kad dažniausiai **informaciją apie švietimo paslaugas** vaikams jie susirado savarankiškai arba padėjo šeimos nariai, taip pat Lietuvoje gyvenantys draugai ar pažįstami.

„Mes viską gaunam patys, iš interneto, Facebook'o, visokie ten, yra parašyta. Pati viena, niekas mums nesiūlė kur rašyti. Kaip ir mano vyras lietuvis, jis kaip ir žino kaip, kokia čia yra sistema.“ (Akm-1M)

„Ieškojau mėnesį prieš, rašiau el. laiškus, pranešimus, Messenger'io žinutes visiems aplink mus esantiems darželiams. Nuo mūsų buvo du namai. Buvo dar kitas, maždaug už 500 metrų.“ (Vln-2M)

Paslaugų poreikis

Informantai, kalbėdami apie vaikų švietimą, įvardijo, kad jiems labiausiai trūko (trūksta) mokyklos dėmesio priimant ir ugdant lietuvių kalba nekalbančius ir kitoje kultūroje augusius vaikus, taip pat **švietimo sistemas, labiau adaptuotas vaikams užsieniečiams**. Tyrimo dalyviai ypač akcentavo lietuvių kalbos ugdymo spragas ir trūkumą.

„Vaikas kiekvieną dieną turi lietuvių kalbos pamoką, tai yra penkios valandos per savaitę, ir viena papildoma pamoka – lietuvių kalba užsieniečiams. <...> problemų nekyla jokių su ta papildoma [pamoka – aut. past.], <...> bet to nepakanka. Ir kai ateina vaikas į lietuvių kalbos pamokas pagrindines, nėra jokios programos, ji tiesiog sėdi pamokose kažką supranta, kažką nesupranta. Ir per mokymosi metus aš nepasakyčiau, kad ji kažko išmoko.“ (Kl-3M)

„<...> pamokos, kurias jie siūlo jai, nėra tinkamos, todėl ji nėra susidomėjusi. Ji gali nesimokyti tuo pačiu lygiu kaip kiti studentai, nes jų lietuvių kalba jau yra pažengusi.“ (Vln-10M)

Tyrimas atskleidė, kad papildoma **pagalba mokantis lietuvių kalbos ir parama šių įgūdžių neturintiems vaikams neretai vykdoma pačių pedagogų iniciatyva**, negaunant papildomo atlygio. Tokiais gerosios praktikos pavyzdžiais dalijosi Akmenės rajono ir Jonavos rajono savivaldybių gyventojai:

„Bet iš kitos pusės, aš nemanau, kad kur nors dideliame mieste, pavyzdžiui, Šiauliuose, tiek daug dėmesio skirtų vaikams, su vaikais taip nedirbtų kaip čia dirbo. Daug, ta prasme. Iš Ukrainos lapkričio mėnesį [atvažiavo šeima su vaiku – aut. past.]. Mokyklos direktorius važiavo į Šiaulius ir paėmė tam vaikui vadovėlių rusų kalba, kad vaikui būtų lengviau integruotis ir kad jis suprastų tas pamokų temas. Kad jis galėtų dirbti su visa klase, neatsiliktų. Atsakymas į klausimą, daug žmonių yra nustebinti, sako: „Ką jūs ten toj Naujojoj Akmenėj darot?“ štai atsakymas į tą klausimą.“ (Akm-2M)

Nors informantai įvardija, kad švietimo sistema Lietuvoje turėtų būti labiau pritaikyta užsieniečių vaikų poreikiams, tyrimo dalyviai **buvo linkę gaunamas švietimo paslaugas vertinti teigiamai**. Kalbinti užsieniečiai itin teigiamai vertino pedagogų kvalifikaciją, jų skiriamą papildomą dėmesį užsieniečiams vaikams ir sudarytas galimybes papildomai mokytis lietuvių kalbos. Keletas Jonavos rajone kalbintų tyrimo dalyvių taip pat akcentavo, kad mokykla gerbia jų šeimos išpažįstamos religijos teises, pritaikydama maitinimą vaikams pagal religines normas. Apie tokius atvejus Klaipėdos mieste kalbinti informantai neužsiminė.

Ikimokyklinio ir mokyklinio ugdymo įstaigos yra labai svarbus veiksnys užsieniečių vaikų integracijai. Tai, kaip mokykla priima užsieniečių vaiką, kaip su juo elgiasi ir kokią pagalbą jam suteikia, turi įtakos ir jo tolesniam gyvenimui ir perspektyvoms Lietuvoje. Todėl vaikų švietimas yra itin aktualus klausimas, taigi turėtų būti prioritizuojamas tiek valstybės, tiek savivaldos lygmeniu.

„Nu ir tų pačių vaikų priėmimas kitų, kurie buvo klasėje, tai viskas kaip ir tvarkoj ir dabar šiandien vaikai puikiai kalba lietuviškai, puikiai rašo, skaito ir dabar bendraujant su manim jie kartais neranda rusiškų žodžių ir kai kuriuos įterpia lietuviškais žodžiais ir dabar aš galiu pasakyti, kad mano vaikai jau pasaulėžiūrą savo suformavo lietuviškai.“ (J-2M)

Tyrime dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Tyrime dalyvavę ekspertai taip pat pastebėjo, kad užsieniečių vaikai susiduria su papildomais iššūkiais mokykloje. Dažniausiai buvo minima, kad šie **iššūkiai yra susiję su moksleivių lietuvių kalbos gebėjimų trūkumu** ir, bendrai, mokyklos (ne)gebėjimu prisitaikyti prie valstybine kalba nekalbančių mokinių.

„Yra iššūkis šeimoms su vaikais, vaikams į mokyklas įsilieti, kalbos barjeras, bendravimas su bendraamžiais, nes vis dėlto patys vaikai, ką mokytojai pastebėjo, nors yra skirtingų amžiaus grupių ir skirtingose klasėse, bet tarkim tie ukrainiečiai, jie linkę pertraukų metu susiburti į tam tikrą vietą ir bendrauti savo kalba, nes taip yra paprasčiau, o mokytojai juos skatina bendrauti su mūsų lietuviais, kad geriau išmoktų kalbą ir neužsidarytų savo ribotoje grupelėje. Kuo greičiau vaikai išmoksta kalbą, gali išreikšti savo mintis, emocijas lietuvių kalba, tuo geriau jaučiasi emociškai.“ (Akm-EKSP-1)

„Turim sąrašą mokyklų į kurias kreipiamės, jei yra toks poreikis užsieniečių vaikams, bet metų eigoje yra sunku rasti kur integruoti tuos vaikus, dažniausiai yra perpildytos klasės arba mokyklos nenori priimti, nes pagal įstatymą, jie turi mokėti lietuvių kalbą, ta integracinė sistema Lietuvos švietimo sistemoje yra labai neaiški.“ (Kn-EKSP-4)

Tai rodo bendrą visos šalies švietimo sistemos problemą, **Lietuvos ugdymo institucijos nėra tinkamai pasirengusios į ugdymo įstaigas priimti užsieniečius vaikus:**

„<...> aš manau, kad čia yra visuotinė ir nacionaliniu mastu didelė problema, kad ta integracija į mokyklas kaip ir teoriškai yra, bet praktiškai, kas ateina į paprastą vidurinę mokyklą arba gimnaziją, kuri nėra susikonscentravus arba neturi tos programos arba apskritai nėra mokyti vaiką integruoti tai bus ganėtinai sudėtinga.“ (Kl-EKSP-5)

„<...> mokyklos tikrai nepasiruošę užsieniečių priimti, tada gaunasi kiekviena mokykla, kaip sako: „Kas kaip moka, tas taip šoka“, aš galėčiau privardinti 20 variantų kaip kiekviena mokykla priima mūsų užsieniečius.“ (Kn-EKSP-2)

Vilniaus mieste kalbinta (-s) ekspertas (-ė) taip pat atkreipė dėmesį, kad ne visos mokyklos ne tik nėra pasiruošusios, bet atvirai ir deklaruoja, kad nepriima užsieniečių vaikų.

„Dėl priėmimo į mokyklas būna ir šoko epizodų, kad, tiesiog mokykloms skambinu ir sako, tadžikam neseniai buvo pasakę, kad jūs ne ten atėjot, čia yra mokykla lietuviams, jūsų šitie vaikai nemoka lietuvių kalbos, kaip jie čia mokysis.“ (Vln-EKSP-2)

Be to, švietimo įstaigose neskiriama dėmesio mokyklos bendruomenės paruošimui priimti užsieniečius vaikus, dėl šios priežasties iššūkių kyla tiek patiems kitataučiams vaikams, tiek likusiai mokyklos bendruomenei:

„<...> kas liečia miesto mokyklas, tai pagrįdė jie tiesiog ateina į bendrą klasę, turi papildomas lietuvių kalbos pamokas ir tiek. Niekas nei tos klasės ruošia, tas pats kaip ir su visais, sakau, vaikais. Pas mus apskritai su mokyklų bendruomenių paruošimu yra didžiulė problema. Dabar visi labai žinantys savo teises, visos mamos labai fainos, kurios Facebook'uose sėdinčios, labai visos protingos ir tada prirašo visokių nesąmonių, apsijungia prieš vaiką, kuris turi pavyzdžiui kažkokį autizmo sindromą, ir visa klasė išeina iš mokyklos, nes vaikas yra ne toks. Tai va tas pats ir su tais pabėgėliais, nieko kitaip. Niekas neruošia bendruomenės. Su vaiku dirbama, pagalba yra suteikiama, papildomos pamokos kažkokios suteikiamos, bet ir tiek.“ (J-EKSP-2)

„Lygiai tas pats su darželiais, vaikas tiesiog ateina ir jisai būna, bet kad kažkoks būtų „welcoming“, ar tėvai įtraukiami į visa tai, kad va žiūrėkite, mes turėsime užsienietį vaiką ir kad ne kažkokie gandai sklistų, bet būtų teikiama reali informacija.“ (Kn-EKSP-2)

Be ne ES piliečių minėto probleminio aspekto, kad švietimo įstaigos nėra pakankamai pasiruošusios priimti užsieniečius vaikus ir dėl to vaikams bei jų tėvams kyla nemažai iššūkių, keletas ekspertų taip pat pastebėjo, kad rusakalbiai užsieniečiai yra šiek tiek palankesnėje pozicijoje, nes šalyje yra valstybinių mokyklų, kuriose ugdoma rusų kalba. Kiti užsieniečiai (bent jau gyvenimo Lietuvoje pradžioje) turi ribotą ugdymo įstaigų pasirinkimą.

„Valstybinės anglų kalba mokyklos Vilniuje nėra, užsieniečių vaikams paprastai tokiu atveju yra rekomenduojami Lietuvių namai, kur jie visus metus gali mokytis lietuvių kalbos, kol pradeda mokytis normaliai.“ (Vln-EKSP-7)

Tyrimė dalyvavę ekspertai linkę įžvelgti, kad tai, kokios sąlygos bus suteiktos lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams švietimo įstaigose, galbūt turės įtakos, kaip jiems seksis integruotis šalyje ateityje:

„Dėl švietimo, rusų kalba kalbantiems vaikams lengviau, anglų kalba galima mokytis privačiose mokyklose. Bet kyla grėsmė, jei vaikai mokosi rusų kalba kad jie įstrigs tam tikrame burbule, jei ir tėvai dirba ir bendrauja su rusakalbiais.“ (Vln-EKSP-7)

2.5.6 Kultūra

Dauguma tyrimo dalyvių teigė, kad **kultūros paslaugomis** (pvz., bibliotekomis, kino teatrais, teatrais ir pan.) **nesinaudoja arba naudojami labai retai**. Dažniausiai tai susiję su šeiminiėmis aplinkybėmis (šiuo atveju itin išsiskiria moterų migrančių patirtys), rečiau – su galimybėmis gauti įvairias kultūros paslaugas užsieniečiui suprantama kalba ir informacijos trūkumu.

„Viską riboja tai, kad turiu mažą vaiką. Būdavo taip, kad išeini, bet jam kažkokios problemos iškyla, reikia grįžti, bet kai užaugs, man atrodo, bus viskas kitaip. Yra tokių, kurie eina su mažyčiais vaikučiais kur nors, bet aš ne tokia.“ (Kl-1M)

„Daugiau informacijos rusų kalba internete apie miesto gyvenimą. <...> Trūksta informacijos bendrai rusų kalba, apie renginį dažniausiai parašo jau po to, kai jis praėjęs.“ (Kl-4M)

Tyrimė dalyvavę ekspertai akcentavo ribotą prieinamumą prie kultūrinių paslaugų būtent dėl informacijos trūkumo ir tarpininkavimo gaunant tokio pobūdžio paslaugas:

„<...> apie kultūrines paslaugas kokias, tai to prieinamumo faktiškai nėra. Nes įgalioja tiek, kiek mokyklose yra galimybės, su klase eina, o šiaip, kad ten šeimos turėtų informaciją tas pačias parodas ar dar kažką, tai to tikrai nėra, informacijos <...> mažai. Mažai galimybių, sakykime, dalyvauti kažkokiuose prieinamose veiklose su asistavimu, kad ten kažkas aiškintų, įvestų į kontekstus sudėtingesnius, tai to pas mus dar labai mažai yra. Matom, ką mūsų užsienyje partneriai daro, kokius nuostabių dalykų su tuo, tai pas mus dar to labai mažai.“ (Vln-EKSP-2)

Kaip įvardijo tyrimė dalyvavę ekspertai, kultūros paslaugos dažnai nėra prioritetizuojamos pačių užsieniečių, nes pirmiausia mąstoma apie bazinius poreikius – užimtumo, vaikų, sveikatos priežiūros klausimus, o su kultūra susiję dalykai lieka antrame plane. Vis tik akcentuojama, kad toks poreikis išlieka. Taigi siekiant užtikrinti visavertę integraciją svarbu, kad šis poreikis būtų patenkintas.

„Be abejo, visų pirma, tai yra baziniai poreikiai, gana suprantama, nes kai nėra darbo, nėra darželio, tai ir apie teatrą, biblioteką sunku galvoti. Bet yra tokių tikrai. Nuo šeimos priklauso. Galbūt, iš dalies, nuo to, koks jų gyvenimas buvo anksčiau, jų šalyje. Nes tie, kurie turi poreikį tokiems dalykams, tai tas poreikis ir čia išlieka.“ (Vln-EKSP-1)

Tyrimo dalyviai, kurie įvardijo, kad naudojami (ar naudojosi) kultūros paslaugomis, dažniausiai minėjo: a) viešuosius / visuomeninius (miesto) renginius; b) renginius, skirtus lietuvių kultūrai pažinti; c) muziejus. Rečiau buvo minimas lankymasis kino teatre ar bibliotekoje. Keletas tyrimo dalyvių įvardijo, kad lanko laisvalaikio užimtumo būrelius, tokius kaip piešimas ar (lietuvių liaudies) šokiai. Klaipėdos mieste pašnekovai minėjo ir NVO, teikiančios integracijos paslaugas, organizuojamus renginius.

„Atsiunčia trumpuosius pranešimus [SMS] apie renginius, kurie planuojami, skambinamės su Info centru, jeigu aš noriu dalyvauti ekskursijoje, jie užrašo. Ekskursijose ekskursijos vadovas rusiškai kalba. Ir susitikimai draugiški. Buvo išvažiavę į Palangą, buvo Kuršių Nerijoje, po Klaipėdą buvo ekskursija <...>.“ (Kl-3M)

„Čia centre mokytoja X labai įdomiai pasakojo ir supažindino, apie visokias šventes. Pastaruoju metu gaunu šiek tiek informacijos apie tradicijas, kultūrą, pradedu suvokti kas kaip.“ (Kl-4M)

Informacijos šaltiniai

Informaciją apie kultūrinius renginius tyrimo dalyviai paprastai gauna iš universiteto, NVO ar artimųjų arba pažįstamų, kurie yra lietuviai arba ilgiau Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai, gebantys suprasti lietuvių kalbą.

Paslaugų poreikis

Tyrimo dalyviai įvardijo keletą su kultūriniu gyvenimu susijusių aspektų, kurių pasigenda gyvendami Lietuvoje:

1. informacijos apie kultūrinius renginius lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams

Kaip atskleidžia tyrimas, viešai skelbiama informacija lietuvių kalba nekalbantiems asmenims yra ribota, o informacija apie kultūrinius renginius paprastai gaunama iš lietuvių kalbą mokančių pažįstamų rato:

„<...> kartais, kai nueinu į senamiestį, matau, kad kaba plakatas lietuvių kalba ir paprašau savo draugų man jį išversti ir sužinau, kad bus renginys.“ (Kl-6M)

„Pamačiau kažką panašaus į reklamą, <...> sustojau ir išžiūrėjęs pamačiau, kad informacija, manau, teatro ar panašiai, buvo užrašyta lietuviškai, tad paklausiau kažkieno: „Atsiprašau, kokia tai programa ir ar renginys anglų kalba?“ Jie pasakė: „Ne, tai lietuvių kalba.“ Aš, kaip anglų tautybės žmogus, noriu žinoti, kas tai per informacija, man įdomu pamatyti, kas vyksta aplink. Tačiau kartais sunku rasti kokią nors informaciją anglų kalba.“ (Kl-8M)

2. nemokamų pažintinių veiklų / ekskursijų

Integracijos programoje dalyvavę ne ES piliečiai pasigenda nemokamų pažintinių veiklų pasibaigus integracijos laikotarpiui. Klaipėdos mieste tokį poreikį išreiškė ir kitomis aplinkybėmis (dėl studijų ir šeimos susijungimo) atvykę užsieniečiai.

„Gal veiklų, kurių metu sužinočiau daugiau apie Lietuvą <...>, kas man patinka, tai, kai susitinku su žmonėmis, žinios apie šalį, judėjimas, galbūt kelionė <...>.“ (Kl-8M)

„Galėtų būti daugiau informacijos apie renginius, kurie mieste organizuojami. Supažindinti su tradicijomis, kultūra.“ (Kl-4M)

3. tarpkultūrinių renginių

Anksčiau informantės minėtas (nemokamų) pažintinių veiklų poreikis yra iš dalies susijęs su didesniu įsitraukimu į vietos bendruomenę ir jos pažinimu. Pastebima, kad **ypač prieglobsčio gavėjams** trūksta renginių, kuriuose galėtų susipažinti su toje pačioje savivaldybėje gyvenančiais lietuviais, tautinių mažumų atstovais ar kitais migrantais ir taip praplėsti turimą pažinčių ratą.

„<...> mes čia turėjome tai turėti [iniciatyvas, stiprinančias tarpkultūrinius santykius], nes man tai patinka, nes turiu tarptautinių draugų, bet pastebiu, kad to čia nėra. Norėčiau, kad būtų bandoma padaryti kažką kultūriško.“ (Kl-8M)

Tokių pastabų turėjo ir tyrime kalbinti ekspertai, kurie taip pat akcentuoja tarpkultūrinių renginių naudą ne tik į šalį atvykstantiems užsieniečiams, bet ir daugumos visuomenės nariams.

„Pabėgėliai turi būti artimesni, nes iš tiesų jie turi vienodų problemų, bet dėl to, kad jie nebendrauja, turiu omenyje, nėra renginių, kurie juos galėtų suburti tam, kad padarytų artimesniais, dėl to jie vienas kitą netiki, taip pat vienas kito bijo, nes vienas kitam nėra artimi.“ (Vln-EKSP-5)

„Manau, turėtų būti daugiau kultūros renginių, nes tai nebūtų tik svetingumas jiems [migrantams], tai nebūtų tik užsieniečiams, bet netgi lietuviams, nes tu laimi patirdamas, ką reiškia panirti į kultūrą joje negyvenant, tad gali nušluoti šį stereotipą atvydamas į šiuos renginius, tu bendrauji, tu kalbiesi, štai ką skaičiau apie tavo šalį, kaip, tavo nuomone, jai sekasi, tad tai turėtų palaikyti žmones labiau įsitraukusius.“ (Vln-EKSP-6)

2.5.7 Politinis ir pilietinis dalyvavimas

Dalyvavimas savivaldos rinkimuose

Nemažai tyrime dalyvavusių ne ES piliečių teigė, kad jiems įdomu tai, kas vyksta šalies ir (arba) savivaldybės politiniame gyvenime. Kiti teigė, kad domėtis politiniais įvykiais neturi laiko ir (arba) jiems trūksta informacijos, prieinamos ne lietuvių kalba.

„Susipažinau su meru, kai dalyvavau varžybose ir laimėjau du kartus, taigi galėjome susitikti su meru, jis pasirodė kaip geras vyriškis. Aš nelabai žinau apie politines partijas ar tai, kas iš tikrųjų vyksta, man niekada nebuvo taip svarbu.“ (Kl-7V)

Lietuvoje užsienio šalių piliečiai turi ribotas galimybes dalyvauti rinkimuose, tačiau teisė rinkti savivaldybės tarybos narius suteikta nuolatiniais šalies gyventojams; ji galioja ir užsieniečiams, turintiems leidimą nuolat gyventi²¹. Kaip atskleidžia tyrimas, nors informantams aktualu žinoti apie šalies ir miesto, kuriame gyvena, situaciją, savivaldos rinkimuose teigė dalyvavę tik keli tam teisę turintys tyrimo dalyviai.

„<...> jei turim eiti balsuoti, reikia reikia nueiti ir balsuoti. Yra tokia galimybė, tai kodėl ne.“ (Akm-4M)

„Nes vis tiek aš jau kaip sakyti, nu toks solidus Vilniaus bendruomenės narys. Tai visai buvo svarbu.“ (Vln-1M)

Viena pagrindinių priežasčių, kodėl ne ES piliečiai nedalyvauja savivaldos rinkimuose – **informacijos trūkumas**. Dalis tyrimo dalyvių nežinojo, kad tokią teisę turi, o kiti, nors yra apie tai girdėję, nežino, kaip rinkimuose galėtų dalyvauti praktiškai. Tokiomis patirtimis dalijosi ir Klaipėdos mieste apklausti informantai.

„Aš kažkodėl galvojau, kad neturiu teisės, todėl, kad aš ne Lietuvos pilietė.“ (Kl-3M)

²¹ Teisę rinkti savivaldybės tarybos narius turi nuolatiniai šios savivaldybės gyventojai (rinkėjai). Daugiau informacijos www.renkuosilietuva.lt/lt/rinkimai-lietuvoje/.

„Balsavau? Ne, nes nežinau, kaip tai veikia.“ (Kl-8M)

Nors tyrimo dalyviai paminėjo, kad rinkimuose nedalyvauja dėl vieno ar kelių priežasčių, jie taip pat akcentavo, kad tokios teisės turėjimas yra svarbus jų integracijos į visuomenę aspektas.

„Gera, viena vertus, kai pagalvoji, ką gali pakeisti vienas balsas? Tačiau, kita vertus, manau, kad tai tikrai padėtų pajusti, kad priklausai ir turi balsą. Taigi, tikrai manau, kad tai bus kažkas svarbaus. Nes bendravau su dauguma kandidatų, kurie siekė mero posto, ir manau, kad tai įdomu, bet nežinau, ar turėčiau balsuoti. Nežinau, turėčiau mąstyti, analizuoti ir būti aktyvesniu. Bet taip, aš manau, kad tai tikrai kažkas įdomaus.“ (Kl-10M)

Pilietinis dalyvavimas

Tyrimo dalyvių taip pat buvo teiraujamasi, ar jie turi patirties teikiant konsultacijas ir priimant sprendimus, susijusius su klausimais, aktualiais visiems savivaldybės gyventojams, seniūnaitijos arba (mokyklos, namo) bendruomenei. Per tyrimą tik Akmenės rajone ir **Klaipėdos mieste** gyvenantys informantai paminėjo jiems suteiktą galimybę teikti pasiūlymus savivaldos lygmeniu. Keletas šiose savivaldybėse gyvenančių informantų teigė, kad jiems yra tekę dalyvauti susitikimuose su miesto savivaldybės atstovais, tačiau tik Akmenės rajono savivaldybėje buvo paminėta, kad tokie susitikimai buvo dažni ir savivaldybės administracija yra atvira bendradarbiavimui su savivaldybėje gyvenančiais užsieniečiais. Tokių Akmenės rajono savivaldybės praktiką galima būtų įvardyti kaip gerą patirtį ir rekomenduoti įgyvendinti ir kitose savivaldybėse.

„Yra, kartais tokie klausimai arba apklausia kažkokioje anketoje ką ten reikia. <...> čia yra nedidelis miestelis, <...> jeigu kažkas nepatinka, galima pačiam susikalbėti su meru, čia yra tokie atviri žmonės, gali patys ateiti pasakyti, nieko aš čia nepasakysiu. <...> [T: Papasakokite plačiau apie anketą, kurią turėjote užpildyti] Buvo tokie variantai, kada mes tik atvykom į Naująją Akmenę gyventi ir buvo man pasiūsta anketa, tokie apklausimai: kaip jums medicina, kaip su jumis darželyje, kaip jums taip, <...> kodėl jūs čia atvykot, kas jums čia patinka <...>.“ (Akm-1M)

Kaip gerą patirtį aktyviai įtraukti užsienio šalių piliečius svarbiais miesto gyventojams klausimais taip pat galima paminėti ir projekto „Kaunas 2022“ komandos iniciatyvą, kurioje dalyvavo ir viena tyrimo informantė:

„Jie [„Kaunas 2022“] iš tiesų suformavo grupę, į kurią pakvietė Kauno užsieniečius dalyvauti diskusijose, kokio pobūdžio renginių norėtumėte, ar norėtumėte dalyvauti, tad aš buvau grupės dalis, nuėjome į keletą susitikimų, bet tada smogė COVID ir <...> viskas tarsi sustojo. Bet dabar jie turi neabejotinai daugiau angliško turinio nei prieš tai.“ (Kn-3M)

Kaip rodo tyrimo duomenys, į pilietines iniciatyvas yra labiau linkę įsitraukti studijuoti į šalį atvykę užsieniečiai, kurie aktyviai dalyvauja įvairiose universitetų ir miesto iniciatyvose, studentų ir jaunimo organizacijose ir yra aktyvūs akademinės bendruomenės nariai.

„Savo universitete aš inicijavau <...> komunikacijos kampaniją, tai buvo labdaros akcija, <...> mes raginame universiteto studentus <...> paaukoti drabužius, kurių jie nebeori, tiems, kurie turi mažiau. Taigi, mes pastatėme aukų dėžes visuose pagrindiniuose universitetų bendrabučiuose, o studentai galėjo paaukoti savo drabužius ir batus. Taigi, tai buvo labdaros akcija, kuria mes bandėme paskatinti studentus nusišypsoti tiems, kurie turi mažiau. Ir tai buvo labai sėkminga akcija, nes net ir man išėjus, kitaip tariant, net ir po to, kai išėjau iš universiteto tą semestrą ir per kitas Kalėdas buvo dar viena grupė, kuri ėmėsi to projekto. Mes buvome patys pirmieji, kurie įgyvendinome projektą.“ (Vln-4M)

Keli tyrime dalyvavę užsieniečiai ėmėsi iniciatyvų, kurios skatina geriau pažinti miestą, kuriame gyvena (pvz., „Kaunas free tour“²²), ir teikia paramą naujai į šalį atvykstantiems (ir šalyje gyvenantiems) užsieniečiams (pvz., pradėjo iniciatyvą „Live in LT“²³; teikia teisinės konsultacijas į Gegužės 1-osios profsąjungą besikreipiantiems nuo darbo išnaudojimo nukentėjusiems užsieniečiams; organizuoja paramą skurdžiau gyvenantiems studentams ir kt.). Pastebima, kad imtis šių iniciatyvų juos paskatino pačių išgyvenimai ir iššūkiai, su kuriais susidūrė gyvendami Lietuvoje, taip pat tam tikrų paslaugų trūkumas.

„Neseniai, vos prieš keletą mėnesių, aš ir mano kolega, kuris dirbo su užsieniečiais nuo praėjusių metų, pradėjome tai, kas dabar vadinasi „Live in LT“ ir tuo mes padedame bet kokiai į Lietuvą atvykusiai užsieniečių šeimai ar užsieniečiams <...> integruotis į miestą <...>.“ (Kn-7V)

Tyrime dalyvavę ne ES piliečiai akcentavo, kad įsitraukti į įvairias pilietines iniciatyvas ir aktyviau dalyvauti miesto gyvenime yra svarbu, kad jaustųsi to miesto dalimi ir galėtų siekti pokyčių, gerindami atvykstančių ir mieste gyvenančių užsieniečių integraciją. Kaip didžiausią tokio įsitraukimo problemą įvardija lietuvių kalbos barjerą ir pačios savivaldybės iniciatyvų trūkumą.

„Aš esu žmogus su aktyvaus gyvenimo požiūriu ir esu pasirengęs padėti bent jau išsakydamas savo atsiliepimą ir savo, kaip užsieniečio, nuomonę, kad galėčiau pagerinti gyvenimo kokybę ir paslaugas kitiems žmonėms ir sau pačiam. Taigi, jeigu tai susiję ir galiu kuo nors padėti ar padiskutuoti, manau, kad tai padarysiu.“ (Vln-6V)

Lietuvių kalbos barjeras, taip pat informacijos apie pilietinio dalyvavimo galimybes trūkumas ir nesulaukiamas palaikymas buvo įvardytos kaip dažniausios priežastys, **kodėl tyrimo dalyviai neįsitraukia į pilietinį šalies ir miesto gyvenimą**.

„Aš priklausau „Rotaract“, įkūriau ne pelno siekiančią organizaciją Lietuvoje ir mes esame KLAS, Klaipėdos apskritojo stalo, tarsi ir skėtinės jaunimo organizacijos, dalis. Ir jie organizuoja daugybę įdomių projektų kaip kad šis, „Pokalbis su savivaldybe“, kažkas panašaus. Ir viskas vyksta lietuvių kalba. Ir man viskas gerai, žinote, klausytis, bet neketinu pradėti kalbėtis su meru lietuvių kalba, na, nepatogumas. Žinoma, man nesvarbu, jei pasijusi nejaukiai, bet tai neprofesionalu ir galbūt tai transliuojama virtualiai, <...>. Ir nemanau, kad tokie dalykai, jei jie būtų atviresni, net šie susitikimai, kad turime dalyvauti šioje skėtinėje organizacijoje kaip ne pelno siekiančios organizacijos atstovai, mes vis tiek negalime pilnavertiškai dalyvauti, nes beveik 70 % mūsų narių yra kitų tautų atstovai, ir lietuviai yra per daug užsiėmę darbu. Tad tai, na, visą laiką susiduri su tokia situacija. Tad tu, tarytum, beveik esi dalimi, bet ne visai, žinote, tu vis tiek iki galo nepritampi.“ (Kl-10M)

Vienas tyrimo dalyvis taip pat paminėjo dėl Lietuvoje galiojančių įstatymų²⁴ **apribotas galimybes užsieniečiams dalyvauti politinių partijų veikloje**.

„Gal mano kaltė, kad aš nieko apie nieką nežinau. Bet jeigu žinotų, tai aš mielai sudalyvaučiau, aš mielai ką nors padaryčiau. Man labai sudėtinga, kai aš sėdžiu namuose ir nieko neveikiu, aš einu iš proto.“ (Kl-5M)

„Net jei noriu, negaliu prisijungti prie politinių partijų, nes esu užsienietis. Mane iš tiesų domina profesinės sąjungos. Tačiau nežinau, ar jie priima užsieniečius. Įstatymiškai. Bet turėčiau papildomai patikrinti.“ (Kn-6V)

²² Daugiau informacijos www.vilniuswithlocals.com/tours/kaunas-free.

²³ Daugiau informacijos www.facebook.com/liveinlt.

²⁴ Pagal Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymą, į politines partijas jungtis teisę turi tik Lietuvos Respublikos piliečiai (3 str.).

2.5.8 Diskriminacijos atvejai ir patirtys

Kaip jau aptarta ankstesnėse ataskaitos dalyse, tyrimo dalyviai įvardijo, kad yra susidūrę su nemaloniomis situacijomis ir netinkamu aptarnavimu dėl jų kilmės, religijos ar kitų bruožų. Ypač daug tokių atvejų pasitaiškė ieškant darbo ir gyvenamojo būsto, sveikatos priežiūros įstaigose, kiek rečiau vaikų švietimo institucijose. **Klaipėdos mieste** tyrimo dalyviai dalijosi patirtimis, kad sulaukia dėmesio ir reakcijų gatvėje ar kitose viešosiose erdvėse. Paprastai šios patirtys kyla dėl **ribotų lietuvių kalbos žinių** (plačiau žr. į sk. 2.5.1) ir **išvaizdos** (odos spalvos, dėvėjimo galvos apdangalus dėl religinių įsitikinimų, ir pan.).

„Tiesiog bendrai žmonės į mane žiūri, nes žino, kad gali matyti, jog fiziškai aš tarsi arabė. Arba visada, kai šneku su kuo nors ispaniškai, jie į mane žiūri.“ (Kl-6M)

„Tai nutiko praeitais metais. Vaikinas į mane žiūrėjo be jokios priežasties, ir tada jis pasakė, kad, žinote, tiesiog gatvėje: „Grįžk į savo šalį, iš kurios atvykai.“ Ačiū, trumpai. Priėmiau tai lengvai, nes turiu humoro jausmą.“ (Kl-7V)

„Kartais, galbūt esi autobuse, pavyzdžiui, esi autobuse ir kai kurie žmonės <...> jie į tave žiūri taip, tarsi mes kitokie. Galbūt taip, aš kitokia. Aš juodaodė ir galbūt jūs, na, nežinau, galbūt jie niekada prieš tai nematė. Tad kai kurie žmonės į tave žiūri, jie šalia tavęs nesės, žinote, kai kurie žmonės atsisėda šalia, jiems nerūpi. Kodėl kai kurie žmonės, jie į tave žiūri, tarytum kažkaip, kodėl kai kurie žmonės, tave pamatę, jie pabaksnoja savo draugą, tarytum „žiūrėk, žiūrėk, žiūrėk, žiūrėk“. Ir tu supranti, kad jie pabaksnoja tą draugą tam, jog jam pasakytų, kad tave mato. Tad aš tiesiog nusišypsau, man nesvarbu, aš tiesiog šypsau. Tad požiūriu, ne pasisakymais. Bet jie gali šnekėti, galbūt rusų kalba, aš nesuprantu, <...> bet, jei jie šneka lietuvių kalba ir tu supranti, jautiesi blogai. Tačiau manau, kad pozityvi pusė ta, kad, jei nesupranti, ką jie sako, tiesiog turi tai mėgti: „Gera, jokių problemų.“ (Kl-8M)

Tyrimo dalyvavę ekspertai ypač akcentavo neigiamas nuostatas musulmonų ir tamsesnės odos spalvos, žmonių atžvilgiu:

„Nu va taip kad grynai taip va gatvėje ar kažkaip kažką, tai ne. Bet čia buvo vienas atvejis mums nesenai, kad į tualetą nenorėjo leisti juodaodžio organizacijos vienoj. Pasakė, kad čia tokie nevaikščios.“ (Kl-EKSP-2)

Ekspertai taip pat pastebi gajas neigiamas nuostatas prieglobsčio gavėjų atžvilgiu.

„Deja, jei apie bendras nuostatas, tai jos dažniausiai būna neigiamos, tarkim, ta nuostata, kad pabėgėliai yra prilyginami tiesiog ekonominiams migrantams, kurie čia atvyko gyventi iš išmokų, nemokėti mokesčių ir dar socialinio būsto susirinkti iš lietuvių. Deja, šita nuostata dar yra tikrai gaji ir paplitus daug kur.“ (Vln-EKSP-1)

Tačiau vienareikšmiškai teigti, kad visi tyrimo dalyviai yra susidūrę su nemaloniomis ir diskriminacinėmis situacijomis, nebūtų teisinga. Dažniausiai, kad neturi tokios neigiamos patirties įvardijo Jonavos rajone, rečiau **Klaipėdos mieste** ir Vilniaus mieste kalbinti ne ES piliečiai. Tai galima sieti su aplinkybe, kad šiuose miestuose gyvena ir lankosi daugiau užsieniečių, tad miesto gyventojai yra labiau prie jų pripratę ir mažiau išskiria iš kitų bendruomenės narių. Reikėtų pastebėti, kad rusakalbiai informantai, gyvenantys Klaipėdos mieste, tokių neigiamų patirčių neturi.

„Klasėje rusiškoje mokykloje yra visokių tautybių vaikų ir šitų klausimų nekyla. Su vaikais, su vyro giminaičiais visą laiką vaikai tarpusavyje bendrauja. Tie vaikai nemoka rusiškai, bet visi bendrauja, <...>. Kur jis lankė sportą, vaikai ir lietuviai, ir rusai, niekada jokių konfliktų nebuvo. Jis pats važinėja visuomeniniu transportu ir į parduotuvę pats gali nueiti, niekada nebuvo jokių problemų.“ (Kl-1M)

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Susidūrę su diskriminacinėmis situacijomis ir nemaloniu elgesiu, dažniausiai tyrimo dalyviai nebuvo linkę kreiptis pagalbos.

„<...> per penkerius metus aš jau pripratau, jau nekreipiu dėmesio, imunitetas jau atsirado. Viskas priklauso nuo konkrečių atvejų, nuo konkrečių žmonių.“ (Šiaul-2V)

Taip pat nė vienas informantas nepaminėjo, kad dėl tokių atvejų kreipėsi į pirminės teisinės pagalbos specialistus. Tyrimas atskleidžia, kad dažnu atveju patys informantai negeba identifikuoti, kad susidūrė su netinkamu elgesiu, kuris turėtų būti netoleruotinas bet koku atveju.

„Ne. Nes čia labai seniai, žinokit, bet po to nieko, nėra problemos, žinokit. Nes prieš galima pasakyti pustrėčių metų, čia nebuvo daug užsieniečių, dabar jau čia žmonės priprato matyt jau, jau viskas gerai.“ (J-6V)

Kaip rodo tyrimo duomenys, tyrimo dalyviai net nėra susimąstę, kad galėtų kreiptis pagalbos, susidūrę su tokiomis atvejais, ypač kai tai susiję su paslaugų gavimu sveikatos priežiūroje, migracijos skyriuose ar kitose valstybinėse institucijose. Daugeliu atvejų tai susiję ir su informacijos, kur galėtų kreiptis, stoka, taip pat kai kurie tyrimo dalyviai minėjo nepasitikėjimą, kad toks kreipimasis galėtų pakeisti situaciją.

„Ir ką aš pasakyčiau policijai, kad tie žmonės vadina mane prievartautoju ar panašiai? Ką jie padarytų?“ (Kn-7V)

„Maždaug 40 metų vyras, jis taip pat buvo girtas, <...> atėjo ir pradėjo fotografuoti mano dukrą ir žmoną. Pasakiau, prašau, baikite, bet jis nesustojo. Jis manęs nesiklausė ir toliau fotografavo, jis pasakė, kad turi teisę. Pasakiau, kad paskambinsiu policijai, bet jis nebijojo. Paskambinau policijai ir policija buvo labai atsipalaidavusi, ji greitai neatvyko. Laukėme dešimt minučių ir tada pasakėme, gerai, jei vėluosime, paramos galime nesulaukti. Skausminga buvo tai, kad žmonės aplink žiūrėjo, bet nepabandė jo sustabdyti, nei vienas.“ (Vln-10V)

Kalbintas migrantų bendruomenės atstovas (-ė) taip pat atkreipė dėmesį į dėl kalbos barjero ribotas policijos pareigūnų galimybes padėti užsieniečiams, susidūrusiems su diskriminacijos, neapykantos kalbos ar neapykantos nusikaltimų atvejais:

„<...> manau, gal policija galėtų būti ruošinama, pradedant nuo žemiausios instancijos, kur žmonės praneša apie atvejus. Savivaldybė taip pat turėtų užtikrinti [vertėją – aut. past.], [dabar – aut. past.] užsienietis praneša ir <...> turi sėdėti mažiausiai valandą iki tol, kol atvyks vertėjas. Nesuprantu, kodėl policija negalėtų turėti rengimo anglų kalba mokyklos tam, kad turėtų informaciją iš pirmų lūpų. Daug kartų mano studentai susidūrė su tokio pobūdžio problema, aš privalau eiti šiek tiek pavertėjauti jiems lietuvių kalba. Problema savivaldybėje nuolatinė, jau kurį laiką. Tai paaiškina, kodėl žmonės nenori eiti pranešti. Jei policija galės suteikti glaustos informacijos anglų kalba, procesas bus sklandesnis. Tad priežastis, dėl ko žmonės nenori pranešti, nes policija nešneka anglų kalba.“ (Vln-EKSP-6)

Kalbant apie visuomenės nuostatų kaitą, tyrimo dalyviai linkę įžvelgti iniciatyvų, kurios skatintų tarpkultūrinį pažinimą ir dialogą, poreikį ir svarbą (taip pat žr. sk. 2.5.6).

„Bet tada norėčiau bent jau gebėti, bent jau išmokti labiau suprasti vietos žmonės, jie taip pat turėtų išmokti, kaip priimti žmones tokius, kokie jie yra. Nepriklausomai nuo to, ar tu tamsiaodis, ar ne, nesi svetimas, <...> jie turėtų pamėginti suprasti, „gerai, jie tarptautiniai, jie iš užsienio“, bent jau pamėginti tai suprasti ir pabandyti priimti juos tokius, kokie jie yra.“ (Kl-8M)

„<...> [trūksta – aut. past.] kultūrinio irgi tam tikro supratimo kaip visuomenė mūsų funkcionuoja ir galbūt jaučia žmonės, kad lietuviams irgi trūksta supratimo apie kitas kultūras, gebėjimo priimti.“ (Vln-EKSP-2)

2.5.9 Socialiniai ryšiai Lietuvoje ir santykiai su vietos bendruomene

Tyrimas patvirtina socialinių ryšių svarbą ne ES piliečių integracijai. Dažniausiai tyrimo dalyviai minėjo, kad **socialinius ryšius užmezgė** a) darbovietėje; b) universitete; c) per religines bendruomenes. Taip pat užsiminė, kad pažįstamų susirado kaimynystėje, renginiuose, per vaikus (vaikų ugdymo įstaigose, žaidimų aikštelėse, įvairiuose vaikų užsiėmimuose ir pan.) ar tiesiog gatvėje.

Tyrimo dalyviai dažniausiai įvardijo, kad gyvendami Lietuvoje bendrauja tiek su Lietuvos Respublikos piliečiais, tiek su į Lietuvą atvykusiais užsieniečiais. Vis tik didesnė dalis informantų minėjo, kad yra labiau linkę palaikyti artimesnius ryšius su kitais migrantais – atvykusiais iš jų gimtosios šalies ar turinčiais panašios migracinės patirties. Svarbiu aspektu užmezgant ir palaikant socialinius ryšius tampa ir kalba.

„Daugiau rusakalbių. Mano vaiko auklėtoja lietuvė, ji tobulina rusų kalbą savo, o aš lietuviškai stengiuosi su ja kalbėti, tai yra abipusis.“ (Kl-1M)

Priežastys, kodėl tyrimo dalyviai yra linkę labiau palaikyti artimus ryšius su užsieniečiais, dažniausiai susijusios su kultūriniais skirtumais, kalbos barjeru ir daugumos visuomenės nuostatomis.

„Pavyzdžiui, aš kažkur einu, matosi, kad jiems viskas vienodai. Aš esu bendraujanti, aš galiu pasisveikinti, paskui pabendrauti, o šiaip visi turi savo reikalų. Visi pagalvoja, kad aš esu čigonė ir manęs vengia.“ (Kl-5M)

„Susiduriu su iššūkiais dėl to, kad lietuviai su manimi nekomunikuoja, jie tiesiog, na, „hi“, „labas“, „hi“, ir viskas. Tad daugiausiai susidraugavau su kitų tautybių žmonėmis, Indijos, Bangladešo. <...> Mano draugai – vienas iš Etiopijos, vienas iš Nigerijos, vienas iš Indijos, vienas iš Ganos, vienas iš Lietuvos, vienas iš Prancūzijos, vienas iš Ukrainos, Kazachstano, jų daug, aš tarptautiška.“ (Kl-8M)

Nors ryšius su vietos bendruomene kalbinti informantai teigė palaikantys rečiau, vis tik tyrimo dalyvių patirtys rodo, kad **vietos bendruomenės pagalba ir artimo ryšio palaikymas su ja yra labai svarbus sėkmingai integracijai**, ypač tais atvejais, kai migrantai atvyksta į šalį neturėdami jokių pažįstamų.

„<...> bendrabučio administratorė, kuri yra lietuvė, taip pat labai rūpestinga ir draugiška. Kai gulėjau ligoninėje, jai pranešiau, kad mano šeima <...> atvyksta manęs aplankyti. <...> Ji jai pasirūpino, davė papildomų pagalbų ir čiužinių. <...> Galiausiai, kai sužinojo, kad aš buvau ligoninėje, klausė, kodėl jai nepranešiau. Ligoninė netoli jos namų ir ji būtų bent užsukusi pasisveikinti, būtų aplankiusi mane. Ji jautėsi blogai, kad aš ligoninėje buvau viena taip ilgai ir niekam nepasakiau. Ką aš noriu pasakyti, kad taip pat sutikau lietuvių, kurie labai humaniški ir draugiški.“ (Vln-4M)

2.5.10 Moterų migrančių integracijos patirtys

Šiuolaikinės migracijos tyrimuose akcentuojama, kaip svarbu analizuojant migrantų integracijos patirtis įtraukti lyties aspektą ir remtis lyčiai jautriu požiūriu (angl. gender sensitive approach). „<...> lytis yra interpretuojama kaip pagrindinis organizacinis principas, kuris turi įtakos tai, kaip klostysis migracijos ir su ja susijusių procesų, tarp jų ir adaptacijos į priimančios šalies visuomenę, eiga.“ (Blažytė, 2017²⁵, pagal Grec ir Boyd, 1998). Tačiau lytis neveikia tik kaip atskira kategorija, tad analizuojant su migracija susijusius procesus svarbu taikyti sąveikinį požiūrį (angl. intersectionality). „<...> dėl lyties ir etniškumo socialinių kategorijų sąveikos ypač pažeidžiamoje padėtyje atsiduria moterys imigrantės. Jos, visų pirma, daug dažniau nei vyrai patiria atskirtį dėl tradicinių lyčių vaidmenų pasiskirstymo šeimoje, be to, susiduria su papildomais sunkumais, nes yra ne vietinės, o atvykėlės.“²⁶ Tokias įžvalgas patvirtina ir šio tyrimo duomenys.

Ankstesniuose skyriuose pristatant migrantų patirtis skirtingose integracijos srityse jau buvo užsiminta apie specifines moterų migrančių patirtis, pvz., derinant šeimos gyvenimą ir kalbos mokymąsi (žr. sk. 2.5.1), dalyvavimą darbo rinkoje (žr. sk. 2.5.2) ir ribotą prieinamumą prie sveikatos priežiūros paslaugų (žr. sk. 2.5.3). Moterys migrantės dažniau nei vyrai (kai kuriais atvejais tik moterys) įvardijo, kad:

1. **patiria (arba yra patyrusios) priklausomybę nuo sutuoktinio / partnerio** (ypač kai vyras yra Lietuvos Respublikos pilietis arba ilgiau gyvena Lietuvoje, geba susikalbėti lietuviškai) (taip pat žr. sk. 2.4):

„Sunku psichologiškai, visą gyvenimą save išlaikiau pati, esu pripratusi jaustis savarankiškai, o dabar psichologiškai sudėtinga. Ne spaudimas, bet toks diskomfortas.“ (Kl-4M)

„Vyro, [priklausoma – aut. past.] finansiškai. [T: Ir kaip jaučiautės dėl to?] Labai blogai. Visą laiką pati dirbdavau, aš nemėgstu prašyti. Ir dabar kartais būna, kad aš nepasakysiu, jis nesupranta. Ir būna, kad mama iš Armėnijos atsiunčia pinigų, nes ne visada kažką patogu sakyti. Aš esu įpratus visą laiką, kad pati už save atsakau. Jis toks žmogus, kad jam visą laiką blogai, visą laiką žyžia vyras dėl pinigų. Dabar turim šiokių tokių skolų, neužtenka pinigų, jis nespėja uždirbti, jis visą laiką apie tai kalba ir man labai nemalonu. Aš visą laiką galvoju, kad aš sėdžiu jam ant sprando ir todėl jam negerai. Man taip atrodo, nors kai aš jam taip pasakau, sako – „Ne“, bet jaučiu šitą, nesinori nuo ko nors priklausyti.“ (Kl-5M)

2. **susiduria su sunkumais derindamos šeimos gyvenimą ir darbą** (žr. sk. 2.5.2);

3. **patiria nemalonių situacijų dėl kultūrinių ir religinių skirtumų**

„Man tai nieko, nes va mano skarelė ir yra tik taip vat yra užsegta, bet <...> mergina, kai mesėjome kartu, tai pas ją pilnai yra uždengtas veidas skarele ir <...> ir mesėjome Kaune, o mums iš paskos močiutė kažkokia tai šaukė <...> „Nešdinkitės čia iš Lietuvos, teroristai“. <...> Nu nes čia turbūt, kad labai mažai žmonių, kurie taip nešiotų ir <...> toliau Europoje ir daugiau yra tokių žmonių ir jau niekas nekreipia dėmesio.“ (J-3M)

„Tai, na, kvailiausi dalykai, su kuriais, manau, susiduria bet kokia moteris Lietuvoje. Tarsi, o dieve, kvailiausias dalykas, kai čia atvykau, kas po velnių su tuo negerai, pastebėjote, kad vaikinai paspaudžia ranką vaikinams, bet nepaspaus rankos merginoms? <...> Ak, tai taip mane erzina. Ir iš pat pradžių dėl to jaučiausi tokia diskriminuojama. Ir aš būčiau kaip ir „Labas“, tiesiog ištiesčiau savo ranką ir būčiau tarsi „Aš egzistuoju“, žinote. Arba kai jie tavęs gal net nepastebėtų.“ (Kl-10M)

²⁵ Blažytė, G. (2017). Imigracija dėl šeimos susijungimo Lietuvoje: lytis ir etniškumas socialinės adaptacijos procese, KTU, LSTC ir VDU, Vilnius.

²⁶ Ten pat.

Paslaugų poreikis

Tyrimė dalyvavusios moterys įvardijo, kad mieste, kuriame gyvena, joms trūksta:

1. informacijos apie moterims teikiamas paslaugas

„Susiduriu su iššūkiais, kad čia nėra informacijos, tokios kaip, kur turėtum eiti, tokios kaip, kur gali pagimdyti vaiką <...>. Nes kartais man tikrai baisu čia gimdyti, kadangi galbūt nesuprasčiau, kaip elgtis tokioje situacijoje, kai gimdau.“ (Vln-9M)

2. informacijos apie moterų teises Lietuvoje ir moterų migrantų įtraukimo, priimant sprendimus, susijusius su moterų klausimais, mieste, kuriame gyvena

„Tikiu, kad galbūt tokių iniciatyvų turėtų būti daugiau, kaip kad <...> turėtų būti labiau į tai įsitraukę, na, diskutuojas ar, na, turime žinoti apie teises, kaip kad moteris arba miesto gyventoja.“ (Kn-4M)

„Gal tai bus labiau reikalinga, kai būsiu nėščia ir tada išėjusi į motinystės atostogas. Tiesiog švietimas apie tavo teises, tavo <...> motinystės atostogas, vienintelė priežastis, kodėl tai žinau, yra dėl draugų. Nežinočiau laikotarpio, galiu pasiimti vienerius ar dvejus metus, ar trejus metus, ir jie privalo išlaikyti mano vietą, bet privalau dirbti mažiausiai vienerius metus. Tarsi, tai nėra dalykai, apie kuriuos tiesiog žinai, tam, kad žinotum apie šiuos dalykus, turi klausti žmonių. Tad manau, kad tiesiog būti apsišvietusiam ir informuotam apie įvairius tau prieinamus dalykus.“ (Kl-10M)

3. specifinių paslaugų ir iniciatyvų, skirtų moterims migrantėms, auginančioms vaikus

Kalbintos tyrimo dalyvės paminėjo keletą **iniciatyvų, kurios skirtos moterims užsienietėms.**

„Mes iš tiesų turime <...> Facebook grupę mamoms, kurios norėtų pasidalinti kokia nors informacija <...>, kuri galėtų padėti kitoms šalia esančioms mamos arba, sakykime, tiesiog nori ką nors parduoti ar iškomunikuoti, ar pasikalbėti apie tam tikras temas ir problemas, kurios tave neramina. Sakykime, jūs tik ką persikėlėte į Vilnių ir ieškote draugų. Galite prisijungti prie grupės ir su dalimi mūsų pasišnekėti, suteikti informacijos. Sakykime, vienas pavyzdys būtų kažkas klausia dėl gimdymo ligoninių arba kažkas ieško angliškai šnekančio daktaro. Tad čia gali rasti tokios informacijos. Čia yra daugybė mamų, kurios nusiteikusios padėti ir suteikti informacijos.“ (Vln-2M)

Tyrimė dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Tyrimė dalyvavę ekspertai taip pat akcentavo, kad moterys migrantės dažniau susiduria su papildomais integracijos iššūkiais, nei užsieniečiai vyrai. Visų pirma, ekspertai buvo linkę įžvelgti, kad **moterų integraciją apsunkina tam tikros kultūrinės ir religinės normos**, kurių laikomasi šeimose:

„<...> šiaip yra iššūkis vaidmeninis, priklausomai nuo to, iš kurios šalies tu atvykai, iš kokios kultūros ir ten daug yra visokių dalykų, kai reikia save suvokti kitaip ir funkcionuoti kitaip. Moterims apskritai žymiai daugiau čia iššūkių, nei, pavyzdžiui, vyrams nes jų funkcionavimas realiai priklauso tikrai nuo darbinės veiklos. Tai jeigu jis turi darbinę veiklą, tai kaip ir jis funkcionuoja. Su moterimis yra sudėtingiau, nes dažniausiai jų funkcionavimas jų šalyse yra visiškai skirtingas nei mūsų ir tada ir savęs suvokimas, ir savo vaidmenų suvokimas, ir tada tų santykių šeimoje sudėliojimas taip, kad nekeltų konflikto, ir pačios savęs atradimas, čia daug tokių iššūkių tikrai.“ (J-EKSP-2)

„<...> yra tokios kur šeimos ta sistema tokia irgi, kad moterys labiau linkę namuose būti, rūpintis namais, vaikais, o vyrai keliautų dirbti. <...> moterims tikrai sunku eiti dirbti iš vis apie tai galvoti, man atrodo, kad tai yra tikrai tikrai didelis iššūkis.“ (Kn-EKSP-2)

Antra, **šeimose paprastai yra paplitęs tradicinis požiūris į lyčių vaidmenis**, kai vyras, o ne moteris yra atsakingas už šeimos finansinę gerovę, o moterys prisiima atsakomybę už vaikų priežiūrą. Neretai naujai į šalį atvykusios moterys migrantės neturi artimo socialinio rato, su kuriuo galėtų pasidalyti vaikų priežiūrą. Be to, kaip liudija ekspertų pasakojimai, dažnai šeimos neturi galimybių samdyti auklį ar vesti vaikus į privačius darželius. Tokios aplinkybės lemia, kad moterys migrantės lieka namuose, o tai turi neigiamų pasekmių jų integracijai.

„Kitas yra dalykas, kad labai dažnai iš tikrųjų tos atvykstančios šeimos yra su mažais vaikiukais. Tai vėl čia su visom situacijom pridėk, kad tu nebūtinai iš karto leisi į darželį, nes tiesiog nebus vietų, tai o kokie variantai? Tai tie žmonės tikrai neuždirba tiek, kad dar aukles pasisamdytų ir tada visi čia puikiai pultų dirbti. Tai moterų nedarbas iš tikrųjų, net jeigu ir vat taip įdarbinimo specialistės mūsų paprašyt statistikos, ji tikrai būtų, didelės tas nedarbas yra.“ (Vln-EKSP-3)

Pirmiau išvardytos aplinkybės lemia:

1. moterims migrantėms kyla daugiau iššūkių mokantis lietuvių kalbos:

„Sunku būna kai atvyksta su mažais vaikais, ypač dar iki darželio tie vaikučiai. Negali išeit į darbą, kad ir kokį, kur tu galėtum bendrauti, galėtum kalbą kažkiek lavintis. Sėdi su tuo vaikučiu, išėini į kiemą, natūraliai ten jeigu susirandi kompaniją, tai būna vėlgi tos pačios rusakalbės mamytės, ar ne. Vėlgi tu kalbiesi rusiškai, ta kalba nesivysto.“ (Kl-EKSP-2)

2. moterys migrantės dažniau patiria socialinę izoliaciją:

„Jeigu jos atvažiuoja pas vyrus, tai dažnai būna situacija ta, kad jos lieka vienos, nes vyrai išvažiuoja į užsienį dirbti. Ir tas vakuumas, kad atvykai čia su rožinėm svajonėm pas vyrą ir bac - tu viena. Ir integruotis vienai ištiesai būnanti. Ir visi iššūkiai, kad tu į parduotuvę eini viena, tu viską turi išsiaiškinti, esi viena, skambini vyrui, jisai niekuo tau negali padėti, tai yra sunku jau psichologiškai pati migracija. Čia buvo tėvai, giminės, draugai ir tu viena.“ (Kl-EKSP-2)

3. ribotas moterų galimybes integruotis į darbo rinką:

„<...> bandai ieškoti darbo, tu turi iškęsti visus tuos „Ką tu veikei du metus su tuo vaiku sėdėdama? Negalėjai kalbos išmokyti?“. Nu bet su tuo vaiku sėdinti, vėlgi tai nėra, kad sėdžiu ir nieko neveikiu. Tai tokie skaudūs momentai būna.“ (Kl-EKSP-2)

Moterų, atvykusių į Lietuvą dėl šeimos susijungimo aplinkybių, priklausomybę nuo sutuoktinių taip pat lemia ir šiuo metu šalyje galiojančios teisinės nuostatos²⁷. Moterys migrantės, bijodamos prarasti teisinį statusą Lietuvoje, taikstosi su **smurto artimoje aplinkoje atvejais**.

²⁷ Pagal įstatymą „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ leidimas gyventi šeimos susijungimo atveju užsieniečiui išduodamas tokiam pačiam laikotarpiui kaip ir užsieniečiui, pas kurį atvykstama gyventi, išskyrus atvejus, kai atvykstama pas nuolatinį leidimą gyventi turinčius užsieniečius ar sutuoktinius, kurie yra Lietuvos Respublikos piliečiai. Įstatymo 50 str. numato leidimo laikinai gyventi panaikinimo pagrindus, kurio 1 d. 5 p. sakoma, kad leidimas panaikinamas santuokos nutraukimo atveju. Tiek panaikinus laikinąjį leidimą gyventi (50 str. 2 d.), tiek nuolatinį leidimą gyventi (54 str. 3 d.) panaikinami leidimai gyventi šalyje ir šeimos nariams, gyvenantiems kartu su juo. Įstatymas nenumato jokių užsieniečio šeimos narių statusą apsaugančių įstatymo išimčių net ir smurto šeimoje atvejais.

„Arba jeigu atvyksta ir skyrybos. O jos dar neįsitvirtino. Dar kalbos nemoka, darbo neturi. Ir jeigu gražios skyrybos, yra vienas dalykas, o jeigu negražios ir grasinimai, kad tu eik tu į visas 4 puses, o vaikas liks su manim, tėvas pareiškia, ar ne. O ten pavyzdžiui, vėlgi įvairiai, jeigu gimtinėj sudeginti tiltai, nu viskas išparduota, visa kita, čia viskas persikelta. Ir tada jos bijo. Bijo, kad teismas nepaliks joms vaiko, nes jos neturi nei kur gyventi, nei kur dirbti, nieko. Arba būna atsinešusios vyresnį vaiką iš kitos santuokos ir tada pasako, kad tu su tuo vyresniu dink kur nori, o to mažiuko aš neatiduosiu. Ir tada jinai negali grįžti į tą šalį, nors ten laukia ir butai, ir darbai, ir pareigos geros, bet juk vaiko tai nepaliks. O čia jos yra niekas. Be kalbos, be darbo, be nieko.“ (Kl-EKSP-2)

„Jeigu mes kalbam apie musulmonus pabėgėlius, šiaip šita moterų smurto tema yra sudėtinga, bet kai dar prisideda tas islamo religijos visas dalykas būna labai sunku, net jeigu lietuves moteris kartais sunku būna įtikinti, kad, na, reikia kreiptis pagalbos ir kažką daryti, tai įtikinti musulmonę moterį yra turbūt daug, daug sunkiau. O na, be jos sutikimo, be jos noro kažką daryti, kreiptis pagalbos, nu, mes negalim išspręst problemos. Tai vat dėl to labai sunku. Nes vat yra labai didelė stigma butent dėl smurto, galbūt labiau stigma dėl kreipimosi pagalbos. Ir tai yra labai negerai ir, iš tikrųjų, mes nežinom kaip tai spręsti.“ (Vln-EKSP-1)

Tyrimė dalyvavę NVO atstovai taip pat patvirtina moterų migrančių patirtis, kad šios dažniau susiduria su **visuomenės nuostatomis**, kurios paprastai kyla dėl religinių skirtumų:

„Aš pati lydėjau kažkada į migraciją dėl leidimo gyventi pratęsimo ir moteriškai musulmonei tadžikei liepė nušviesti skarą forografuojantis ir jai tai buvo trauma, ji paskui verkė, ji buvo labai nepatenkinta, bet bijojo rašyti skundą, bijojo kažkur kreiptis, bandėm įkalbėti, bandėm patarti, bet nenorėjo.“ (Vln-EKSP-1)

„<...> moterys dažnai, kiek man <...> asmeniškai tekę girdėti, tai moterys, kurios vilki hidžabus, tai jos susiduria su labai daug atviros diskriminacijos, ksenofobija labai atvira, ten važiuoja troleibusuose, iš kaimynių, iš visur, net jau savivaldybėse. Tai man atrodo, kad jos dar ir atlaiko šitą dalį, spaudimą iš visuomenės.“ (Vln-EKSP-2)

Paslaugų poreikis

Kalbėdami apie **paslaugų moterims migrantėms poreikį**, ekspertai buvo linkę išskirti keletą aspektų. Visų pirma, svarbu moteris **šviesti apie jų galimybes Lietuvoje ir leisti joms užsiimti įvairiomis veiklomis** bei taip skatinti jų lietuvių kalbos žinių ugdymą, socialinių ryšių plėtrą ir integravimą į visuomenę apskritai.

„Mes esam pastebėję ypač su arabakalbėmis moterimis, kad kai su jomis pabendrauji, randi kontaktą, kokios jos „fainos“ yra. Jos ir tokio moteriškumo daug turi ir tikrai yra ką su jomis kalbėti, tikrai ne tik apie vaikus ir ten kažką, bet ir yra tokios kaip moteriškos dvasios, tarkim jei aš dabar ateinu dirbti kaip moteris ir bus ten mano kolega, tai ten gal visai minimaliai bus bendraujama. Yra tų dalykų. Būna, kad mes jas kviečiam į renginius, tai tas būna sudėtingiau, atrodo labiau nori, na mes taip labiau matom, kad geriau pas juos ateik į namus. Per pilietinį [pažinimą – aut. past.] mes irgi sakom, kad Lietuvoje tarkim per laisvalaikį, lietuviai labiau linkę eiti į teatrą, kultūrinius renginius, į gamtą važiuoti, sportuoti, dar kažką, tikrai tai yra, o pas juos tas būvimas namuose, šeimoje. Aš galvoju, kad moterims tikrai sunku eiti dirbti iš vis apie tai galvoti, man atrodo, kad tai yra tikrai tikrai didelis iššūkis.“ (Kn-EKSP-2)

Antra, įvardijama, kad moterims trūksta **specifinių, prie individualių moterų gebėjimų pritaikytų persikvalifikavimo kursų** (pritaikytų moterims, kurios neturi jokios profesinės kvalifikacijos ir negeba susikalbėti lietuviškai):

„Jau vien ta moteris, kur sakiau, turėjo eiti dirbti, ji jau vien higienos kursus turėjo praeiti, tai dukra ėjo ir jai vertė. Aš kalbu apie tą baisic'ą, tarsi atrodo kažkokį tai paruošimą tiems kursams, arba jei tai būtų kažkokie kitokie kursai, ar tiesiog tada, dirbti su kalba labai stipriai pradžioj, kad galėtų eiti į tuos kursus. Gaunasi, kad tie kursai yra nuo jų tokiame aukštesniame lygį. <...> jos [moterys migrantės – aut.past.] tikrai turi įvairių gebėjimų, bet mūsų ta darbo rinka tiesiog suvalgo, tu tiesiog jau turi ateiti aukštąjį baigęs ar dvyliką baigęs ir visus dokumentus, ir kvalifikacijas turėti, visokie kursai. Pas mus tiesiog taip yra ir gaunasi žmogui tada sunku. O dėl kursų moterims, tai ir mes dabar galvojame daugiau dirbti su moterų užimtumo planavimu. Įsivertinti ko reikia ir kas tai galėtų suteikti. Pavyzdžiui, jei lietuvių kalba, tai savanoriai, o gal kažkokia tai praktika, gal kokioje siuvelykoj priimtų nemokamai, panašiai ar kažką.“ (Kn-EKSP-2)

„Paslaugos konkrečiai, kurių joms konkrečiai reikėtų, daugiau pastebėjome, kad moterys prašo va tų kursų kažkokių profesinių. Ar iš užimtumo tarnybos, jos nori išmokyti kažkokio amato, gauti kažkokį atestatą, ką galbūt vyrai jau turi, tos patirties. Ją atsiveža iš savo šalių, tai moterims šitas dažnai būna aktualu.“ (Vln-EKSP-1)

Trečia, pastebimas **paslaugų, kurios padėtų dirbančioms moterims derinti šeimos gyvenimą ir darbą, poreikis**.

„Reikėtų vaikų priežiūros kažkokių paslaugų, kadangi, nenoriu sakyti, kad vaikai yra pagrindinė kliūtis, bet neturėjimas kur padėti vaikų dienos metu būna tikrai dažnai didelė kliūtis moterų integracijai, nes jeigu darželio nėra, darželyje eilė, kol kas vaikų nepriima, arba, pavyzdžiui, mokyklinukai vaikai vasaros metu, ta moteris yra tiesiog. Ji neturi jokių galimybių, ji negali išeiti, net jei, tarkim, labai nori mokytis lietuvių kalbos, nori įsiliesti į darbo rinką, nori išmokyti kokį nors amatą, nori eiti dirbti, tiesiog neturi galimybių, nes neturi kur padėti vaikų, o vaikų, dažniausiai, būna ne vienas. Tai va čia yra tikrai didelė kliūtis, kuri sulėtina ir apsunkina jų integracijos procesą.“ (Vln-EKSP-1)

2.6 Gyvenimo savivaldybėje vertinimas ir (ateities) perspektyvos

Dauguma tyrimo dalyvių teigė esantys patenkinti gyvenimu mieste, kuriame gyvena. Dažniausiai informantai išskyrė, kad tokių savijautą lemia saugumo ir ramybės jausmas, vietinių žmonių geranoriškumas ir gamta / ekologiškumas, rečiau buvo minimas reikiamų paslaugų prieinamumas ir jų kokybė. Neigiamas vertinimas dažniausiai buvo susijęs su juntama socialine atskirtimi.

„Bet tada norėčiau bent jau gebėti, bent jau išmokti labiau suprasti vietos žmonės, jie taip pat turėtų išmokti, kaip priimti žmones tokius, kokie jie yra. Nepriklausomai nuo to, ar tu tamsiaodis, ar ne, nesi svetimas, <...> jie turėtų pamėginti suprasti, „gerai, jie tarptautiniai, jie iš užsienio“, bent jau pamėginti tai suprasti ir pabandyti priimti juos tokius, kokie jie yra.“ (Kl-8M)

Tyrimo dalyviai akcentavo gyvenimo didesniame mieste privalumus, susijusius su geresnėmis profesinėmis perspektyvomis, didesne tikimybe, kad bus lengviau susikalbėti rusų ir (arba) anglų kalbomis, taip pat didesniu laisvalaikio užsiėmimų pasirinkimu. O vardydami gyvenimo mažesniame mieste privalumus tyrimo dalyviai pažymėjo nedideles nuomos kainas ir patogią infrastruktūrą vaikams auginti (taip pat žr. sk. 2.3).

2.6.1 Gautų paslaugų vertinimas: galimybės ir trūkumai

Tyrimo dalyvių buvo klausama, **kaip vertina institucijų (valstybinių, savivaldybei pavaldžių, NVO ir kt.), kurių paslaugomis naudojosi, darbą.**

Valstybinės institucijos ir savivaldybei pavaldžios institucijos

Tyrimo dalyviams buvo sunku įvertinti savivaldybės pavaldžių institucijų darbą, nes dauguma jų paslaugomis nesinaudojo (arba negalėjo to įvardyti, nes nežinojo). Kalbant apie valstybines institucijas, ne ES piliečiai dažniausiai išskyrė, kad naudojosi Migracijos ir Užimtumo skyrių, veikiančių savivaldybėse, teikiamomis paslaugomis. Rečiau buvo minimos „Sodros“ ir Valstybinės mokesčių inspekcijos teikiamos paslaugos. **Užimtumo skyrių** specialistų suteiktų paslaugų vertinimas plačiau aprašytas ankstesnėje ataskaitos dalyje (žr. sk. 2.5.2), o šioje dalyje plačiau aptariamas **Migracijos skyrių** darbo vertinimas iš kalbintų ne ES piliečių perspektyvos. Kalbėti apie šios institucijos darbą ir jų paslaugų kokybę yra itin svarbu, nes su jos paslaugomis susiduria kiekvienas į šalį atvykęs ir trumpesniam ar ilgesniam laikui apsistoti nusprendęs užsieniečiai.

Kalbėdami apie Migracijos skyrių teikiamas paslaugas, ne ES piliečiai išskyrė keletą probleminių aspektų:

1. informacijos lietuvių kalba nekalbančiam užsieniečiui trūkumą

Keletas tyrimo dalyvių akcentavo, kad, nors į šalį atvyksta nemažai rusakalbių imigrantų iš Baltarusijos, Rusijos Federacijos ir Ukrainos, Migracijos departamento interneto svetainėje informacija prieinama tik lietuvių ir anglų kalbomis. Informantai taip pat pažymėjo, kad ne visi Migracijos skyriuose dirbantys darbuotojai geba aptarnauti užsieniečius kita nei lietuvių kalba.

„Sunkiausias etapas, su kuriuo susidūriau, buvo Migracijos centras. Nenoriu prastai apie juos atsilipti, bet, o dieve, kartą iš ten išėjau verkdamas, tai buvo taip blogai, o aš paprastai neverkiu. Žinote, tai blogiausia dalis. <...> mano draugė, kuri viską man darė, ji gavo visą informaciją apie tai, ko man reikia, ir aš susirinkau visus tuos dokumentus. Ir vieną dieną ten nuėjau gal 14 ar 15 valandų. Ir, galvojau, palauksiu, bus mano eilė, pasiėmiau numerį, ir viskas bus gerai. Laukiau iki 16.45 val. ir ten nieko nebuvo. Ir užėjau vidun, o jie sako: „Atsiprašome, mes baigėme, mes baigėme su darbais.“ Ir aš, na: „Ką turite omenyje, kad baigėte su darbais? Dar penkios minutės iki penktos, jums liko penkios minutės.“ Ir tada aš kaip ir: „Gal anglų kalba?“ Ir jie buvo tarytum: „Ne, jūs Lietuvoje, turėtumėte šnekėti lietuviškai.“ Ir visą laiką jie su manimi šnekėjo tarytum piktai piktai, tarsi kitu lygiu. Ir jie buvo tokie šiurkštūs, jie buvo tarsi: „Mes neaptarnaujame.“ Aš pasakiau: „Laukiu tris valandas. Sėdžiu ant kėdės ir laikiu tam, kad gautčiau šią informaciją.“ Nieko, pasakė jie: „Mes jūsų neaptarnausime, mūsų darbo valandos baigėsi ir jūs nešnekate lietuviškai, sugrįžkite su vertėju, tada suteiksime jums tai, ko norite.“ <...>. Ir jie yra pirmose gretose, Lietuvos atstovai, kuriuos pirmuosius sutinkame. Tai yra didžiausia problema. Visada yra išimčių bei malonių žmonių ir visa tai, bet taip, tai buvo.“ (K1-10M)

2. Migracijos skyriuose dirbančių darbuotojų nekompetencijų aptarnauti užsienio šalių piliečius

„<...> tada jie [pabėgėliai] čia atvyksta, jie nesupranta kokio nors klausimo ir šie pareigūnai nebando jiems paaiškinti, bet vėl ir vėl kartoja tą patį klausimą ir pradeda šaukti. Aš sakau, prašau, perfrazuokite savo klausimą, nes verčiu viską, ką sakote. Neturėčiau toliau to eiti, bet vis tiek, aš turėčiau tiesiog verst, bet tada aš matau, kad ji tris kartus kartoja tą patį klausimą ir žmogus nesupranta, nes klausimas sukonstruotas labai sudėtingu akademinio būdu ir žmogus nesupranta. Aš suprantu, bet žmogus nesupranta. Ji šaukė ir šaukė, jūs neatsakėte į mano klausimą. Tai buvo labai šiurkštu. Ir tai tik vienas pavyzdys.“ (V1n-10V)

Per tyrimą informantai taip pat iškėlė klausimą, kodėl užsieniečiai aptarnaujami tik didžiuosiuose miestuose įkurtuose Migracijos skyriuose.²⁸ Pavyzdžiui, Jonavos rajone ir Akmenės rajone, kur gyvena nemažai užsienio šalių piliečių, tokios paslaugos jiems neteikiamos, tad užsieniečiai dėl migracijos paslaugų turi vykti į Kauną ir Telšius.

Tyrimo dalyviai, susidūrę su valstybinių ir savivaldybei pavaldžių institucijų darbų, atkreipė dėmesį, kad **klientus aptarnaujantys darbuotojai turėtų būti atviresni ir pakantesni į juos besikreipiantiems užsieniečiams**, svarbu kelti šių darbuotojų tarpkultūrinės kompetencijas.

„Bet, manau, valstybinėse institucijose svarbu populiarinti atvirumo, draugiškumo žmonėms, kurie su tuo susiduria, idėją, <...> užsieniečiai paprastai būna gerokai mažiau savimi pasitikintys žmonės, ypač tie, kurie atvyksta pirmą kartą. Pavyzdžiui, patyriau situaciją seniūnijoje, žinote, tai nemaloni situacija, tai tikrai yra erdvė tobulinimui. <...> Manau, tai kyla iš aukščiausio lygio pareigūnų ir institucijų, jie turėtų suprasti, kaip padėti ir būti atviri užsieniečiams, bet kokiems užsieniečiams, jiems padėti, bet jų nestebėti ar verst, jų jaustis taip, tarsi jie būtų kalti, kai jie nėra. Tad tiesiog lengvumo, atvirumo procesams idėjos populiarinimas. Manau, tai pirmiausia kyla iš idėjos, kaip organizacijoms suformuluoti viziją. Ir tad toje situacijoje darbdaviai gali elgtis šiek tiek atviriau ir maloniau.“ (V1n-6V)

NVO, teikiančios integracijos paslaugas

NVO teikiamas paslaugas informantai dažniausiai buvo linkę vertinti teigiamai, neretai įvardydami kaip vieną pagrindinių, ypač gyvenimo Lietuvoje pradžioje, pagalbos šaltinių:

²⁸ Tyrimo įgyvendinimo metu Migracijos skyriai užsieniečius aptarnavo Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Šiaulių, Telšių ir Klaipėdos miestuose. Daugiau informacijos <https://migracija.lrv.lt/lt/asmenu-aptarnavimas>.

„Jei žmogus vienas atvažiuoja čia gyventi, tai turi būti labai stipri asmenybė, kad vis tiek bus iššūkių, problemų. Jei žmogus vienas atvažiuoja, labai svarbu, kad yra toks centras, kuriame galima registruotis ir sulaukti pagalbos. Labai sudėtinga pačioje pradžioje, kai viskas yra svetima ir kalba, ir užrašai nesuprantami, labai gerai, kad galima surasti tokių informaciją.“ (Kl-4M)

Kalbėdami apie tai, ką būtų galima tobulinti NVO darbe, tyrimo dalyviai minėjo, kad kai kurios jų paslaugos yra labiau pritaikytos iš postsovietinių šalių atvykstantiems migrantams, tad ne rusakalbiai užsieniečiai susiduria su tam tikrais nepatogumais. Tyrimo dalyviai taip pat dalijosi patirtimi, kad yra susidūrę su nekokybiškomis vertimo paslaugomis ir NVO organizuojamų lietuvių kalbos kursų neefektyvumu, pasitaikė atvejų, kai nemaloniai elgėsi darbuotojai. Tačiau reikėtų pastebėti, kad tokios neigiamos patirtys pavienės ir ne visada tiesiogiai susijusios su tiesioginiu NVO darbu bei jų teikiamomis paslaugomis.

„X [NVO – aut. past.] skirtas žmonėms, kurie yra ne ES piliečiai, ir jis teikia daugybę nemokamų paslaugų <...>. Bet tai [paslaugas teikia – aut. past.], jei ne lietuviškai, tai rusiškai. Bet aš nesu iš posovietinės šalies, todėl nežinau rusiškai. Tad anglų kalba taip pat yra tam tikra problema. Jie bando pagelbėti taip gerai, kaip gali, bet rezultatai tiesiog nepasireiškia. Intencija yra, bet rezultatai nelabai.“ (Kl-9V)

2.6.2 Paslaugų savivaldybėje trūkumas ir poreikis

Tyrimo dalyvių buvo teiraujamasi, **kokių paslaugų jie pasigenda** mieste, kuriame gyvena. Dažniausiai informantų poreikiai buvo susiję su: a) informacijos apie paslaugas ir konsultavimo paslaugų trūkumu; b) paslaugų pritaikymu lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams; c) lietuvių kalbos kursais (žr. sk. 2.5.1); d) paslaugas teikiančių specialistų kompetencijų stoka; e) bendruomeninių iniciatyvų trūkumu.

Informacijos apie paslaugas ir konsultavimo paslaugų trūkumą minėjo visų, išskyrus Akmenės rajoną, savivaldybių gyventojai. Šių paslaugų trūkumas taip pat susijęs ir su kitu informantų įvardytu poreikiu – paslaugų pritaikymu lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams.

„Kai pradėjau čia [NVO – aut. past.] lankytis, gavau daug informacijos apie viską – ir apie miestą, ir apie tradicijas, apie viską visais klausimais. Iki šiol 10 metų sėdėjau namuose ir labai trūko informacijos.“ (Kl-4M)

Šiaulių mieste kalbinti tyrimo dalyviai įvardijo, kad mieste trūksta vietos, kur būtų galima tiesiogiai kreiptis ir gauti informacijos apie paslaugų prieinamumą. Panašų lūkestį išreiškė ir keli tyrimo dalyviai iš **Klaipėdos miesto** ir Vilniaus miesto. Šių miestų gyventojai taip pat pabrėžė, kad nėra pakankamai informacijos apie tam tikras paslaugas lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams. Akcentuojamas informacijos rusų ir anglų kalbomis prieinamumas.

„Kad būtų informacijos ar kad būtų kokia nors organizacija, kad imigrantai galėtų eiti ir informacijos gauti. Nes visi skirtingai kalba, net migracijoje skirtingi žmonės kalba skirtingus dalykus ir nieko neina suprasti. Ir vienam skambini taip sako, o kitas – dar kitaip kalba. O aš vieną kartą paklausiau, ar jūs tyčiojate iš manęs? <...> Kad žinotų, kokias teises turi imigrantai, kur gali kreiptis <...>, pavyzdžiui, aš nežinau, ar aš galėjau kažkur kreiptis ir kažkokią pagalbą gauti.“ (Kl-5M)

„<...> tai yra kai kas, ko norėčiau, kad būtų daugiau angliškai šnekančių konsultantų, žinote, valstybiniuose centruose, kurie turi draudimą ne ES piliečiams Lietuvoje, ko, atrodo, čia nėra. Tas pats galioja ir psichologui.“ (Kl-9V)

Jonavos rajone, kaip ir Akmenės rajone bei Šiaulių mieste, tyrimo dalyviai itin pasigenda (nemokamų) lietuvių kalbos kursų (taip pat žr. sk. 2.5.1). Šiose savivaldybėse kalbinti informantai dažniau išreiškė bendruomeninių iniciatyvų, kuriose būtų galima susipažinti su lietuvių kultūra ir daugiau pabendrauti su vietos bendruomene, trūkumą (taip pat žr. sk. 2.5.6). Vis tik reikėtų paminėti, kad tokių iniciatyvų pasigendama ir kitose savivaldybėse.

Tyrime dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Tyrime dalyvavę ekspertai, kaip ir ne ES piliečiai, įvardijo, kad labiausiai užsieniečiams trūksta informavimo ir tarpininkavimo paslaugų bei (nemokamų) lietuvių kalbos kursų. Taip pat ekspertai buvo linkę akcentuoti paslaugas, skirtas moterims migrantėms (plačiau žr. sk. 2.5.10). Be šių paslaugų taip pat buvo paminėtas kultūrinių / edukacinių veiklų poreikis, švietimo paslaugų pritaikymas užsieniečių vaikams ir psichologinės pagalbos paslaugos.

Klaipėdos mieste kalbinti ekspertai ypač akcentavo informavimo ir tarpininkavimo paslaugų užsieniečiams ir jų šeimų nariams trūkumą tiek jau mieste gyvenantiems, tiek į jį atvykti gyventi planuojantiems užsieniečiams:

„<...> pritaikymas, užsienio kalbomis informacijos pateikimas ir pačios tos informacijos sklaida, kad juos pasiektų ta informacija, ką jie čia gali gauti, galbūt ir apie socialinę dalį, ta prasme, socialinės integracijos, ne tik sveikata, bet ir socialinė pusė, sakykim, kad jiems būtų suteikta bent jau informacija, kuom jie gali pasinaudoti. Plius, suteikti informaciją, kad čia ir jų šeimos nariai turi galimybę ir mokytis, ir vaikai turi galimybę mokytis, jeigu sugalvotų persikelti čia gyventi, ir socialinės paslaugos, sąlygos yra įmanomos, jeigu jie čia registruotųsi kaip nuolatiniai gyventojai.“ (Kl-EKSP-1)

„Tiesiog tokių, kur mums kaip gyventojams net nekyla klausimų ir neatrodo, kad tai gali būt problema, nes telikas mirga, feisbukas mirga. O jiems tai nemirga, jiems tai neaišku. Tiesiog informacija.“ (Kl-EKSP-2)

Kaip pastebi vienas (-a) ekspertas (-ė), svarbu apie teikiamas paslaugas informaciją paskleisti kuo plačiau, kad pasiektų įvairias migrantų grupes:

„Sakyčiau, informacijos jokios nėra, bet tai čia būdinga gal Lietuvai tiesiog, kad mes nemokam nei save reklamuot, nei savo paslaugas viešinti. Sakau, kažkokios trūksta informavimo labai. <...> Nu, tokios, žodžiu, informacijos. Ir kadangi jinai keičiasi, tu negali ten nežinau... Kažkokį bukletą vieną sukurt dešimčiai metų ir jį ten kopijuoti. Viskas keičiasi, vis atnaujinti taip.“ (Kl-EKSP-2)

Kitų (-s) kalbinto (-s) eksperto (-ės) nuomone, viena iš galimybių galėtų būti informacinių paketų naujai į Klaipėdos miestą gyventi atvykstantiems tiek LR, tiek užsienio šalių piliečiams pateikimas skirtingomis kalbomis.

„<...> norim prisitraukti tam tikros specialybės žmonių į Klaipėdą, mes matome didžiausią poreikį, ir aš jiems turiu sukomplektuoti tą motyvacinį paketą, kad jie norėtų pas mus atsikraustyti, ar ne, ir bus tiek lietuviams tiek užsieniečiams pritaikyta ir tas toksai vadinamas Welcome Package, tai žinoma visa informacija, nesvarbu, ar tu esi užsienietis, ar lietuvis, tu vis tiek, jeigu atsikraustysi į naują miestą, tau yra reikalinga informacija apie viską ar ne, ir jeigu ypač tu atsikraustai su antrąja puse arba vaikais, tai tau yra reikalinga visa informacija ir apie mokyklas, ir apie darželius ir, sakykim, kur, sakykim, ta antra pusė gali darbą susirasti, ar jeigu jie nenori dirbti ir turi kažkokių pomėgių, kaip įsiliesti į visą bendruomenę miesto, tai realiai ta informacija, jinai yra visiems reikalinga vienoda <...>.“ (Kl-EKSP-5)

Kaip pasiūlymas taip pat buvo iškeltas reikiamos informacijos skelbimas per radiją rusų kalba.

„<...> gerai būtų, jeigu būtų ar radijo laida, ar televizijos kanalas tiems, kas atvyksta, kad tuo metu būtų ir tie-sioginis eteris, kad, pavyzdžiui, galbūt kartą į savaitę, kad toje laidoje būtų kalbama atvykstantiems aktualiais klausimais, ten galbūt būtų ir informacija skelbiama <...>.“ (Kl-EKSP-7)

Kaip viena iš galimybių, sprendžianti tokios paslaugos trūkumą, galėtų būti paslaugų teikimas vieno langelio principu ir bendros informacijos paruošimas apie migrantų teises bei pareigas šalyje, pagrindines institucijas, teikiančias paslaugas, ir pan. visiems naujai į šalį ar miestą atvykstantiems užsieniečiams:

„<...> nu kažkokia rožinė vizija, kad būtų kažkoks vienas langelis, kad ir, nežinau, ar tiesiog sieną kertant duotų jiems informacinį lapelį, kur yra ta bendra informacija, kad va čia jums suteiks, yra ta socialinė sistema, yra apie sveikatos sistemą, švietimo sistemą, visi tie mokesčių klausimai, prasideda tos deklaracijos, vėl jiems neaišku, ar reikia deklaruot, ar nereikia, dar ten kažką.“ (Kl-EKSP-2)

„Pirmiausia tai atvykstantiems turėtų būti teikiama informacija. Kalbant apie Klaipėdą, kad informuotų, jog yra toks Tautinių mažumų centras. <...> susiejant Ukrainos ir Baltarusijos įvykius, būtų gerai įsteigti tokią struktūrą, informacinį centrą ar punktą, į kurį galėtų visi kreiptis bet koku klausimu ir iš ten juos nukreiptų, kur reikia. Bedarbiai, naujai atvykstantys sprendžia klausimus individualiai, per pažįstamus, reikėtų bendros informacijos. Su tokiu nauju informaciniu konsultacijų centru būtų galima ir spręsti tuos klausimus, tais pačiais kalbos žinojimo kursais ir su įdarbinimo informacija, kad galėtų individualiai kreiptis kiekvienas su visų klausimų spektru.“ (Kl-EKSP-6)

2.6.3 Tyrimo dalyvių gyvenimo Lietuvoje ateities perspektyvos

Tyrimo dalyvių buvo klausama, **kokias ateities perspektyvas mato mieste** (ir bendrai Lietuvoje), kuriame gyvena. Dauguma informantų teigė, kad išvykti iš šalies neplanuoja, o dalis įvardijo, kad norėtų atsivežti ir likusius šeimos narius. Dažniausiai taip atsakę tyrimo dalyviai teigė esantys **patenkinti gyvenimu Lietuvoje** (turi darbą, namus ir pan.) ir **jaučiasi esantys visuomenės dalimi**. Kita priežastis, kodėl tyrimo dalyviai planuoja likti gyventi Lietuvoje, susijusi su **vaikais** (palankesnės sąlygos juos auginti, geresnės švietimo perspektyvos ir pan.).

„<...> aš vis tiek pagalvoju, kad aš realizuosiu savo vaikiškas svajones tapti pedagoge. Aš manau, kad jeigu ne mokykloje, tai darželyje aš mielai dirbsiu. O mano sūnūs, aš manau, kad Lietuvoje yra sūnaus perspektyvos, norisi jiems duoti gerą išsilavinimą, kad jie, nors jie turėtų mylimą, mėgstamą darbą. Mano vyras norėjo būti arba pilotu, lakūnu, arba jūreivių, ir jis tapo jūreivių, geru jūreivių. Jis labai atkaklus ir jam sekasi vadovauti, jam sekasi valdyti tuos garlaivius. Aš manau, kad ir mano vaikai susiras mėgstamą darbą, tai pati geriausia perspektyva, kuri iš širdies eina.“ (Kl-1M)

Priežastys, kodėl tyrimo dalyviai svarstytų (svarsto arba yra svarstę) išvykimą iš šalies / miesto, kuriame gyvena, dažniausiai yra susijusios su užimtumu ir finansinės gerovės siekiu.

„Mano planas gana silpnas, viskas priklauso nuo to, kur gausiu darbą, jei darbą gausiu čia. Aš nebūčiau prieš pasilikti ilgiau, jei ne, grįšiu atgal į savo šalį. Dėl to nepuoselėju jokių jausmų, tiesiog paprastas faktas.“ (Kl-7V)

3.

Ne ES piliečių integracijos galimybės savivaldybėje:

paslaugų, paslaugų infrastruktūros
ir miesto atvirumo vertinimas

Šioje ataskaitos dalyje, remiantis kokybinių ekspertinių interviu duomenimis, aptariamos ne ES piliečių integracijos galimybės Klaipėdos mieste.

3.1 Migracijos situacija savivaldybėje ir užsieniečių integracijos aktualumas

Kaip aptarta pirmoje ataskaitos dalyje, per pastaruosius penkerius metus užsieniečių, deklaravusių gyvenamąją vietą Klaipėdos mieste, skaičius išaugo daugiau nei trečdaliu. 2020 metų pradžioje užsienio šalių piliečiai, gyvenantys Klaipėdos mieste, sudarė 9 proc. visų šalyje gyvenančių užsieniečių. Pagal užsieniečių, deklaravusių gyvenamąją vietą mieste, skaičių, Klaipėdos miestas yra trečioje vietoje po Vilniaus ir Šiaulių.

Klaipėdos miesto geografinė padėtis suponuoja, kad miestą gyventi dažniausiai renkasi laivybos pramonėje išsilavinimą įgiję ir darbo patirtį turintys užsieniečiai. Tačiau kartu su jais neretai atvyksta ir jų antrosios pusės su vaikais. Mieste taip pat veikia LCC tarptautinis universitetas; jis pritraukia anglų kalba norinčius studijuoti užsienio šalių piliečius.

Pastebima, kad kaip ir kiti didieji Lietuvos miestai (Vilnius ir Kaunas), Klaipėdos miestas pirmiausia orientuojasi į aukštos kvalifikacijos ir didesnę pridėtinę vertę galinčius miestui duoti užsienio šalių piliečius ir jų šeimos narius.

„Manau, bet kuris miestas yra suinteresuotas, kad jis augtų gyventojų prasme. Tai daug ką pasako apie miestą, jeigu jis yra augantis ir ypatingai jeigu dar užsienio piliečių atvyksta savo noru, ypatingai, tai yra puikus ženklas miestui, kad jis tinkama linkme eina. Tai mes esame suinteresuoti, kad tie žmonės atvyktų ir liktų čia ir integruotųsi. „Klaipėda ID“, kaip jau minėjau, dirba su tais žmonėmis, kurie yra aukštesnio išsilavinimo ir inžinerinės krypties, kur bando pritraukti juos, kuria įvairias priemones, workation'us ir panašiai, kad jie čia atvyktų, leistų laiką ir galbūt užsiliktų.“ (Kl-EKSP-1)

Klaipėdos miesto savivaldybės atstovai buvo linkę akcentuoti, kad planuojant strategijas, kaip pritraukti daugiau naujų miesto gyventojų, orientuojamasi ne tik į užsieniečius, bet ir į Lietuvos Respublikos piliečius, prioritetą teikiant turintiesiems aukštesnę profesinę kvalifikaciją.

„Strategija yra į miestą pritraukti aukštos kvalifikacijos ne tik užsieniečius, lietuvius taip pat, bet apskritai aukštos kvalifikacijos žmones, nes ypatingai trūksta inžinerinių specialybių, turbūt čia visoje Lietuvoje pas mus aukšto išsilavinimo žmonių, tai tikslas yra pritraukti tuos.“ (Kl-EKSP-1)

„<...> visame pasaulyje yra matoma tendencija, kad norint pritraukti daugiau investuotojų pagrindinis dalykas, kuris jiems yra reikalingas, tai yra žmogus, tai yra talentai yra tie žmonės, kurie dirbs tose įmonėse, kurie atvažiuos ir, kadangi Klaipėda truputėlį kaip ir nukentėjo šioje sferoje aukštos kvalifikacijos talentų, todėl, kad <...> kaip ir visi iš kitų miestų išvažiuoja arba studijuoti, arba gyventi į sostinę arba į kitas šalis, tai mums yra ganėtinai sudėtinga, mes 2018 metais pasitvirtinom planą „mėlynąjį proveržį“, ir idėja yra tokia, kad nuo 2020 iki 2030 [metų – aut. past.] mes turime pabandyti prisitraukti apie 40 000 naujų gyventojų. Tai nėra apibrėžta, kad turi būti užsieniečiai ir mums reikalingi aukštos kvalifikacijos žmonės, ir ne visi tie 40 000 turi būti aukštos kvalifikacijos, bet mano darbas yra koncentruotis būtent į tokius.“ (Kl-EKSP-5)

Atsakydamas (-a) į klausimą apie kitų užsieniečių grupių pritraukimą į Klaipėdos miestą, kalbintas (-a) savivaldybės atstovas (-ė) sakė, kad tai yra neišnaudota sritis, kurioje įdirbio dar trūksta:

„Mes turime tokią „Klaipėdos ID“ <...>, jie orientuojasi į užsieniečių pritraukimą ir integraciją čia, bet jie orientuojasi į aukštesnio išsilavinimo darbuotojų pritraukimą, bet mes nekalbam apie pabėgėlius, apie kad ir mažas pajamas čia atvykusius gaunančius asmenis, tai jie į tai nėra orientuoti. Tai vat šitas klodas yra toks laisvas ir nepaimtas, ir su šitais žmonėmis neturime tokios strategijos.“ (Kl-EKSP-1)

Nors savivaldybės administracijos atstovas (-ė) paminėjo, kad miestas yra atviras ir stengiamasi, jog Klaipėdos miestą gyventi pasirinkę užsienio šalių piliečiai sėkmingai jame integruotųsi, atkreipiamas dėmesys, kad savivaldybei trūksta žinių apie mieste gyvenančius užsieniečius.

„Aš manau, kad labai svarbu integracija, nes mes labai daug turim tų migrantų. Ir palygint, koks Klaipėdos miestas, jau kiek likę tų tūkstančių, ir dar turėti minty, kiek jų užsienyje dirba. Realiai, tie, kas vaikšto gatvėse, nemaža dalis jų yra migrantai. Jeigu galvotume apie tai, kad Klaipėdoj yra uostas, kuriame daug migrantų dirba. Tie patys suvirintojai, laivų korpusų surinkėjai ir panašiai. Tai tą situaciją reikėtų matyti savivaldybei ir bent jau kažkokius žingsnelius dėti. Bent matyti ir pripažinti, kad jie yra. Nes dabar toks jausmas, kad... Tikrai bėda yra. Nu, ta prasme jokių, jokių. Net nueini į kažkokią instituciją ir ten jie amžinai nieko negirdėję, nežino. Atrodo, kad jų nėra, o realiai yra. Tai yra ateina žmonės ir daug metų pradirbę, ir verslus turi, ir viską, ir vėl sako, kad man Klaipėdoj niekas nieko negali atsakyti ir skambini į Vilnių. Dėl to, kad vis tiek kalbiesi lietuviškai, tu gali jau išpešti daugiau informacijos.“ (Kl-EKSP-2)

Aplinkybę, kad nėra pakankamai žinių apie mieste gyvenančius ne ES piliečius ir jų poreikius pripažįsta ir savivaldybės administracijos atstovas (-ė).

„<...> aš manau, kad pati savivaldybė, kaip tas administracinis aparatas, ir tie patys politikai, aš nesu įsitikinęs, kad yra pakankamai gerai susipažinę su esama situacija. Kiek su žmonėmis perkalbėjau ta tema, tai pagrinde ir vyrauja tas pasakymas „ar yra poreikis?“. O mes turim išsiaiškinti truputėlį, galų gale skaičius parodyti, kad mes turim tiek užsieniečių ir, c'mon, kažkaip faktas, kad jie nėra integruvęsi taip, kaip turi integruotis, negyvena pilnaverčio gyvenimo čia. Tai galbūt sugalvokim kažkokią priemonę, kad jie taptų realiais, nežinau, jeigu ne klaipėdiečiais, bent jau tokiais svečiais tikrais miesto.“ (Kl-EKSP-1)

Klaipėdos miesto valdžios strategija dėl užsieniečių integracijos ne tik yra stipriai orientuota į aukštos kvalifikacijos darbuotojus bei jų šeimų narius, bet ir išsiskiria iš kitų Lietuvos miestų tuo, kad **mieste taikomos kvotos prieglobsčio gavėjams**.

„<...> vienu metu turėjome nulinę kvotą, nes buvo kažkodėl politikams pasidarę neramu, kad čia tie 80 žmonių, tai čia 2006–2011 metais, Klaipėda turėjo kvotą, neleido naujų [prieglobsčio gavėjų – aut. past.], jie buvo įvažiuavę integracijoje, tai, kol jie buvo, tiems leido, bet naujų neleido, tai čia penkerius metus, dabar turim 20 [asmenų – aut. past.] kvotą, vėl iš socialinio darbo prizmės, man tai atrodo, kad tai yra neteisinga, tai yra žmogaus teisių apribojimai, aš jau nebijau net ir pasakyti, visokių tarptautinių dokumentų pažeidimai <...>.“ (Kl-EKSP-4)

Kaip atskleidžia tyrimo duomenys, toks savivaldybės sprendimas turėjo įtakos ir tikslinių paslaugų ne ES piliečiams pasiūlai. Šiuo metu integracijos paslaugas ne ES piliečiams teikia tik viena NVO, iki įgyvendinant priimtą sprendimą dėl kvotų paslaugas teikė ir Klaipėdos miesto socialinės paramos centras. Mieste aktyviai veikia ir tautinės bendrijos, kurias vienija Klaipėdos tautinių kultūrų centras. Kalbinti šio centro atstovai tikino, kad į institucijos veiklas taip pat gali įsitraukti ir naujai į miestą gyventi atvykę ne ES piliečiai.

Visi Klaipėdos mieste kalbinti ekspertai sutiko, kad integracijos klausimas yra svarbus Klaipėdos miestui, o užsieniečių atvykimas – miesto plėtrai ir augimui.

„<...> kiekvienas žmogus, <...> atvykdamas kažką atneša, aišku, gali atnešti kažko blogo, nes niekas nuo to neapsaugo ir visokių žmonių yra, bet vėlgi tai yra naujas protas, naujos idėjos, naujos galimybės. Galbūt tai kažkoks potencialus žmogus, kuris galbūt naują verslą užsuks, kuris bus didelis ir išgarsins tą pačią Klaipėdą, kad va visam pasauly to nėra, o čia va Klaipėdoj žmogus įkūrė, kuri kažką tokio gamina, ir čia jau Klaipėdai reklama <...>. Kaip sakant, negali žinoti. Arba vien tas, kad tiesiog ir gimstamumo situaciją gelbėja, mokyklų situaciją, darželių. Kaip vietiniai rusakaliai pergyvena, kad neužsidarytų mokyklos, darželiai. Prašau, atvažiuoja ir papildo. Tai vėlgi etatai išsaugomi pedagogų, <...>. Ir tas, kad tiesiog yra miestas pilnas įvairių žmonių, tai yra geriau vietiniams, kai tu turi galimybę bendrauti su įvairiom kultūrom, žmonėm pažinti.“ (Kl-EKSP-2)

„Klaipėda yra daugiatautis miestas, įvairios tautos, kurios čia gyvena, sudaro tokį kaip traukos centrą atvykstančiams, kurie jau gali rasti palaikymą ir kultūrinį klimatą. Be abejonės, Klaipėdai yra labai svarbus tas klausimas. Ir tai, kad atvyksta jauni, išsilavinę, aktyvūs žmonės, tai irgi yra gerai miestui. Miestas turėtų palaikyti ir plėsti palaikymą, diegti kažkokią priemonę, kad žmonės atvyktų, dirbtų, lavintųsi, tautinės bendrijos ir galėtų padėti šitoje veikloje, integracijoje.“ (Kl-EKSP-6)

Kalbėdami apie aukštesnės kvalifikacijos darbuotojų pritraukimą, savivaldybės atstovai atkreipia dėmesį, kad pritraukiant naujas tarptautines įmones tampa aktualus ir paprastų darbuotojų bei jų šeimų klausimas.

„Tai nėra vienintelė tikslinė grupė, tikslinė grupė – kiek įmanoma daugiau investicijų pritraukti, kuo daugiau verslo, ir kartu pritraukti ir žmonių, kurie dirbtų tame versle. Tai norint pritraukti investicijas, turim parodyti, kad mes turim ir kas dirbs tame versle ar tose įmonėse. Tai tokios vieną kitą papildančios tos priemonės visos turėtų būti.“ (Kl-EKSP-1)

3.2 Paslaugų planavimas ir prieinamumas ne ES piliečiams

Kokybinis tyrimas atskleidžia, kad tai, kaip planuojant įvairias paslaugas miesto gyventojams yra atsižvelgiama į ne ES piliečių poreikius, savivaldybės atstovai, tautinių bendrijų atstovai ir integracijos paslaugas teikiančių NVO atstovai vertina skirtingai. Savivaldybės administracijos atstovas (-ė) paminėjo, kad ruošiant ilgalaikius strateginius savivaldybės planus steigiamos darbo grupės pagal įvairias sritis, kurios svarsto, kokios priemonės turėtų būti įtraukiamos.

„Tai apskritai mes turim nuo planavimo tas terminas, turbūt kalbam ir apie strateginį planą, kuriame atgula visos priemonės ir socialinių, ir kitų paslaugų, ir įvairių paslaugų priemonės, tai mes turime ilgametį strateginį planą, kurį dabar ruošiamė 2021–2030 m., kur yra numatytos ir tam tikros priemonės integracijai. Tai dabar yra sukurta didžiulė darbo grupė, suskirstyta į dar mažesnes grupes pagal sritis ir visose tose srityse atsirasi ir priemonės integracijai, ne tik trečiųjų šalių, bet apskritai gyventojų integracijai, užsieniečių, nežinau, mažumų ir taip toliau, jaunimo, visų sričių, kitataučių. Tai šitos priemonės atsirasi ilgamečiame plane.“ (Kl-EKSP-1)

Tai, kad savivaldybė, planuodama paslaugas, renka informaciją apie skirtingų Klaipėdos miesto gyventojų grupių poreikius, liudijo ir savivaldybei pavaldžios įstaigos atstovai (-ė):

„O kultūros skyrius Klaipėdos savivaldybės, jis pernai va būtent ir inicijavo, buvo anketavimas, kaip pagerinti paslaugų prieinamumą Klaipėdoje. Ir kiekviena įstaiga Klaipėdos miesto turėjo, mes kūrėme panašias anketas, tik tai kiekviena įstaiga turėjo dar savo srities šiek tiek tą dalį. Ir paskui, kai mes pateikėme informaciją iš to anketavimo, ir paskui buvo surinkta visa informacija į bendrą jau ataskaitą ir panaudota jau tai, kaip pagerinti kultūros prieinamumą Klaipėdos mieste.“ (Kl-EKSP-3)

Bendradarbiavimą su savivaldybe, planuojant paslaugas ne ES piliečiams, taip pat paminėjo ir vienos iš Klaipėdoje veikiančių vykdančių tautinės bendrijos atstovai (-ė).

„Pirmiausia tai, kai bendrija norėjo gauti patalpas. Tai tokie darbiniai susitikimai vyko. Bendrija gavo nuomai patalpas. Šiaip susitikimai su meru vyksta renginiuose, ir pats miesto meras inicijuoja bendrijų pirmininkų susitikimus. Tokių susitikimų metu dažniausiai pasikalbama apie tai, su kokiais problemomis susiduria bendruomenės, pirmininkai išsako savo nuomones.“ (Kl-EKSP-6)

Tačiau visiškai priešingos nuomonės buvo ne ES piliečiams integracijos paslaugas teikiančios NVO atstovai (-ė), kuris (-i) įvardijo, kad negirdėjęs (-usi) atvejų, kad ne ES piliečių klausimas būtų tiesiogiai įtrauktas į savivaldybės dienotvarkę:

„<...> aš net atsidariau savivaldybės puslapį pasižiūrėti tų visų posėdžių, ir ten tie planai, kas numato... Nieka da nėra jokių tokių, neužmatau klausimo, kad kažkas tai liestų mūsų klientus. Ten tik teritorijų planavimas, o kažkaip tai visai jau užmiršta tema Klaipėdoj.“ (Kl-EKSP-2)

Be to, informantas (-ė) pažymėjo, kad **sprendžiant įvairius miesto gyventojams aktualius klausimus ne ES piliečiai ir jų atstovai neįtraukiami į konsultavimo procesą.**

„Jeigu galvotume apie tai, kad kada nors būtų iš savivaldybės, <...> kviečiami kažkokie TŠP [trečiųjų šalių piliečiai – aut. past.], norint su jais pasitarti, tai neteko matyti. Norėčiau pamatyti, bet neteko.“ (Kl-EKSP-2)

Savivaldybės administracijos atstovas (-ė) pripažino, kad ši spraga egzistuoja, ir teigė manantis (-i), kad reiktų ją ateityje ištaisyti:

„<...> na, pavyzdžiui, liepos mėnesį tarybos posėdyje pasitvirtinom biudžeto tvarkos aprašą, bet čia vėlgi viskas lietuviškai, ir čia ateity turbūt reiktų svarstyti, nes ten dalyvauti bendruomenės gyventojai gali visi, kas yra Klaipėdoje deklaruoti ir kas yra Lietuvos piliečiai. Tai va šitoj vietoj galbūt galėtų atsirasti irgi arba atskira priemonė, arba galbūt bent jau atsirasti galimybė jiems įsitraukti į balsavimą, idėjų teikimą, šitoj vietoj galėtų atsirasti. Tai čia tokia biurokratinė vieta, kur jie galėtų galbūt išsireikšti. Apskritai, galima teikti savo pasiūlymus, yra ir pas mus tinklapyje nurodyta, kur tu gali teikti savo pasiūlymus, yra galų gale svarstant metinį biudžetą, rugpjūtį jau prasideda iš tikrųjų planavimas kitų metų biudžeto, tai visada yra laikotarpis, skirtas gyventojams, bendruomenėms, seniūnaičiams teikti idėjas, pasiūlymus, kur jie mato, kad reiktų skirti finansavimą. Kiek tai sudaryta galimybė užsieniečiams tą daryti? Nu nelabai, kol kas tai yra apribota galimybė. Bet aš manau, kad ateityje tą būtų galima svarstyti, kad jie atrastų tą vietą, kaip jie gali įsitraukti į tą kuriamą miestą.“ (Kl-EKSP-1)

Tyrimas taip pat atskleidžia, kad **savivaldybės administracijoje nėra už užsieniečių integraciją atsakingo darbuotojo:**

„Konkretaus asmens – ne, tokio atskiros žmogaus ne, atskiros žmogaus nėra.“ (Kl-EKSP-1)

Aplinkybė, kad savivaldybės administracija į paslaugų planavimo procesą nepakankamai įtraukia ne ES piliečius ir jų atstovus, lemia tai, kad nežinoma, koks yra tikrasis paslaugų, pritaikytų prie (specifinių) užsieniečių interesų, poreikis. Apie tai kalbėjo ir per tyrimą kalbintas savivaldybės administracijos atstovas (-ė):

„<...> kai kurios paslaugos yra prieinamos tik Lietuvos pilietybę turintiems gyventojams, tai šitoj vietoj reiktų pasidaryti kažkokį tyrimą, įsivertinti, koks yra tas paslaugų poreikis konkrečiai ne ES šalių gyventojams, ir tada mąstyti apie naujas priemones, kurias galbūt galėtumėm sukurti.“ (Kl-EKSP-1)

Taip pat pripažįstama, kad patys **paslaugas planuojantys savivaldybės administracijos darbuotojai nėra gerai susipažinę su esama migracijos situacija mieste**, tad užsieniečių integracijos klausimas nėra tinkamai sprendžiamas:

„<...> aš manau, kad pati savivaldybė, kaip tas administracinis aparatas, ir tie patys politikai, aš nesu įsitikinęs, kad yra pakankamai gerai susipažinę su esama situacija. Kiek su žmonėmis perkalbėjau ta tema, tai pagrįdė ir vyrauja tas pasakymas „ar yra poreikis?“. O mes turim išsiaiškinti truputėlį, galų gale skaičius parodyti, kad mes turim tiek užsieniečių ir <...> faktas, kad jie nėra integravęsi taip, kaip turi integruotis, negyvena pilnaverčio gyvenimo čia. Tai galbūt sugalvokim kažkokias priemones, kad jie taptų realiais, nežinau, jeigu ne klaipėdiečiais, bent jau tokiais svečiais tikrais miesto.“ (Kl-EKSP-1)

Tokia nuomone dalijosi ir integracijos paslaugas teikiančios organizacijos atstovas (-ė):

„<...> mes labai daug turim tų migrantų. Ir palygint, koks Klaipėdos miestas, jau kiek likę tų tūkstančių, ir dar turėti mintį, kiek jų užsienyje dirba. Realiai, tie, kas vaikšto gatvėse, nemaža dalis jų yra migrantai. Jeigu galvotume apie tai, kad Klaipėdoje yra uostas, kuriame daug migrantų dirba. Tie patys suvirintojai, laivų korpusų surinkėjai ir panašiai. Tai tą situaciją reiktų matyti savivaldybei ir bent jau kažkokius žingsnelius dėti. Bent matyti ir pripažinti, kad jie yra. Nes dabar toks jausmas, kad tikrai bėda yra. Nu, ta prasme jokių, jokių. Net nueini į kažkokias institucijas, ir ten jie amžinai nieko negirdėję, nežino. Atrodo, kad jų nėra, o realiai yra.“ (Kl-EKSP-2)

3.3 Paslaugų ir paslaugų infrastruktūros pritaikymas ne ES piliečiams

Tyrimas atskleidžia, kad Klaipėdos mieste teikiamų paslaugų infrastruktūra nėra pakankami pritaikyta ne ES piliečiams ir jų specifiniams poreikiams. Savivaldybės administracijos atstovas (-ė) akcentavo, kad paslaugos teikiamos vienodai visiems miesto gyventojams:

„<...> šitoje vietoje negalėčiau išskirti ne ES piliečių, visi yra vienodai aptarnaujami ir nėra kažkokio išskirtinumo. Neturim mes atskirų sukurtų priemonių, programų, kažko tai, kad būtent trečiųjų šalių arba ne ES šalių piliečiams suteiktume kažkokias paslaugas ir panašiai ar paslaugų paketą.“ (Kl-EKSP-1)

Tačiau savivaldybės atstovas (-ė) nepaminėjo, kaip šios paslaugos pritaikomos prie individualių ne ES piliečių poreikių (pavyzdžiui, užsieniečių, nekalbančių lietuviškai). Taip pat savivaldybės atstovas (-ė) atkreipė dėmesį, kad kai kurias užsieniečių grupes menkai pasiekia informacija apie savivaldybėje teikiamas paslaugas. Tokiomis patirtimis dalijosi ir integracijos paslaugas teikiančios organizacijos atstovai:

„<...> jie atvykę čia būna labai mažose tose savo grupelėse, ir jie praktiškai nesinaudoja, jau nekalbu apie pramogas, bet, ta prasme, jie būna užsidarę. Tos galimybės gal ir yra, bet jie būna užsidarę savo toj mažoj bendruomenėj. Nežinau, jeigu tai vairuotojai, tai vairuotojai savo ten bendrabuty kažkokiam tai, jeigu kitos profesijos, nežinau, tai pas mus jūreivinėse kažkokiose, suvirintojai ar panašiai. Tai problemą aš matyčiau tame, kad jie yra užsidarę savo grupelėse. Aš manau, kad nepakankamai ateina informacijos, kad jie turi galimybę išeiti iš tų grupelių, kad jie gali gauti tiek pramogas, tiek, sakykim, užimtumą kažkokį išorinį, išėjį iš savo tos, sakykim, mini aplinkos, ir kad čia galėtų ne tik atvažiuavę užsidarę užsidirbti kažkiek pinigų, bet ir gauti tą platesnį spektrą paslaugų.“ (Kl-EKSP-1)

„<...> jeigu atvažiuoja va dirbti, tai jie nieko nežino. Ir nieko nėra savivaldybėj ar kažkur, nieko nėra, jokio langelio, kur jis ateitų, pasakytų vardą, aš atvykau, kas man priklauso, nepriklauso, ko galiu tikėtis, kokios mano teisės, nieko.“ (Kl-EKSP-2)

Klaipėdos mieste kalbinti ekspertai dalijosi, kad lietuviškai nekalbantiems užsieniečiams kyla papildomų kliūčių gaunant paslaugas, taip pat minima, kad dažnai susiduriama su įvairias paslaugas teikiančių tarnautojų nekompetencija aptarnauti užsienio šalių piliečius ir neigiamomis nuostatomis jų atžvilgiu. NVO atstovas (-ė) ir vienos Klaipėdos mieste veikiančios bendruomenės atstovas (-ė) įvardijo, kad su tokiomis situacijomis ne ES piliečiai yra susidūrę Migracijos skyriuje, Užimtumo skyriuje, taip pat savivaldybei pavaldžiose institucijose.

„<...> iš Migracijos [skyriaus – aut. past.] apsiverkę išbėga, nu ten tokia intonacija yra su jais kartais kalbama tų specialistų, <...> kaip tardymo izoliatoriuje kokiame dirbti tiktų labiau gal. Ir jie tiesiog apsiverkia. Ir taip ta įtampa, nervas ir tos tokios intonacijos, nervas, priešiškus, nepriešiškus, ir tiesiog apsiverkia. Moterys ir išbėga, ir procesas nepabaigtas, nu neišlaiko. <...> va šiandien lydėsiu tik dėl to, kad moteris paniškai bijo eiti, ne pirmą kartą, kai padavinėjo dokumentus, tai per visas teko eiti, nes vis kažko trūkdavo, kažkokių dokumentų, ir jina tiesiog 2 savaites nemiega, kad paduotų tuos dokumentus, ir aš tiesiog einu.“ (Kl-EKSP-2)

„Nes taip normaliai, kas priklauso, tos visos paslaugos yra teikiamos, bet vėlgi yra ne visur maloniai aptarnaujama dėl to, kad nekalbant lietuviškai. Užimtumo tarnyboj šiuo metu kažkaip nustojo visi kalbėti rusiškai, kas Klaipėdoj nebuvo problema.“ (Kl-EKSP-2)

„Močiutė su anūku pateko į ligoninę, vaikui 10 metų ir jis dar nėra įvaldęs lietuvių kalbos, o močiutė yra jau senyvo amžiaus, jauna gydytoja gan neigiamai atsiliepė sakydama, kad jūs gyvenate čia, tai turėjote išmokti lietuvių kalbą. Esame girdėję tokių neigiamų atsiliepimų, dažniausiai jie susiję su lietuvių kalbos nežinojimu, ypač senyvo amžiaus žmonėms sunku, nes jie jau nebeišmoks lietuvių kalbos.“ (Kl-EKSP-6)

Organizacijos, teikiančios integracijos paslaugas ne ES piliečiams, atstovas (-ė) atkreipia dėmesį, kad savivaldybei pavaldžiose įstaigose ne visi darbuotojai geba aptarnauti ne lietuvių kalba, tad kartais reikiamos paslaugos lietuviškai nekalbantys užsieniečiai yra priversti laukti, tarp jų ir paslaugų, atsidūrus krizinėje situacijoje (pavyzdžiui, moterys migrantės smurto artimoje aplinkoje atvejais).

„Ne visos konsultantės <...> socialinės darbuotojos kalba rusiškai. Bent su kuo susidūrėm, tai ne visos kalba rusiškai, tai reikia paderint laiką, kada joms eiti, kad būtų, kas su jom galės kalbėtis. Bet vėlgi ten būna taip, kad visos vietos užimtose, nakvynės negali gauti ir į eilę atsistoti.“ (Kl-EKSP-2)

Su šia problema yra susijęs ir vertimo paslaugų savivaldybei pavaldžiose įstaigose trūkumas.

„Kas moka angliškai ar rusiškai, tas kalbasi su jais kiek <...>. Nes šiaip tai, pavyzdžiui, būna užklauskimas, tai viskas lietuvių kalba turi būti, valstybine kalba. Nes vertėją gauni tik teisme, savivaldybėj negausi.“ (Kl-EKSP-2)

„<...> aišku pagelbėtų, jeigu prie Klaipėdos miesto savivaldybės būtų vertėjas už tą minimalų mokestį, protingą mokestį, kad būtų prie savivaldybės, kuris galėtų pavertėjauti, pagelbėti atvykusiems. Užpildyti, paaiškinti, kabinete pabūti, pavertėjauti, tai būtų labai didelė pagalba.“ (Kl-EKSP-7)

Tai, kad savivaldybė nesuteikia tokios paslaugos, taip pat sakė ir savivaldybės administracijos atstovas (-ė), aiškindamas esamą situaciją mažu tokios paslaugos poreikiu:

„<...> jeigu, sakykim, būtų dar kitakalbis žmogus, turėtų jau turėti savo vertėją. Tai vat šitoj vietoj mes galbūt ir nepatenkinam, sakykim, pilnai to poreikio, bet tas poreikis nėra didelis, tai yra vienetiniai atvejai, kiek yra pasitaikę.“ (Kl-EKSP-1)

Tiesa, savivaldybės atstovas (-ė) minėjo, kad savivaldybėje ir jai pavaldžiose įstaigose dirba darbuotojai, kurie gali aptarnauti užsieniečius rusų ar anglų kalbomis, tačiau sutinka, kad kitais atvejais situacija yra probleminė.

„Jeigu mes kalbame apie rusakalbius arba anglakalbius – rasim, taip. Konkretaus asmens – ne, tokio atskiro žmogaus ne, atskiro žmogaus nėra. Bet jeigu mes kalbėsime apie dar kitom kalbom kalbančius asmenis, tai jau sudėtingiau, iš tikrųjų, jau turėtų žmogus turėti savo vertėją, kas turbūt irgi problema greičiausiai būtų, tai, manau, šitoj vietoj vėlgi būtų galima svarstyti, ką mes galėtumėm pasirošti.“ (Kl-EKSP-1)

Tačiau praktikoje su tokiomis situacijomis susiduriantys specialistai akcentuoja, kad problemų kyla gaunant paslaugas ir anglų kalba. Konsultavimo paslaugas teikiančios savivaldybei pavaldžios įstaigos atstovas (-ė) įvardijo, kad įstaiga sudaro instituciją, kuriose susiduriama su šia problema, sąrašą ir planuoja teikti joms pagalbą verčiant interneto puslapį anglų kalba ir (arba) išmokyti įstaigose dirbančius specialistus teikti paslaugas šia kalba:

„<...> iššūkis yra didžiausias, ar ta institucija, į kurią mes nukreipsime juos [užsieniečius – aut. past.], sugebės toliau suteikti informaciją anglų kalboje. <...> mes dabar renkame tą informaciją, dedamės į lenteles, būtent tą institucijų, kur kažkokiu momentu prastringa ta anglų kalba <...> ir vėliau bandysime su jais bendrauti ir surasti būdų, kaip galime padėti <...>, išsiversti tuos tinklalapius į anglų kalbą ar <...> gal darbuotojus reikia apmokyti anglų kalbos, nes teko bendrauti su anglų kalbos mokyklomis, tai sakė kaip ir viešos tos įstaigos ar valstybinės institucijos, tai jie gauna tuos biudžetus būtent kalbų mokymuisi, ligoninės, sakykim, priimamojo skyriaus darbuotojai, kurie telefonu atsiliepinėja, jie apmokomi anglų kalbos, anglų ir rusų kalbos, kad jeigu kažkas paskambintų į tą emergency vadinamą, kad žmonės galėtų susikalbėti. Tai bandom susidaryti, susirinkti va tą visą sąrašą vietų, kurioms reikia pagalbos, kad ta tokia grandinė nenutrūktų, nes, kaip ir sakiau, mes esam pakankamai maži ir neturim pakankamai resursų šiuo metu, kad galėtume suteikti visą visą pagalbą nuo A iki Z, mes turim nukreipti į kažką tai, tai didžiausia problema ir būtų, kad tas kažkas nebegalės padėti, nes negalės susikalbėti.“ (Kl-EKSP-5)

Ne ES piliečiai, kurie naudojami integracijos paslaugas teikiančių NVO pagalba, gali pasinaudoti galimybe, kad į jiems reikiamą instituciją juos palydėtų organizacijos darbuotojai, kurie padeda susikalbėti su ten dirbančiais specialistais. Kita vertus, savivaldybė turėtų užtikrinti, kad užsieniečiai galėtų šias paslaugas pasiekti savarankiškai.

„Einam kartu. Mes lydim. Mes turim tą lydėjimo funkciją. Tiesiog palydim.“ (Kl-EKSP-2)

Kaip problemą galima įvardinti ir informacijos apie paslaugas viešojoje erdvėje trūkumą. Pavyzdžiui, savivaldybės ir jai pavaldžių įstaigų interneto puslapiai nėra pritaikyti lietuviškai nesuprantantiems Klaipėdos miesto gyventojams.

„Jei savivaldybės puslapis ir yra koks variantas ten anglų kalba, bet savivaldybės puslapyje tai reikia mokėti ten kažką rasti. Tai vėlgi ten viskas įmetama, tai įstatymas toks, įstatymas, nu net lietuviui skaityt tai sunku įsikirst, apie ką ten tas įstatymas.“ (Kl-EKSP-2)

„Klaipėdos valdžia nepakankamai skiria dėmesio. Pavyzdžiui, Vilniaus savivaldybės tinklapis yra keturiomis kalbomis, o Klaipėdos savivaldybės tik lietuvių ir anglų kalba. Taigi 30 % gyventojų informacija ne visus pasiekia.“ (Kl-EKSP-6)

„Mes turime internetinį puslapį, jį esam gana stipriai atsinaujinę, bet vėl jisai yra lietuvių kalboje, kai turėjom senesnį internetinį puslapį, tai tuomet turėjom vertimą į anglų kalbą.“ (Kl-EKSP-4)

Kaip atskleidžia tyrimas, Klaipėdos miesto savivaldybė taip pat nėra numačiusi biudžeto, kuris būtų skirtas ne ES piliečių integracijai ir infrastruktūros pritaikymui prie jų poreikių. Savivaldybės administracijos atstovas (-ė) taip pat paminėjo, kad atskirai neskiriamas finansavimas tarpkultūriniam dialogui skatinti:

„Ta prasme, įvairių dalinio finansavimo projektų, įvairių sričių projektų yra, kur aš matau, kad galėtų atsirasti ir toks prioritetas, gal nežinau, ar atskira priemonė, bet prioritetas galėtų būti teikiamas šitai priemonei. Tai galėtų atsirasti, bet šiai dienai nėra.“ (Kl-EKSP-1)

Tiesa, savivaldybė skiria finansavimą tautinėms bendruomenėms ir jų veiklai palaikyti:

„<...> yra tas pats Tautinių mažumų centras. Mūsų išlaikoma, iš miesto biudžeto išlaikoma įstaiga, kur tuo ir užsiima.“ (Kl-EKSP-1)

„[sekmadieninėms – aut. past.] mokykloms finansavimas yra skiriamas per neformaliojo vaikų švietimo programą, kurią visų pirma vykdo, inicijuoja Klaipėdos miesto savivaldybė, ir tą programą, vienais metais ji finansuojama Europos Sąjungos, turi finansavimą, kitais metais ji finansuojama pačios savivaldybės Klaipėdos miesto.“ (KI-EKSP-3)

Iššūkiai, su kuriais susiduriama teikiant paslaugas ne ES piliečiams

Integracijos paslaugas teikiančios organizacijos atstovas (-ė), kalbėdamas (-a) apie iššūkius, su kuriais susiduriama teikiant paslaugas ne ES piliečiams, dažniausiai minėjo tęstinio finansavimo trūkumą.

„Kiekvieną kartą vis tiek yra tas stresas, įtampa, ar gausi finansavimą, ar negausi, kai reikia rašyti projektą, nes vis tiek tai yra projektinė veikla.“ (KI-EKSP-2)

Kituose miestuose kalbinti integracijos paslaugas teikiančių organizacijų atstovai sakė, kad veiklų įgyvendinimas pagal projektus kelia nemažai iššūkių, pavyzdžiui, veiklos turi būti įgyvendinamos griežtai pagal projekto gaires, tad neretai atsitinka taip, kad kai kurios neplanuotos veiklos, svarbios užsieniečių poreikiams patenkinti, gali būti neįgyvendintos, nes dėl projektinės veiklos trūksta finansų ir žmogiškųjų išteklių. Pavyzdžiui, Klaipėdos mieste kalbintas (-a) integracijos paslaugas teikiančios organizacijos atstovas (-ė) įvardijo, kad dėl finansavimo trūkumo neturi galimybių pakankamai skleisti informacijos viešojoje erdvėje apie organizacijos teikiamas paslaugas:

„<...> galėtum gal kažką daugiau suorganizuoti, pasireklamuoti ar dar kažką, bet vėlgi yra biudžetai. Jeigu nori pasiskelbti per radiją, vėl ten tokia suma, kažkokį straipsnį laikraštyje – tokia suma. Kad tą prieinamumą [padi-dinti – aut. past.], kad žmonės žinotų apie mus. Nes statistiškai mes gi matom tuos skaičius, daug tokių Klaipėdoj yra tų užsieniečių pas mus. Kaip sakant, ne visi, ne visi [žino – aut. past.].“ (KI-EKSP-2)

Savivaldybei pavaldžios įstaigos atstovas (-ė) taip pat pastebėjo, kad įstaigai įgyvendinant papildomas integracijos veiklas pagal projektus skiriamas neadekvačiai mažas atlyginimas šias paslaugas teikiantiems darbuotojams:

„<...> yra tokia problema, kad jeigu ten iš valstybės biudžeto, tai administravimo labai maži pinigai, nes savivalda neprisideda, nes čia vat yra klausimas apie finansavimą, jeigu yra projektai, tai iš projektų, jeigu iš valstybės biudžeto, tai jeigu vienas žmogus, kaip šiuo metu, tai ta socialinė darbuotoja, nu aišku, aš suprantu, kad dirba ir mažiau ir viskas su vienu žmogus, 10 eurų prie atlyginimo, tai įeina sumoj. Jinai ir dar ta moteris, kuri buhalterė, ir ta moteris, kuri tvarko tuos pervedimus, nu tai įsivaizduojat.“ (KI-EKSP-4)

Panašias pastabas išsakė ir kituose miestuose kalbinti NVO atstovai, kurie įvardijo, kad dėl projektinio finansavimo sunku išlaikyti komandą ir finansinį stabilumą, o tai tiesiogiai susiję su didesne paslaugas teikiančių darbuotojų kaita.

Finansavimo klausimą kaip iššūkį, su kuriuos susiduriama įgyvendinant veiklas, įvardijo ir vienos tautinės bendrijos atstovas (-ė). Pasak jo (-s), trūksta finansavimo patalpų nuomai, kur galėtų būti įgyvendinamos bendruomenės veiklos:

„<...> be abejonės, pats svarbiausias, didžiausias iššūkis tai yra – nėra finansavimo už patalpas. Bendrija turi patalpas, bet nuomą turi susimokėti. <...> tai va, to neturi, finansavimo jokio papildomo išvis nėra, išvis jokio finansavimo nėra už patalpų nuomą, reikia mokėti.“ (KI-EKSP-7)

Tiesiogiai paslaugas teikiančios NVO ir savivaldybei pavaldžios įstaigos minėjo, kad iššūkių jų veikloje kyla ir dėl šalyje galiojančių įstatymų ir institucijose vyraujančio biurokratinio požiūrio:

„<...> jeigu vykdo pirkimus, tai negali, tuo labiau pinigų pirkimo dokumentuose būti nurodyta, kad teikti [paslaugas – aut. past.] visuose miestuose, nu tokios sąlygos nebuvo. Tai siūlymas išeiti į kitą teritoriją [ieškant būsto pabėgėliams – aut. past.] yra pažeidžiantis vietos savivaldos įstatymą, <...>. Tai tas toksai momentas, kad reikia išspręsti tam tikrus teisinius aspektus.“ (Kl-EKSP-4)

„Tai yra įstatyminė bazė, kada negali padėti, kad ir kaip norėtum, bet yra ribos, mūsų ribos, ką mes galim padaryti, tai pagrindinis yra dalykas.“ (Kl-EKSP-2)

Kaip iššūkį būtų galima įvardyti nepakankamą tarpinstitucinį bendradarbiavimą tarp savivaldybės ir integracijos paslaugas teikiančios NVO. Kad stinga tarpinstitucinio bendradarbiavimo, sutiko ir savivaldybės administracijos atstovas (-ė), Kad reikia stiprinti bendradarbiavimą su NVO, minėjo ir tautinių bendruomenių atstovai.

„Su integracijos srity dirbančiom nevyriausybinėm organizacijom, taip, aš manau, kad turėtumėm daugiau bendradarbiauti, ta prasme, yra kur pasitempti.“ (Kl-EKSP-1)

„Taip, turime praktiką, šiek tiek bendradarbiaujame. Daug gal nepasakysiu, kad dažnai, bet patirties šiek tiek turime. <...> ir kai kursai organizuojami mūsų, irgi buvo ta bendra veikla, organizuojant būtent tą kalbos pažinimą šiek tiek yra.“ (Kl-EKSP-3)

Bendradarbiavimo trūkumą su NVO sektoriumi rodo ir vienos savivaldybei pavaldžios įstaigos atstovo (-ės) per interviu iškelta abejonė, ar tokia organizacija dar vysto savo veiklą Klaipėdos mieste.

„<...> Raudonasis Kryžius čia turėjo migrantų centrą, tai kartu jie kviesdavosi į savo renginius. O šiuo metu nežinau, ar jie beturi tą centrą.“ (Kl-EKSP-4)

Tačiau kiti tyrimo dalyviai minėjo, kad įgyvendami savo veiklas bendradarbiauja su kitomis organizacijomis / įstaigomis, taip pat integracijos paslaugas teikiančia NVO, tad tarpinstitucinis bendradarbiavimas gal ir ne visada sklandus, bet jis egzistuoja:

„<...> bendrija su kitomis Klaipėdos miesto bendrijomis labai glaudžiai bendradarbiauja, su nevyriausybinėmis organizacijomis, su Maisto banku <...>.“ (Kl-EKSP-7)

„<...> turėjome mes tokį bendradarbiavimą su Klaipėdos universitetu, kai atvykę iš Indijos, iš Afrikos ir iš Azijos šalių grupė užsieniečių lankė pas mus ir lietuvių kalbos kursus čia kartu su tais, kurie jau čia seniai gyvena, ir su tais, kurie mokosi kalbos jau kaip norintys labiau integruotis į visuomenę.“ (Kl-EKSP-3)

„<...> žinome, kad yra toks Raudonojo Kryžiaus Klaipėdos skyrius, žinome, kokiais klausimais galime nukreipti naujai atvykusius ukrainiečius, ir tai darome, tiesiog tarp to skyriaus ir jos bendrijos nėra tokio glaudaus bendradarbiavimo, bet, pavyzdžiui, kai <...> reikėjo ukrainiečių išsilavinimo dokumentą patvirtinti, užtvirtinti, tai, be abejonės, ten nusiuntė <...>. <...> žinome, kad Raudonasis Kryžius tuo užsiima ir jį nukreipia ukrainiečius, kuriems reikalinga būtent pagalba iš ten. Taip pat žino, kad ir lietuvių kalbos kursai geri, intensyvūs ten yra, tai taip pat irgi siunčia ir į ten.“ (Kl-EKSP-7)

3.4 Savivaldybės stiprybės ir silpnybės planuojant ir teikiant paslaugas ne ES piliečiams

Tyrimo dalyvių buvo prašoma pasidalyti, kokias Klaipėdos miesto savivaldybės stiprybes ir silpnybes užsieniečių integracijos srityje jie mato. Kalbėdamas apie stiprybes, vienas informantas paminėjo aplinkybę, kad savivaldybė remia tautinių bendruomenių veiklą. Kaip savivaldybės stiprybę taip pat galima įvardyti ir įdirbį integruojant aukštos kvalifikacijos užsienio šalių piliečius bei jų šeimos narius. Tačiau tyrimo dalyviai buvo labiau linkę kalbėti apie savivaldybės silpnąsias puses šioje srityje.

Be jau anksčiau minėto tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumo, NVO atstovas (-ė) akcentavo informacijos apie paslaugas užsienio šalių piliečiams trūkumą:

„<...> kai atvažiuoja pas vyrą ar pas žmoną, yra įsivaizdavimas, kas yra socialinė sistema Lietuvoje, koks švietimas, kaip ten kę. O jeigu atvažiuoja dirbti, tai jie nieko nežino. Ir nieko nėra savivaldybėj ar kažkur, nieko nėra, jokio langelio, kur jis ateitų, pasakytų vardą, aš atvykau, kas man priklauso, nepriklauso, ko galiu tikėtis, kokios mano teisės, nieko.“ (Kl-EKSP-2)

Organizacijos atstovas (-ė) taip pat pažymėjo, kad į informavimo ir konsultavimo procesą turėtų aktyviau įsitraukti savivaldybė ir jai pavaldžios įstaigos:

„<...> turėtų būti kažkokia integracijos sistema, tokia oficiali, prieinama, daugiau tų variantų. Ne tai, kad mes čia NVO vieni sėdime ir kapanojamės. Tikrai, net jei ir būtų perduodama į NVO rankas, bet tai būtų vis tiek kažkaip to miesto lygmeniu, kad ta informacija būtų visur prieinama ir kad ir kokioj organizacijoje kreiptųsi, kad ir Sodroj ar bet kur, jiems būtų pranešama.“ (Kl-EKSP-2)

Kaip silpnybė įvardijama ir aplinkybė, kad, nors savivaldybė kryptingai dirba pritraukdama aukštos kvalifikacijos darbuotojus į Klaipėdos miestą, kitais pagrindais atvykstančių ne ES piliečių pritraukimo ir integracijos klausimams skiriama mažai dėmesio.

Vis tik didžiausia savivaldybės silpnybė, išryškėjusi per kokybinį tyrimą, yra žinių apie savivaldybėje gyvenančius užsieniečius ir jų poreikius trūkumas. Tai iš dalies yra susiję su anksčiau minėtu tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumu ir aplinkybe, kad NVO, tiesiogiai dirbančios su užsieniečiais, neįtraukiamos planuojant įvairių savivaldybei pavaldžių įstaigų paslaugas.

„<...> aš manau, žinokit, jis [suvokimas apie migracijos situaciją – aut. past.] labai ribotas yra dar. Aš neišskiriu ir savęs turbūt, bet ir visa administracija, nuo vadovybės iki darbuotojų, kad tokio atvirumo galbūt tiems žmonėms <...>.“ (Kl-EKSP-1)

Savivaldybės administracijos atstovas (-ė) per interviu užsiminė, kad savivaldybės ir jai pavaldžių įstaigų darbuotojams trūksta ne tik suvokimo, kokia yra migracijos situacija mieste, bet ir tarpkultūrinių įgūdžių bei žinių. Tai susiję ir su aplinkybe, kad tokio pobūdžio mokymai neorganizuojami paslaugų teikėjams, kurie potencialiai gali savo darbe susidurti su užsieniečių ir (arba) lietuviškai nekalbančių asmenų grupe:

„Bendraja prasme yra darbuotojams sudaryta galimybė dalyvauti mokymuose. Kad konkrečiai būtų šioje srityje nukreipta, išskirta nėra, bent jau paskutiniu metu tikrai nebuvo, bet tokia galimybė dalyvauti, aš manau, kad būtų.“ (Kl-EKSP-1)

Savivaldybės atstovas (-ė) pastebėjo, kad neretai tarnautojams reikia ne tik tarpkultūrinių mokymų, bet apskritai mokymų, kurie pakeltų darbuotojų kompetencijų aptarnauti visus besikreipiančius dėl paslaugos, nesvarbu, kokia žmogaus tautybė ar kalba.

„Aš manau, kad tokie mokymai bendrąja prasme būtų aktualūs aptarnavimo kokybės gerinimui. Ta prasme, mes nekalbame apie kitataučius ar mažumas, ar dar kitą grupę žmonių, bet apskritai tą aptarnavimo lygį kelti <...>. <...> manau, kad jeigu tas aptarnavimas buvo kažkoks prastesnio lygio, sakykim, tai buvo turbūt ne dėl to, kad čia buvo kitatautis žmogus ar panašiai, bet labiau dėl to, kad galbūt pačiam darbuotojui trūksta truputėlį tos bendravimo kompetencijos <...>.“ (Kl-EKSP-1)

3.5 Antidiskriminacijos politika savivaldybėje

Kokybiniame tyrime dalyvavęs (-usi) savivaldybės administracijos atstovas (-ė) minėjo, kad šiuo metu anti-diskriminacijos politikos klausimas neįtrauktas į savivaldybės strateginius planus, bet planuojama tai padaryti artimiausiu metu.

„<...> atskirai kažkaip įtraukta nėra. Dabar 2021–2030 m. planuojamam strateginiame plane tokia dalis galėtų atsirasti, bet, sakau, kol kas atskiros priemonės nėra. <...> čia kyla iš poreikio buvimo arba nebuvimo. Tai ta antidiskriminacinė politika čia turėtų būti turbūt ir kalbant apie mažumas, ir apie kitataučius, ir taip toliau, tai dabar tikrai tai strategijoje atsirastų, atguls, nes mes turim aktyvių ir kitų sričių piliečių, tai aš manau, kad mes tikrai sukursim tas priemones, kurios turėtų atsirasti. Bet iki šios dienos atskiros kažkokios antidiskriminacinės politikos įgyvendinimo neturėjom, bent jau išskirto kažko tokio.“ (Kl-EKSP-1)

Per tyrimą taip pat išryškėjo, kad užsienio šalių pilietis, susidūręs su diskriminacijos ir (arba) netinkamo elgesio su juo dėl kilmės, religijos ar kitų pagrindų atvejais, turi ribotą prieigą prie pagalbos resursų. Integracijos paslaugas teikiančios organizacijos atstovas (-ė) sakė, kad, jo (s) žiniomis, savivaldybėje teikiama pirminė teisinė pagalba, tačiau abejojama šios pagalbos kokybe:

„Ta pirminė teisinė pagalba yra suteikiama tiems, kas turi tuos leidimus, kurių ten tos pajamos neneša, tai tie gali nemokamai teisinę pagalbą gauti tais klausimais kokiais nori. Bet kitas dalykas yra, kokio lygio yra ten ta pirminė teisinė pagalba, ypač jeigu būtų diskriminacijos klausimas, jaučiu jiems tai būtų pirminis atvejis. Aš negaliu garantuoti.“ (Kl-EKSP-2)

Kalbintas (-a) NVO atstovas (-ė) atkreipė dėmesį, kad nėra tikras (-a), jog būtent tokiais atvejais galėtų būti sulaukiama pagalbos iš savivaldybės ar jai pavaldžių institucijų:

„Mes labai net susimąstėm iš tikrųjų ties šituo klausimu, kad kur, be policijos [kreiptis – aut. past.]. Realiai, bandžiau į savivaldybės puslapį net lįsti ir rašyti, kad kažkokia diskriminacija ar guglinti. Nėra. Nežinau, be policijos, kur. <...> įtariu, kad, be policijos, ir niekur, nes savivaldybėj peržiūrėjau visur kokius skyrius ir pavadinimus, viską, ta prasme. Kad kažkokios būtų žmogaus teisės ar ten kažkas, ar netgi kažkoks skyrius užsieniečių reikalų ar kažką. Bent jau savivaldybėj tai nieko tokio nėra.“ (Kl-EKSP-2)

Tačiau teisinę pagalbą galėtų suteikti integracijos paslaugas teikianti NVO:

„Mes turim juristą, jeigu reikia juristo pagalbos, arba gal mūsų užtektų.“ (Kl-EKSP-2)

NVO atstovas (-ė) paminėjo atvejus, kai organizacijos klientai buvo netinkamai aptarnaujami arba susidūrė su netinkamu paslaugas teikiančių specialistų elgesiu (žr. sk. 2.5.8). Tokius atvejus taip pat įvardijo ir kalbinti ne ES piliečiai (rečiau rusakalbiai užsieniečiai, dažniau tamsesnės odos spalvos asmenys). Savivaldybės atstovai teigė, kad apie tokius atvejus nėra girdėję.

„<...> čia bet kuris pilietis yra lygiai taip pat aptarnaujamas ir nėra jokių problemų. Bent jau niekada nebuvo iškilę tokių problemų, kad, sakykim, pilietis būtų aptarnautas kažkaip prasčiau, jeigu jis buvo kitatautis ar iš mažumų, ar dar kažkoks kitoks negu įprasta. Tai šitoj vietoj tokia bendra tvarka. Aš nežinau, irgi niekad nebuvo iškilę tokių problemų kažkokių išskirtinių.“ (Kl-EKSP-1)

3.6 Tarpkultūrinis miestas: kur esama ir kur link (turėtų būti) einama

Tyrime dalyvavusių ekspertų buvo prašoma pasidalyti nuomone, ar Klaipėdos miestą būtų galima pavadinti tarpkultūriniu miestu ir kuo miestas turėtų pasižymėti, kad galėtų būti taip pavadintas. Kalbinti ekspertai sutaria, kad Klaipėdą galima vadinti tarpkultūriniu miestu, o kaip pagrindinį to požymį išskiria skirtingų tautybių žmones, gyvenančius mieste.

„Klaipėda visuomet būdavo, kad 20 procentų ne lietuvių, ir tie skaičiai keičiasi ir, manau, didėja į ne lietuvių pusę. Tai kad jis istoriškai kaip uostas. <...> Vis tiek, manau, esam [tarpkultūrinis miestas – aut. past.]. Ir pas mus yra gal tas, kad pas mus tas tarpkultūriškumas, tas kad pas mus yra tie senieji ne lietuviai. Jau iš seniai. Kaip dabar pavyzdžiui, gal dabar į Vilnių atvažiuoja, pakviečia tarptautines kompanijas, ten vadovus, jie ten pabūna ir išvažiuoja. O mes tai turim tų, va tų vietinių ne lietuvių. Ir jie plinta. Po to atvažiuoja, prisijungia, atsiveža šeimas, viską. Ir labiau gal sėsčiau, taip, jie tokie. Ne kaip taškas toliau pulti, o jau prisėsti, nutūpti. Tokia specifika. Nes ne vien lietuviškai kalbama autobusuose.“ (Kl-EKSP-2)

„Klaipėda yra daugiatautis, tarpkultūrinis miestas, nes 30 % gyventojų yra kitataučiai. Po Vilniaus Klaipėda Lietuvos mastu būtų antroje vietoje.“ (Kl-EKSP-6)

Savivaldybės administracijos atstovo (-ės) nuomone, miestą tarpkultūrinį daro ir tai, kad keičiasi vietinių požiūris į naujai į savivaldybę gyventi atvykusius užsieniečius – jis darosi atviresnis ir tolerantiškesnis:

„<...> manau, todėl tai, kad <...> turime tą tarptautinį universitetą ir labai yra padaugėję jaunų užsieniečių, ir niekam darosi nebeįdomu, ar jie tamsiaodžiai, ar baltaodžiai, ar dar bet kokie, tai po truputį žmonės prisijaukina vieni kitus. Ir plius tai, kad vasarą mes čia turim gerokai daugiau, keliskart turbūt daugiau žmonių, kur atvyksta įvairiausių žmonių tiek iš Lietuvos, tiek užsieniečių, tai natūraliai turbūt suformuoja per tai ir tas toks draugiškesnis požiūris į juos. Arba galbūt netgi tai, kad tiesiog tu priimi kaip, nežinau, kaip duotybę tokią ir tiek, tu gyveni ir tau nei trukdo, nei padeda, tiesiog yra tie žmonės ir viskas ok. Ta prasme, kaip mes vienas kitam esame, vietiniai klaipėdiečiai, taip ir kiti tie žmonės, jie tiesiog veikia savo reikalus ir tiek.“ (Kl-EKSP-1)

Tarpkultūrinio miesto programa²⁹ tarpkultūrinį miestą apibrėžia ne tik kaip miestą, kuriame gyvena skirtingų tautybių ir kilmės šalių žmonės, kurie kalba skirtingomis kalbomis ir turi skirtingus religinius įsitikinimus, ar miestą, kuriame daugumos visuomenė įvairovę mato ne kaip problemą, o kaip tam tikrą šaltinį, kuris papildo ir duoda miestui socialinę, ekonominę ir kultūrinę naudą, bet ir akcentuoja tarpkultūriškumą skatinančios politikos gyvendinimą. Kad miestą būtų galima vadinti tarpkultūriniu, svarbus ir miesto vadovų požiūris bei mieste įgyvendinamos strateginės užsieniečių integracijos priemonės, kurios apima kovos su diskriminacija ir lygių galimybių užtikrinimo visiems miesto gyventojams veiksmus.

Klaipėdos mieste kalbinti ekspertai įvardijo strateginio dokumento, kuriame yra įtrauktas užsieniečių integracijos klausimas, svarbą, tačiau priimant tokį dokumentą akcentavo, kad svarbu:

- dokumentą priimti savivaldos lygmeniu jį integruojant arba juo papildant esančius savivaldybės strateginius dokumentus:

„<...> sudaryti gaires, kaip galėtų integruotis ir kaip galėtų vykdyti savo veiklą tautinių mažumų atstovai, tai aš vėlgi minėjau, yra strategija, kultūros plėtros strategija Klaipėdos miesto iki 2030 m., ir ten irgi taip pat yra įvardinta, kaip tai galėtų būti. Aišku, visą laiką galima tobulinti tai, kas yra, žinoma, bet, mano galva, tai visgi turėtų būti jau daugiau savivaldybės lygmenyje jau būtent tas sprendimas priimtas.“ (Kl-EKSP-3)

²⁹ Daugiau informacijos <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/what>.

- b. planuojant strateginį planą įvertinti, kokios priemonės jau egzistuoja ir kokių trūksta, numatyti, kaip šios priemonės bus įgyvendinamos ir pasieks tikslinę grupę, koks bus skiriamas finansavimas šių priemonių įgyvendinimui, ir sukurti mechanizmą (rodiklius), kuris padėtų įvertinti, kaip strateginiame dokumente numatyti veiksmai yra įgyvendinami praktiškai. Taip pat svarbu aiškiai pa(si)dalyti atsakomybes tarp institucijų ir NVO, kurios įgyvendins strateginiame dokumente numatytas priemones:

„<...> pirmiausia turbūt reiktų įsivertinti, apskritai, ką mes galime pasiūlyti mūsų užsienio piliečiams čia atvykusiems, kokias mes paslaugas turime, kaip tas paslaugas pritaikyti jiems, kad jiems būtų jos prieinamos, galų gale nusimatyti uždavinius, kaip mes juos pasieksim, tuos žmones, kaip juos supažindinsim su tom priemonėm, galų gale, ko mes kaip miestas tikimės iš šitų priemonių. Vis tiek labai aiškiai išsiginčinti rodiklius.“ (KL-EKSP-2)

„Jeigu tai būtų dokumentas, ne tai kad padėt varnelę, kad mes turim tokį dokumentą ir belenką surašėm, nieks nesigilino, svarbu mums ten liepė sukurt, sukūrėm, tada būtų nuostabu. Jeigu iš tikrųjų susirinktų ekspertai, atstovai, nuspręstų, ko reikia, ko trūksta, mažais žingsniukais į priekį, viskas gerai, neforsuojant, pagal galimybes, tai būtų fantastiška. Ir mums žinant, kuria linkme judėti, kokios paslaugos miesto planu perimamos, ką mes galim pasiūlyti, ir mums būtų kažkoks aiškumas. Nes dabar mes viską ant savęs taip tempiam.“ (KL-EKSP-2)

„<...> strateginius planus sudarant juk yra numatomas planas, numatoma sąmata, biudžetas, finansavimas. Tai yra nedalomoji dalis.“ (KL-EKSP-7)

- c. jog dokumentas apimtų įvairias sritis, akcentuojant integracijos aspektą:

„<...> būtina dalis strateginiame plane, numatanti integraciją, <...> be abejonės, turi būti įtraukti ir juridinių klausimų sprendimai, ir darbdavių atsakomybė, žmogaus teisių gynimas, medicininės paslaugos. Tas dokumentas turėtų visa tai numatyti. Kalbos žinojimas irgi labai yra svarbus <...>.“ (KL-EKSP-7)

- d. prie strateginių priemonių įgyvendintojų įtraukti ir privatųjį sektorių:

„<...> kodėl negalima būtų ir tų verslų, ir verslininkų įtraukti į integracijos politiką, kad ji irgi darytų įtaką, kad būtų galbūt kažkokie finansavimo kaštai numatyti, <...> numatant ekonominį bendradarbiavimą, kad būtų pagalvota ir apie įtaką integracijos politikai. Per įdarbinimą, per finansavimą.“ (KL-EKSP-7)

Per tyrimą kalbintų ekspertų buvo prašoma išskirti keletą rekomendacijų, kurios prisidėtų prie sklandesnės ne ES piliečių integracijos. Ekspertų rekomendacijas būtų galima skirstyti į dvi dalis: rekomendacijas, skirtas pokyčiams nacionaliniu lygmeniu, ir rekomendacijas, skirtas pokyčiams savivaldos lygmeniu.

Nacionaliniu lygmeniu

Paslaugas užsienio šalių piliečiams teikiančių organizacijų atstovai minėjo, kad svarbu apgalvoti naujai į šalį atvykstančių užsieniečių integracijos eigą ir prioritetus bei garantuoti sklandžią jų informavimo sistemą.

„<...> aišku, fantazija, pirma žmogus atvyksta į Lietuvą, eina į kalbos kursus, išmoksta kalbą pusę metų, pradinė, o po to eina dirbti. Tai fantazija! Bet ji kaip tokia galėtų būti, ar ne?“ (KL-EKSP-3)

„<...> kažkokia rožinė vizija, kad būtų kažkoks vienas langelis <...> ar tiesiog sieną kertant duotų jiems informacinį lapelį, kur yra ta bendra informacija, kad va čia jums suteiks, yra ta socialinė sistema, yra apie sveikatos sistemą, švietimo sistemą, visi tie mokesčių klausimai <...>.“ (KL-EKSP-2)

Taip pat buvo paminėta ir šeimos susijungimo klausimo svarba integruojant šią tikslinę grupę.

„<...> įstatymai vis dėlto ne visada yra labai palankūs migracijai. Ypač tas, kad šeimą negali iškart atsivežt. Po to pykstam, kad ten tie ukrainiečiai prisigėrė ir mušėsi, ir pasipjovė. <...> būtų žmonos šalia, tvarką įvestų. <...> čia vėlgi toksai mažas žingsnis, leiskite atsivežti šeimą iš karto. Kas nenorės, tas neatsiveš tos šeimos, bet kas nori, <...> atsiveš, ir jie bus tvarkingi, <...> gyvens, mokės mokesčius ir kokios su jais problemos? Jokių.“ (Kl-EKSP-2)

NVO atstovas (-ė) pastebėjo, kad valstybiniu lygiu reikėtų spręsti ir sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą kai kurioms ne ES piliečių grupėms:

„<...> jeigu jie turi laikiną leidimą, jie ir nedirba, jie negali patys už save mokėti sveikatos draudimo, kad galėtų eit pas gydytojus. Iš vienos pusės, aš suprantu, kad jie dar Lietuvoj nieko nedirba, nieko neuždirba ir kaip Lietuvos biudžetui per sunku būtų, per didelė našta, kad būtų leista jiems mokėti ir ten naudotis ta medicina nemokamai. Bet tai būtų didelis, didelis palengvinimas. Ypač tai, kad atvažiuoja jaunos moterys pas vyrus, ir jos gimdys čia, gims nauji vaikučiai, gimstatumo gerinimas ir populiacijos, <...> tai būtų toks socialinis saugumas jų atžvilgiu.“ (Kl-EKSP-2)

Klaipėdos mieste tyrime dalyvavę ekspertai, kalbėdami apie rekomendacijas nacionaliniu lygmeniu, paminėjo ir Tautinių mažumų įstatymo priėmimo svarbą.

„<...> pačioj valstybėj nėra tautinių mažumų įstatymo. Ir dabar vat žinau, kad Tautinių mažumų departamentas inicijavo būtent to įstatymo įteisinimą, pradėjo diskusijas su įvairiais miestais ir taip pat ta diskusija buvo pas mus irgi Klaipėdos mieste, į kurią buvo pakviesti tautinių mažumų atstovai ir turėjo galimybę išsakyti savo pastebėjimus dėl ruošiamo įstatymo tautinių mažumų. Tai vienas iš tokių pagrindinių dokumentų, kuris turi atsirasti Lietuvoje, tai tautinių mažumų įstatymas, kurio pagrindu jau galėtų vadovautis bet kuri savivaldybė, kurioje yra tautinių mažumų atstovai.“ (Kl-EKSP-3)

Savivaldos lygmeniu

Savivaldybės administracijos atstovo (-ės) nuomone, svarbu savivaldybės lygmeniu užtikrinti ne tik savivaldybėje gyvenančių užsieniečių, bet ir jų šeimos narių integracijos klausimą, kad šie būtų linkę pasilikti gyventi Klaipėdos mieste:

„Dabar galbūt kita banga yra naujų žmonių, [kuriuos – aut. past.] verslas atsiveža, kad pas juos dirbtų. <...> reikėtų kalbėti, kaip juos integruoti, kaip galbūt suteikti galimybę jų antrosiom pusėm, jeigu jos kartu norėtų atvykti čia gyventi, galbūt ir atžalos, jeigu atsiranda, kaip suteikti tas paslaugas. Tai ta svarba, vat per šią prizmę turbūt ir matytumėm, kad kiek įmanoma tas paslaugas plėsti šitiems žmonėms, kad jie kuo jaučiau jaustųsi čia ir turėtų galimybę integruotis.“ (Kl-EKSP-1)

Dar viena sklandesnės užsieniečių integracijos rekomendacija, kurią išsakė kokybinio tyrimo dalyviai, tai informacijos apie paslaugas prieinamumas naujai į miestą atvykstantiems užsienio šalių piliečiams. Vienas iš šių lymų teikti paslaugas vieno langelio principu:

„<...> naujai atvykstantys sprendžia klausimus individualiai, per pažįstamus, reikėtų bendros informacijos. Su tokiu nauju informaciniu konsultacijų centru būtų galima ir spręsti tuos klausimus <...>.“ (Kl-EKSP-6)

„Nu, sakau, kažkokio tokio kaip langelio, čia būtų jau idealus atvejis, ten, nežinau, jeigu net ir ne pati savivaldybė padarytų kokį konkursą, kokia NVO ar kažkam tais perleistų, duotų finansavimą, kad teiktų informaciją, ar ten mums papildomai, kad teiktų finansavimą, kad būtų dar didesnė aprėptis.“ (Kl-EKSP-2)

Kaip vieną iš rekomendacijų, tyrimo dalyviai išskyrė tarpkultūrinio dialogo skatinimą, darbą su darbdaviais ir įvairių paslaugų teikėjais, keliant jų sąmoningumą ne ES piliečių atžvilgiu:

„<...> ne tiek, kiek tuos pačius užsieniečius atvažiavusius čia integruoti, bet edukuoti mūsų darbdavius ir edukuoti šiaip lietuvius, nes mes kaip ir esam atvira tauta ir keliaujanti ir mėgstam išvažiuot į užsienį ir mėgstam kitas kultūras, bet kai kitos kultūros atvažiuoja pas mus, mes pasidarom čiot ne nacionalistai tokie.“ (Kl-EKSP-3)

„Kad, pavyzdžiui, savo darbuotojus apmokyti, kad, nu, nebūtina siuntinėti, galima ir atsakyti. Net jeigu tai yra ir ne tavo funkcija, tai pasakyk, o ne tiesiog „eik iš čia“.“ (Kl-EKSP-2)

Priedai

Lentelė Nr. 1: Informantų sociodemografinės charakteristikos

	AKMENĖS RAJ.	JONAVOS RAJ.	KAUNO M.	KLAIPĖDOS M.	ŠIAULIŲ M.	VILNIAUS M.	IŠ VISO:
Kilmės šalis							21
Rusija	2	1		1		2	6
Baltarusija			1	1	2	1	5
Ukraina	3	2	1	2	3	1	12
Filipinai						1	1
Indonezija						2	2
Nigerija				1		1	2
Pietų Afrika						1	1
Tadžikistanas						1	1
Armėnija				1			1
Hondūras				1			1
Indija			2	1			3
Pakistanas / Malaizija				1			1
Makedonija				1			1
Kazachstanas			2				2
Taivanas			1				1
Azerbaidžanas			1				1
Sirija		5	1				6
Marokas			1				1
Čečėnija		2					2
Kirgizija		1					1
Vietnamas					1		1
Amžius	*1			*2	*3	*4	
18-25		1	4	2		2	9
25-30	1	1	2	2	1	2	9
30-35		1	2	1			4
35-40	1	3		3	1	2	10
40-45		2		1	1	1	5
45-50	1	1	1				3
50-55	1 ⁵		1			1	3
55-60		1				1	2
Daugiau nei 60		1					1
Teisinis statusas							*6
Leidimas laikinai gyventi	2	1	5	6	4	9	27
Šeimos susijungimas	1		1	3	2	2	8
Studijos			1	2	1	3	11
Darbas			3 ⁷	1		2	6
Verslo įsteigimas					1		1
Prieglobsčio gavėjas (papildoma apsauga)	1	1					2
Leidimas nuolat gyventi	2	9	2	1	1	1	16
Šeimos susijungimas			1	1	1		3
Darbas							1
Prieglobsčio gavėjas (pabėgėlio statusas)	2	9	1			1	13
Viza	1		2⁸	3			6
Viza D				1			1
Viza baigus studijas			1	2			3
Lietuvos Respublikos pilietybė		1			1		2
Darbo statusas							
Dirba	1	8	6	4	4	7	30
Nedirba	4	3	1	4	0	2	14
Studijuoja			3	2	1	1	7
Pensijoje					1		1
Gyvenimo šalyje trukmė							
Iki 1 m.							
1-2 m.			4	6	2	3	15
3-4 m.		9	1	2		5	17
5 m.		1		1	1		3
Daugiau nei 5 m.	5	1	5 ⁹	1	3	2	17
Šeiminė padėtis			*10				*11
Vedęs / ištekęsusi / gyvena su partneriu	5	10	3	6	4	7	35
Sutuoktinis / partneris Lietuvos Respublikos pilietis	1		1	3	3	3	11
Išsiskyręs (sutuoktinis buvo Lietuvos Respublikos pilietis)			1				1
Našlys (-ė)		1					1
Nevedęs / netekęsusi		1	6	4	2	2	15

¹ 1 informantas amžiaus neįvardijo.² 1 informantas amžiaus neįvardijo.³ 3 informantai amžiaus neįvardijo (Šiaul-5M, Šiaul-7M, Šiaul-1V).⁴ 1 informantas amžiaus neįvardijo (Vln-4M).⁵ 1 informantas amžiaus neįvardijo (Akm-3V+M).⁶ 1 informantas amžiaus neįvardijo, kokį ir kokių pagrindų turi leidimą laikinai gyventi (Kn-4M).⁷ 1 informantas įvardijo, kad turi Leidimą laikinai gyventi kaip aukštos kvalifikacijos darbuotojas.⁸ 1 informantas neįvardijo, kokia viza jam suteikta (Kn-6V).⁹ 1 informantas šalyje gyvena su pertraukomis. Gyveno šešerius metus, vėliau išvyko ir dabar gyvena trumpiau nei metus (Kn-6V).¹⁰ 1 informantas šeiminių statuso neįvardijo.¹¹ 1 informantas šeiminių statuso neįvardijo.

Projekto

Savivaldybių kompetencijų didinimas teikiant paslaugas trečiųjų šalių piliečiams

2.1. veiklos tarpinė ataskaita

2021-11-09 – 2022-02-23 laikotarpiu iš viso buvo **įgyvendintos 24 iš 48 (su)planuotų konsultacijų**:

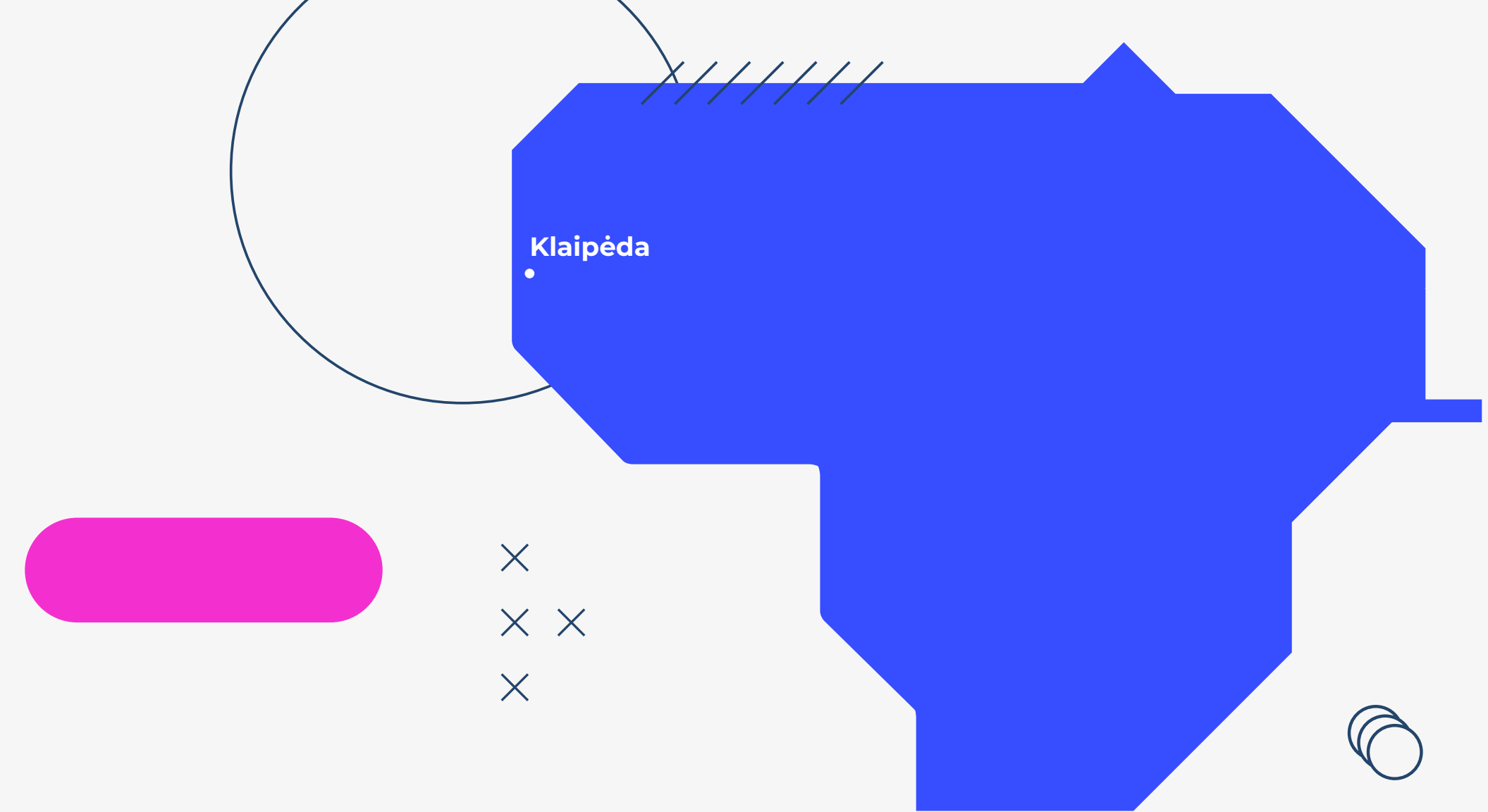
Pirmos konsultacijos metu savivaldybėms buvo pristatytos tyrimo rekomendacijos, aptarta tolimesnė konsultacijų eiga, išsikelti lūkesčiai ir poreikiai. Po pirmosios konsultacijos savivaldybių prašoma **planuojant strateginius dokumentus nusimatyti:**

- **Tikslą**
- **Tikslines grupes**
- **Priemonės ir jų įgyvendinimo rodikliai** (siūloma priemones nusimatyti pagal siūlomas rekomendacijas, atkreipiant dėmesį į (problemė) sritis aktualias miestui/rajonui bei realiai įgyvendinamas tiek artimesnėje, tiek ilgalaikėje perspektyvoje)
- **Priemonių vykdytojai** (kas yra atsakingas už vienos ar kitos priemonės įgyvendinimą)
- **Priemonių įgyvendinimo laikotarpį**
- **Apsvarstyti finansavimo klausimą** (ar priemonė galės būti įgyvendinama, jei jai reikia finansinių resursų)

Savivaldybėms buvo akcentuojama, kad nėra būtina į strateginius dokumentus įtraukti visas savivaldybei pateiktas rekomendacijas. Rekomenduojama atsižvelgti, kokios integracijos sritys ir priemonės būtų svarbios savivaldybei bei pagalvoti apie jų praktinį įgyvendinimą. Buvo siūloma pagalvoti ir apie kitas, į rekomendacijas neįtrauktas, bendresnio pobūdžio sritis. Pavyzdžiui, išskiriant tokias dalis kaip "Informavimas ir paslaugų prieinamumas" (apima priemones skirtingose integracijos srityse), "Anti-diskriminacija ir lygios galimybės" (kur galėtų padengti priemones, apimančias tiek ne ES piliečių dalyvavimą konsultacijose svarstant savivaldybės gyventojams aktualius klausimus, tiek savivaldybės ir jai pavaldžių įstaigų atstovų tarpkultūrinių kompetencijų didinimą ir kt.), ir pan.

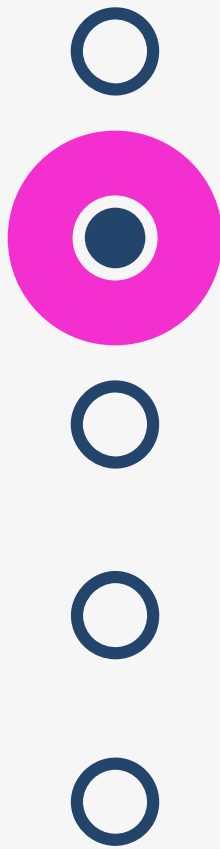
Pagal siūlomą strateginio dokumento struktūrą nusimatyta atlikti strateginio dokumento rengimo vertinimą, t.y., kokios dalys yra įtrauktos į dokumentą, kaip atrodo jų išpildymas ilgalaikėje perspektyvoje ir pan. Vertinimo lentelė ir kokiame strateginio dokumento rengimo etape yra kiekviena projekte dalyvaujanti savivaldybė yra pateikiama **priede nr. 1**.

Klaipėdos miesto savivaldybė

- Ataskaitiniu laikotarpiu įgyvendintos 4 konsultacijos. Konsultacijų metu aptartos savivaldybei siūlomos įgyvendinti rekomendacijos, pateikti siūlymai dėl galimo strateginio dokumento struktūros ir priemonių, pasidalinta kitų savivaldybių patirtimis.
- Ketvirtos konsultacijos metu pateiktas strateginio dokumento juodraštis, kuriame išsikeltas strateginio dokumento tikslas, tikslinės grupės, priemonės ir jų įgyvendinimo rodikliai bei atsakingos institucijos. Kaip teigė savivaldybės atstovas, ruošiant dokumento juodraštį buvo konsultuojamasi su skirtingomis institucijomis tiesiogiai teikiančiomis paslaugas visiems Klaipėdos m. gyventojams, taip pat ir ne ES piliečiams.

Strateginiai dokumentai

	Akmenės raj.	Jonavos raj.	Kauno m.	Klaipėdos m.	Šiaulių m.	Vilniaus m.
Strateginio dokumento tikslas	+	+		+	+	+
Tikslinės grupės	+	+		+	+	+
Priemonės ir jų įgyvendinimo rodikliai	+	+		+	+	+
Atsakingi priemonių vykdytojai	+	+		+	+	+
Numatytas priemonių įgyvendinimo laikotarpis	+	+		+	+	+
Finansavimas	+	+		+	+	+
Strateginio dokumento (jo dalies) priėmimas savivaldybės Taryboje	+	+	+	+	+	+

Savivaldybių kompetencijų didinimas teikiant paslaugas trečiųjų šalių piliečiams

2.1. veiklos tarpinė ataskaita

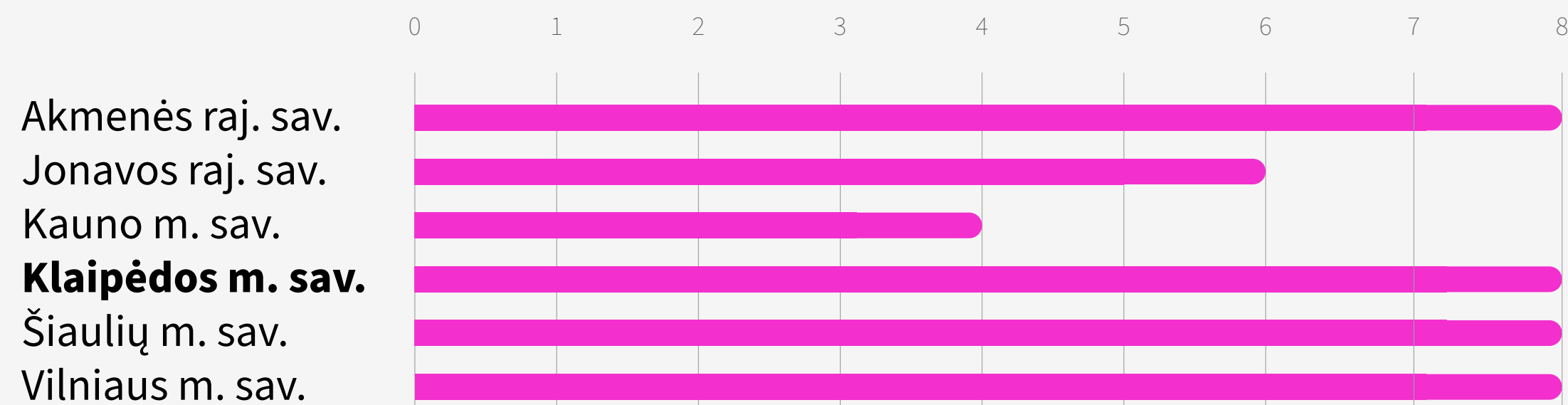

Projekto

Savivaldybių kompetencijų didinimas teikiant paslaugas trečiųjų šalių piliečiams

Savivaldybių pažangos vertinimo galutinė ataskaita

Ataskaitinio laikotarpio metu (2021 m. lapkričio 9 d. – 2022 m. liepos 15 d.) laikotarpiu projekte dalyvaujančioms savivaldybėms iš viso buvo **suteiktos 42 iš 48 (su) planuotų konsultacijų:**

Kauno m. savivaldybė po pirminių konsultacijų priėmė sprendimą neruošti strateginio dokumento, tad po tarpinio ataskaitinio laikotarpio daugiau konsultacijų savivaldybei suteikta nebuvo. Tuo tarpu **Jonavos raj. savivaldybė** numatytas veiksmų plano priemones integravo į savivaldybės strateginį dokumentą po 6 savivaldybei suteiktų konsultacijų. Visoms kitoms projekte dalyvaujančioms savivaldybėms buvo suteikta po 8 konsultacijas.

Pirmųjų konsultacijų savivaldybėms metu buvo pristatytos tyrimo rekomendacijos ir gerosios užsienio šalių praktikos, aptarta tolimesnė konsultacijų eiga, išsikelti lūkesčiai ir poreikiai. Po pirmosios konsultacijos savivaldybių prašoma **planuojant strateginius dokumentus nusimatyti:**

- **Tikslą**
- **Tikslines grupes**
- **Priemones ir jų įgyvendinimo rodiklius** (buvo siūloma priemones nusimatyti pagal siūlomas rekomendacijas, atkreipiant dėmesį į (problemines) sritis aktualias miestui/rajonui bei realiai įgyvendinamas tiek artimesnėje, tiek ilgalaikėje perspektyvoje)
- **Priemonių vykdytojus** (kas yra atsakingas už vienos ar kitos priemonės įgyvendinimą)
- **Priemonių įgyvendinimo laikotarpį**
- **Apsvarstyti finansavimo klausimą** (ar priemonė galės būti įgyvendinama, jei jai reikia finansinių resursų)

Savivaldybėms buvo akcentuojama, kad nėra būtina į strateginius dokumentus įtraukti visas savivaldybei pateiktas rekomendacijas, bet atsižvelgti, kokios integracijos sritys ir priemonės būtų svarbios savivaldybei bei pagalvoti apie jų praktinį įgyvendinimą. Buvo siūloma pagalvoti ir apie kitas, į rekomendacijas neįtrauktas, bendresnio pobūdžio sritis. Pavyzdžiui, išskiriant tokias dalis kaip „Informavimas ir paslaugų prieinamumas“ (apima priemonės skirtingose integracijos srityse), „Anti-diskriminacija ir lygios galimybės“ (kur galėtų padengti priemonės, apimančias tiek ne ES piliečių dalyvavimą konsultacijose svarstant savivaldybės gyventojams aktualius klausimus, tiek savivaldybės ir jai pavaldžių įstaigų atstovų tarpkultūrinių kompetencijų didinimą ir kt.), ir pan.

Pagal siūlomą strateginio dokumento struktūrą nusimatyta atlikti strateginio dokumento rengimo vertinimą, t.y., kokios dalys yra įtrauktos į dokumentą, kaip atrodo jų išpildymas ilgalaikėje perspektyvoje ir pan. Vertinimo lentelė ir kokiame strateginio dokumento rengimo etape yra kiekviena projekte dalyvaujanti savivaldybė yra pateikiama **priede nr. 1**.

Klaipėdos miesto savivaldybė

- Ataskaitiniu laikotarpiu Klaipėdos m. savivaldybei suteiktos 8 konsultacijos. Pirmų konsultacijų metu buvo aptartos savivaldybei siūlomos įgyvendinti rekomendacijos, pateikti siūlymai dėl galimo strateginio dokumento struktūros ir priemonių, pasidalinta kitų savivaldybių patirtimis. Per pirmą tarpinį ataskaitinį laikotarpį savivaldybė dokumento juodraščio nebuvo parengusi.
- Po tarpinio ataskaitinio laikotarpio savivaldybei suteiktos 4 konsultacijos. Šiuo laikotarpiu paruoštas preliminarus dokumento juodraštis. Jame įvardytas strateginio dokumento tikslas ir tikslinės grupės, atsižvelgiant į pateiktas rekomendacijas numatytos preliminaros veiksmų plano priemonės, jų įgyvendinimo rodikliai ir vykdytojai. Dokumente numatyta, kad priemonės bus įgyvendinamos 2023 – 2025 metų laikotarpiu. Paskutinės konsultacijos metu pateiktas dokumentas atrodė baigtinis, tačiau nebuvo įvardinti priemonių įgyvendinimo finansavimo šaltiniai.
- Viso dokumento rengimo laikotarpiu savivaldybės atstovai konsultavosi su užsieniečių integracijos srityje dirbančiais ir paslaugas visiems Klaipėdos miesto gyventojams teikiančiais specialistais.
- Paskutinės konsultacijos metu įvardyta, kad savivaldybė atskirą strateginį dokumentą ar jau esamo strateginio dokumento dalį bus parengę ir priėmę iki 2022 m. rugsėjo mėn. pabaigos.

Strateginiai dokumentai

	Akmenės raj.	Jonavos raj.	Kauno m.	Klaipėdos m.	Šiaulių m.	Vilniaus m.
Strateginio dokumento tikslas	+	-	-	+	+	+
Tikslinės grupės	+	-	-	+	+	-
Priemonės ir jų įgyvendinimo rodikliai	+	+	-	+	+	+
Atsakingi priemonių vykdytojai	-	+	-	+	+	+
Numatytas priemonių įgyvendinimo laikotarpis	+	+	-	+	+	+
Finansavimas	+	+	-	-	+	+
Planuojant priemones atsižvelgta į rekomendacijas	+	+	-	+	+	+
Strateginio dokumento (jo dalies) priėmimas savivaldybės Taryboje	-	+	-	-	+	+

Savivaldybių kompetencijų didinimas teikiant paslaugas trečiųjų šalių piliečiams

Savivaldybių pažangos vertinimo galutinė ataskaita

